मुड्केचुला गाउँपालिकाको खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना (२०७७-२०८१)

WATER, SANITATION AND HYGIENE (WASH) PLAN OF MUDKECHULA RURAL MUNICIPALITY (2020-2025)

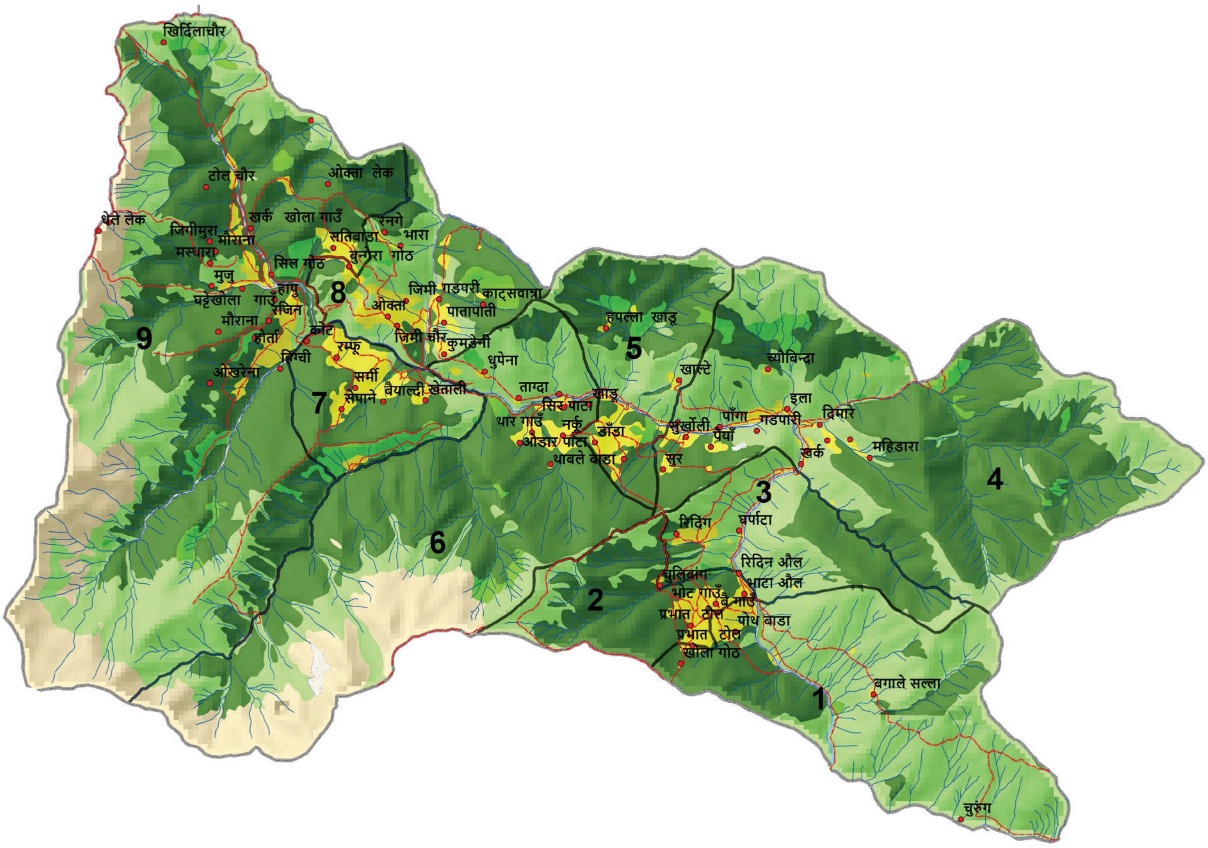

मुड्केचुला गाउँपालिका

डोल्पा

२०७७

मुड्केचुला गाउँपालिका
Mudkechula Rural Municipality
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
Office of the Rural Municipal Executive
कर्णाली प्रदेश, डोल्पा
Karnali Province, Dolpa

शुभ-कामना

खानेपानी तथा सरसफाइ मानव जिवनसंग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने क्षेत्र हो । पानी बिना कुनै पनि जीवको परिकल्पना पनि गर्न सकिदैन । त्यस्तै कमजोर खानेपानी तथा सरसफाइका कारण बिभिन्न किसिमका रोगहरु लाग्ने, जसका कारणले ठुलो धनरासी खर्चिनु पर्ने र समयमा उपचार हुन नसक्दा मृत्यु पनि हुन सक्ने हुन्छ । यसै तथ्यलाई आत्मसाथ गरेर नेपालले खानेपानी तथा सरसफाइका क्षेत्रमा उल्लेखनिय उपलब्धी हासिल गर्दै आइरहेको छ । नेपालमा संचालित सरसफाइ प्रवर्द्धनको सामाजिक अभियान मार्फत डोल्पा जिल्लाले सरसफाइ क्षेत्रको प्रगति हासिल गरि २०७४ कार्त्तिक ९ गते समग्र जिल्लालाई नै ४२ औं खुला दिसामुक्त जिल्लाको रुपमा घोषणा गर्न सफल भएको थियो ।

खुला दिसा मुक्त क्षेत्रको दिगोपना, सरसफाइ क्षेत्रको उचित व्यवस्थापन, ठोस तथा तरल फोहरको व्यवस्थापन, जोखिमपुर्ण समयमा साबुन पानीले हातधुने आनीबानी, संस्थागत (विद्यालय र स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी तथा सरसफाइ सुबिधाको उचित व्यवस्थापन र सुरक्षित खानेपानीमा समुचित पहुँच आदि यस जिल्ला र गाउँपालिकाका मुख्य चुनौतीका रुपमा रहेका छन् ।

दिगो विकास लक्ष्यको मर्म अनुसार यस जिल्लाले र गाउंपालिकाले सबै जनतालाई सुरक्षित खानेपानी तथा सरसफाइमा न्यायोचित पहुँच र उचित व्यवस्थापनमा जोड दिनु पर्ने छ । यस प्रकारका राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय लक्ष्य तथा प्रतिवद्धताहरुलाई आत्मसाथ गर्दै मुड्केचुला गाउँपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको नीति, ऐन तथा नियमहरु बनाउने कार्यको थालनी गर्नुका साथै खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको विकासका लागि बजेट विनियोजन गर्दै आइरहेको र यूनिसेफ नेपाल लगायत अन्य विकास साझेदार निकायहरुसंग सहकार्य गरि खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको विकासका लागि विभिन्न प्रकारका सचेतनामुलक कार्यक्रमहरु संचालन गर्दै आइरहेको छ । आगामी बर्षहरुमा पनि यसै क्रमलाई निरन्तरता दिई खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा यथेष्ट बजेट बिनियोजन गरेर कार्यान्वयन प्रकृयामा प्रभावकारीता ल्याउने प्रतिवद्धता पनि व्यक्त गर्दछु ।

गाउँपालिकाको सरसफाइ अभियानलाई निरन्तरता दिंदै सरसफाइ र स्वच्छताको दिगोपना कायम गर्न, गाउँपालिकालाई पूर्ण सरसफाइ युक्त गाउँपालिकाका रुपमा विकास गर्न खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना निर्माण तथा यसको सफल कार्यान्वयन आजको आवश्यकता रहेको छ । मुड्केचुला गाउँपालिकालाई पूर्ण सरसफाइ युक्त गाउँपालिका बनाउने दीर्घकालीन सोचका साथ सन् २०३० सम्मको लागि निर्माण भएको यस खासस्व योजनाको लक्ष्य समय सान्दर्भिक र महत्वपूर्ण विकास प्रयासका रुपमा रहेकोले योजनालाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सम्बद्ध सबै पक्षबाट सहयोगको अपेक्षा गर्दछु, अन्तमा, खासस्व योजना निर्माणमा सहयोग गर्ने नेपाल सरकार खानेपानी मन्त्रालय, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभाग,विकास साझेदार निकाय युनिसेफ नेपाल तथा छाया नेपाल,काठमाण्डौं एवं यस गाउँपालिका अर्न्तगतका सबै शाखाहरु प्रति आभार व्यक्त गर्दै यो योजना कार्यान्वयन गर्नमा पनि निरन्तर सहयोग हुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

धन्यवाद !!!

दत्त बहादुर शाही
अध्यक्ष

मुड्केचुलागाउँपालिका
गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय,नर्कु,डोल्पा
कर्णालीप्रदेश,नेपाल

मुड्केचुला गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय डोल्पा

शुभ–कामना

खानेपानी,सरसफाइ र स्वच्छता मानव स्वास्थ्यको अपरिहार्य विषय भएकोले यसको समुचित विकासका लागि सबै पक्षले उत्तिकै ध्यान दिनु पर्ने हुन्छ । सरसफाइ क्षेत्रको विकासका लागि राष्ट्रिय सरसफाइ गुरुयोजना, २०६८ तर्जुमा भइ यसैको मर्म अनुसार जिल्ला तथा स्थानीय तहमा सरसफाइ प्रवर्द्धनका अभियानहरु संचालन मार्फत खानेपानी,सरसफाइ र स्वच्छताको अवस्थामा उल्लेखनीय सुधार आई खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा भएका छन् ।

डोल्पा जिल्लाका साविकका २३ वटा गाविसहरु तथा जिल्ला स्थित सम्पूर्ण सरोकारवाला निकायहरुको सक्रियतामा अन्तिम गा.वि.स.का रुपमा २०७३ पौष ४ गते साविकको मुकोट गाविसलाई खुला दिसामुक्त गाविसका रुपमा घोषणा गरी समग्र जिल्लालाई समेत ४२ औं खुला दिसामुक्त जिल्लाको रुपमा घोषणा गर्न समेत यो गाउँपालिकाको पनि महत्वपुर्ण योगदान रहेको छ । सरसफाइको वर्तमान स्थितिको दिगो व्यवस्थापन गरी आगामी पाँच बर्ष भित्र गाउँपालिकालाई पूर्ण सरसफाइ युक्त गाउँपालिकाका रुपमा घोषणा गर्न विद्यमान खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था र देखिएका समस्याहरुको बिश्लेषण गरी मुड्केचुला गाउँपालिकास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको नेतृत्व र सबै सरोकावाला निकायहरु बिशेष गरेर छायाँ नेपाल/युनिसेफको सहयोगमा निर्माण गरीएको यस खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना समय सापेक्ष र अत्यन्तै सान्दर्भिक रहेको छ ।

तसर्थ, यस खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको सफल कार्यान्वयन तथा दीर्घकालीन लक्ष्य र उद्धेश्य अनुसारको प्रगति हासिल गर्नका लागि आफ्नो तर्फबाट गनुपर्ने सहयोगको प्रतिबद्धता गर्दै सफल कार्यान्वयनको लागि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु । धन्यवाद ।

(सिंहराज डाँगी)
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

unicef | for every child

मिति: २०७७/१२/०२

शुभकामना

सुरक्षित खानेपानी तथा सुधारीएको सरसफाइ सुविधा बिना स्वस्थ र प्रतिष्ठित जीवन संभव छैन भन्ने यथार्थलाई मनन् गर्दै राष्ट्रिय सरसफाइ गुरुयोजना, २०६८ को मर्म अनुरुप सरसफाई प्रवर्द्धन अभियानको सफल कार्यान्वयन गरी डोल्पा जिल्लाले बि.स. २०७४ कात्तिक ९ गते जिल्लालाई देशको ४४औं खुल्ला दिसामुक्त जिल्लाको रूपमा घोषणा गर्न सफल भएको थियो । जिल्ला खुल्ला दिसामुक्त क्षेत्रका रूपमा विकास भए पनि यसको दिगोपना कायम गर्न, सरसफाइ क्षेत्रको उचित व्यवस्थापन, ठोस तथा तरल फोहरको व्यवस्थापन, जोखिमपुर्ण समयमा साबुन पानीले हातधुने आनीबानी, संस्थागत (विद्यालय र स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी तथा सरसफाइ सुबिधाको उचित व्यवस्थापन र सुरक्षित खानेपानीमा समुचित पहुँच आदि यस क्षेत्रका मुख्य चुनौतीका रुपमा रहेकाछन् ।

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रका उपलब्धिहरुलाई संस्थागत गर्दै यसको दिगोपना कायम गर्न र विद्यमान समस्याहरुको थप सुधार गर्न यस मुडकेचुला गाउँपालिकाले सङ्घीय खानेपानी मन्त्रालय, यूनीसेफ नेपाल, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभाग र छाया नेपालको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा मोबाईल एप्स प्रविधिबाट खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको विस्तृत सर्वेक्षण, विश्लेषण र विभिन्न तह तथा निकायहरुसंगको सहभागितात्मक छलफल मार्फत ***"सफा एवं सुरक्षित खानेपानी, सुलभ सरसफाइ र स्वच्छता सेवाको विस्तार स्यसबा नै हुनेछ गाउँबासीको स्वास्थ्य र जीवनस्तरमा दीर्घकालिन सुधार"*** भन्ने मूल नाराका साथ यस मुडकेचुला गाउँपालिकाले खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (वास) योजना, २०७७ तर्जुमा गरेकोमा अत्यन्तै खुशी भएको छु । साथै यस योजनाको सफल कार्यान्वयन तथा लक्षित नतिजाहरुको प्राप्तिको लागि हार्दिक बधाई ज्ञापन गर्दै सुरक्षित खानेपानी तथा पूर्ण सरसफाइ यात्रामा निरन्तर सहयोग गर्ने प्रतिवद्धता जनाउन चाहन्छु ।

दिगो विकास लक्ष्यको मर्मअनुसार यस गाउँपालिकाले समग्र जनतालाई सुरक्षित खानेपानी तथा सरसफाइमा न्यायोचित पहुँच, विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन र उचित व्यवस्थापनमा जोड दिने कार्य अत्यन्तै स्रहानीय कार्य रहेको छ । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको व्यवस्थित रूपमा विकास गर्न बस्तुपरक योजना निर्माण एक प्रमुख कार्य हो भने यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन अर्को महत्वपुर्ण पक्ष हो । त्यस्तै, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सकारात्मक आनीबानीको विकास गर्नु आफैमा एक चुनौतीपूर्ण भएता पनि सबै सरोकारित क्षेत्र तथा निकायहरुको समन्वय, सहकार्य तथा आपसी सहयोग भएमा लक्षित उपलब्धि हासिल गर्न पक्कै सहज हुनेछ । यस खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (वास) योजना, २०७७ को सफल कार्यान्वयन गर्न सम्पुर्ण सरोकारवाला निकायहरुलाई सहयोग तथा सहकार्यका लागि हार्दिक अनुरोध गर्दछु । साथै यस रणनीतिक योजनाले बृहत दिगो विकास लक्ष्यको सरसफाइ र खानेपानीसंग सम्बन्धित लक्ष्यहरु र नेपाल सरकारको १५औं योजनामा समाहित र आवद्ध भई मुडकेचुला गाउँपालिकाले लिएका लक्ष्य तथा नतिजाहरुको सहज प्राप्तिको सफलताको शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

धन्यवाद ।

....
दीपक श्रेष्ठ
प्रमुख
युनिसेफ, क्षेत्रीय कार्यालय, नेपालगंज ।

UNITED NATIONS CHILDREN'S FUND * NEPAL *

United Nations Children's Fund
UN House
P.O. Box 1187
Kathmandu, Nepal

Telephone: 977-1-5523200
Fax: 977-1-5527280 / 5535395
Email: kathmandu@unicef.org
www.unicef.org/nepal

धन्यवाद मन्तब्य

नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अन्तर्गत स्थानीय तहलाई २२ वटा एकल अधिकार र १५ (पन्ध्र) वटा साझा अधिकारहरूको व्यवस्था गर्नुका साथै खर्चको जिम्मेवारी र राजस्वका स्रोतहरू समेत प्रदान गरेको छ। यसैको आधारमा यी तहहरूले आ–आफ्नो क्षेत्रको वार्षिक, आवधिक तथा रणनीतिक र दीर्घकालिन योजनाहरू तयार गरी कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी समेत बहन गरिरहेका छन्। सोही अनुरुप मुडकेचुला गाउँपालिकाले खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छताको वर्तमान स्थितिको दिगो व्यवस्थापन गरी आगामी पाँच बर्ष भित्र गाउँपालिकालाई पूर्ण सरसफाइयुक्त गाउँपालिकाका रुपमा घोषणा गर्न विद्यमान खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था र देखिएका समस्याहरुको बिश्लेषण गरी गाउँपालिकास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको नेतृत्व र सबै सरोकारवाला निकायहरु बिशेष गरेर युनिसेफ तथा छा-याँ नेपालको सहयोगमा निर्माण गरीएको यस खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना समय सापेक्ष र अत्यन्तै सान्दर्भिक रहेको छ।

खासस्व योजनाबाट समुदाय, बिद्यालय र स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको बर्तमान अबस्था, योजना तर्जुमाको सिलसिलामा अपनाईएका प्रकृयाहरू, योजनाका सीमाहरु, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति र कार्यनीति एवं पाँच बर्षका लागि सम्पादन गर्नुपर्ने क्रियाकलापका साथै अनुमानित बजेट बारेमा स्पष्ट देख्न सकिन्छ। गाउँपालिका एउटा सरकारको रुपमा स्थापित भईसकेको बर्तमान अवस्थामा मुडकेचुला गाउँपालिकाको आफ्नो वर्तमान अवस्था र रणनीतिक बाटो तय गरिएको यस दस्तावेजले जन निर्वाचित प्रतिनिधिहरू, कार्यरत कर्मचारीहरु, विकास साझेदार र सरोकारवालाहरुलाई मार्गदर्शन गरी उचित तथा प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट निर्धारित लक्ष्यमा पुग्न सहयोग पुर्याउने विश्वास लिईएको छ।

यो समग्र योजना निर्माणको कार्यमा अगुवाई सहितको कृयाशिल संलग्नता देखाउनु भएका यस गाउँपालिका अध्यक्ष श्री दत्त बाहदुर शाही, उपाध्यक्ष श्री सविता रोकाया, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री सिंहराज डाँगी लगायत सम्पूर्ण वडा अध्यक्षज्यूहरू, गाउँकार्यपालिकाका सदस्यज्यूहरू, शाखा प्रमुखहरू तथा अन्य कर्मचारीहरू, जस्ले हाम्रो सहजिकरणलाई सहजतापूर्वक स्विकार गरी आवश्यक सहयोग समेत पुर्याउने भएकोमा साझेदार संस्थाका तर्फवाट हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छुं।

अन्त्यमा, यस गाउँपालिकाको खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तयारीका लागि प्राविधिक सहयोग पुर्याउने छायाँ नेपाल, काठमाण्डौंलाई अवसर दिनु हुने युनिसेफ नेपाल, मध्य तथा सुदुरपश्चिम फिल्ड कार्यालय नेपालगञ्जका वास अधिकृत श्री बिश्वराज भट्ट र कटक बहादुर रोकाया लगायत अन्य सवैलाई साझेदार संस्थाका तर्फवाट हार्दिक धन्यबाद दिन चाहन्छु। यस कार्यलाई शुरुवात देखि नै आवश्यक मार्गदर्शन र सुझाव प्रदान गर्नुहुने युनिसेफ केन्द्रिय कार्यालय काठमाडौका वास विशेषज्ञ श्री दण्डीराम विश्वकर्मा, खानेपानी तथा सरसफाइ मन्त्रालय, खानेपानी तथा ढल निकास विभागका परामर्शदाता श्री बलराम मायालु र आवश्यक प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउनु हुने सम्पूर्णलाई साझेदार संस्थाका तर्फबाट विशेष आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु। अन्त्यमा, यस कार्यलाई सम्पन्न गर्न निकै मिहेनत गर्नुहुने साझेदार संस्थाका बोर्ड सदस्य एवं योजना तथा शासन बिज्ञ श्री कृष्ण बहादुर शाही, साझेदार संस्थाका कार्यक्रम व्यवस्थापक श्री राम महर्जन, कार्यक्रम अधिकृत श्री निशान्त गौतम, इन्जिनियर श्री सुरेन्द्र कुमार शाही, परामर्शदाता श्री गोविन्द रोकाया तथा परामर्शदाता श्री योगेन्द्र बुढाको योगदानको कदर गर्दै खासस्व योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

धन्यबाद,

....
कमल थापा
कार्यकारी निर्देशक
छायाँ नेपाल, काठमाडौं

विषयसुचि

अध्याय १	१
खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजनाको परिचय	१
१.१. पृष्ठभूमि	१
१.२.औचित्य	२
१.३. खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको उद्देश्य	२
१.४. अध्ययनका सीमा	३
१.५. तयारी विधि र प्रक्रिया	३
अध्याय २	६
मुड्केचुला गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण	६
२.१ भौगोलिक अवस्थिति र बनोट	५
२.२ पहुँच	७
२.३ भू-उपयोग तथा वातावरण	७
२.४ जनसांख्यिक विवरण	८
२.५ जात जाति र जनसांख्यिक विवरण	९
२.६ आर्थिक गतिविधि र पेशा	९
२.७ जनसंख्याको गतिशिलता र बसाइँ सराई	१०
२.८ भौतिक पूर्वाधार	१०
२.९ गाउँपालिकामा उपलब्ध अन्य कार्ययोजनाहरू र खासस्व योजनाको सम्वन्ध	१०
२.१० खासस्व क्षेत्रमा कार्यरत विकासका साझेदारहरू	१०
अध्याय ३	११
खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता स्थिति	११
३.१ मुड्केचुला गाउँपालिकाको खानेपानीको अवस्था	१२
३.२ शैक्षिक संस्थाहरुको खानेपानी,सरसफाइ र स्वच्छता अवस्था	२१
३.३ स्वास्थ्य संस्थाहरूमा खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था	२८
३.४ सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था	३५
३.५ विपद जोखिम तथा जलवायु परिवर्तन असर	३९
३.६ योजना कार्यान्वयनमा जनताको चासो र योगदानका लागि तत्परता	४२
३.७. खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रमा भए गरेका राम्रा प्रयासहरु, देखिएका समस्या/चुनौती,सम्भावना तथा अवसरहरु	४२
अध्याय ४	४५
राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय नीति, योजना तथा लक्ष्यहरुसंगको तादम्यता	४५
अध्याय ५	४८
खासस्व योजनाको सोच, परिलक्ष्य, लक्ष्य, उद्धेश्य र रणनीतिहरु	४८
५.१ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको सोच, परिलक्ष्य	४८

५.२ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको लक्ष्य ४८
५.३ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको उद्धेश्य ४८
५.४ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको रणनीतिहरु ४९
५.५. गाउँपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका निर्देशक सिद्धान्तहरु ५१
अध्याय ६ ५३
संभाग अनुसार रणनीति, अपेक्षित उपलब्धि, नतिजा तालिका र क्रियाकलापहरु ५३
६.१ बिषय क्षेत्र: सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच र आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षा ५३
संभाग ६.२: सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्र ५९
६.३ : संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन ६४
६.४: संस्थागत तथा क्षमता विकास ६९
६.५ जलवायु परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण तथा विपद्मा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा ७१
६.६ लैगिंक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण मुलप्रवाहिकरण ७५
अध्याय ७ ७८
लागत अनुमान तथा श्रोत व्यवस्थापन ७८
७.१ लागत अनुमान ७८
७.२ आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन : ७८
७.३ मानवीय स्रोत साधन पहिचान र परिचालन : ८०
अध्याय ८ ८१
खासस्व योजनाको कार्यान्वयन तथा अनुगमन ८१
८.१ खासस्व योजनाको कार्यान्वयन ८१
८.२ अनुगमन योजना ९:यलष्तयचष्लन एबिल० ८०
८.३ निष्कर्ष तथा भावी कार्यदिशा ८२
८.४ गाउँपालिकाको खासस्व संरचना ८३
८.५ गाउँपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) कोष ८३
८.६ संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास आवश्यकता ८३
अध्याय ९ ८६
संस्थागत संरचना,सरोकारवालाहरुको भूमिका र जिम्मेवारी ८६
९.१ सरोकारवालाहरुको भूमिका र जिम्मेवारी ८६

अनुसुचीहरु

अनुसुची १ : वडागत रुपमा खानेपानीको सेवाको स्तर विवरण	८९
अनुसुची २ : खानेपानी आयोजनाहरूको मुख्य भौतिक संरचनाको अवस्था	९०
अनुसुची ३ : मौजुदा खानेपानी आयोजनाको विवरण	९१
अनुसुची ४ : विद्यालय खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सूचकगत विवरण	९२
अनुसुची ५ : विद्यालय,खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छताको विवरण	९४
अनुसुची ६ : गाउँपालिकाको योजना तर्जुमा गोष्ठीको माइन्युट	९५
अनुसुची ७ : सामान्य मर्मत गर्नु पर्ने खानेपानी आयोजनाहरुको लागत अनुमान	९७
अनुसुची ८ : बृहत् मर्मत गर्नु पर्ने खानेपानी आयोजनाहरुको लागत अनुमान	९७
अनुसुची ९ : पुन :निर्माण गर्नु पर्ने खानेपानी आयोजनाहरुको लागत अनुमान	९८
अनुसुची १०: गाउँपालिकाको जानकारी पत्र	९८

अध्याय १

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजनाको परिचय

१.१. पृष्ठभूमि

खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता बिषय क्षेत्र मानव जीवनको अभिन्न अंगका रुपमा रहेको छ जसले मानव स्वास्थ्य, शिक्षा, जनजीविका, प्रतिष्ठा, विकास निर्माण, सामाजिक सशक्तिकरण र समृद्धिमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्दछ । खानेपानी तथा सरसफाइलाई जनताको मौलिक अधिकारको रुपमा स्थापित गर्ने विश्वका सिमित देशहरू मध्ये नेपाल पनि एक हो । नेपालको संविधान, २०७२ को भाग ३ को मौलिक हक र कर्तव्यको धारा ३५ को उपधारा ४ मा प्रत्येक नागरिकलाई खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक हुनेछु भन्ने व्यवस्था गरिएको छ । संविधानमा परिकल्पना गरिए अनुसारको खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सबै नागरिकको पहुँच सम्म पुऱ्याउनका लागि स्थानीय सरकारको संरचनागत सुदृढिकरण तथा क्षमता अभिबृद्धि गर्नु अपरिहार्य देखिन्छ ।

नेपालले क्षेत्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चहरूमा व्यक्त गरेको प्रतिबद्धता र हस्ताक्षरकर्ताको रूपमा खानेपानी र सरसफ(इको लक्ष्य प्राप्ति र दिगो व्यवस्थापनका लागि अहिले सम्म गरिएका प्रयत्नहरूमा अझ तीब्रता दिनुपर्ने देखिन्छ । संयुक्त राष्ट्र संघद्वारा प्रतिपादित दिगो विकास लक्ष्य नं ६ को १ र २ मा सन् २०३० सम्ममा विश्वका सम्पूर्ण जनतालाई स्वच्छ दिगो खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने उल्लेख गरिएको छ। नेपाल सर कारले संयुक्त राष्ट्र संघद्वारा प्रतिपादित दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनका लागि प्रतिवद्धता जनाई सकेको सन्दर्भमा स्थानीय सरकारहरूले दिगो र व्यवस्थित खानेपानी तथा सरसफाइको सुनिश्चितताका लागि योजनाबद्ध तवरले अगाडि बढ्नु अपरिहार्य देखिन्छ ।

सबै नागरिकलाई सुकै समयमा सुरक्षित, पर्याप्त, सुलभ, स्वीकार्य र खर्च बहन सामर्थ्ययोग्य खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सेवा प्रदान गरि जीवन स्तरमा सुधार गर्नु नेपाल सरकारको खासस्व क्षेत्रको प्रमुख लक्ष्य रहेको छ। सो लक्ष्य प्राप्तिका लागि नेपाल सरकारको खानेपानी मन्त्रालय अन्तरगत खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागले ने पाल खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकास योजना (Sector Development Plan) २०७४–२०८७ तयार गरेर योजनाबद्ध रुपले खानेपानी र सरसफाइको पहुंच जनतासम्म पुऱ्याउने रणनीतिहरू तय गरेकोछ। त्यस्तै पूर्ण सरसफाइ मार्गदर्शन, २०७३ अनुसार पूर्ण सरसफाइका क्रियाकलाप सफा र स्वच्छ क्षेत्र र पूर्ण सरसफाइ उन्मुख क्षेत्र गरी दुई चरणमा विभाजन गरिएको छ र उक्त अवस्था हासिल गर्न तोकिएका ७ वटा मख्य सूचक तथा उपसूचकहरुको अवस्था हासिल भएको हनुपर्दछ। जसको पहिलो खुडकिलाको रुपमा योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन रहेको छ जुन अति महत्वपूर्ण र अन्य सूचकहरूलाई प्रभावित पार्ने विषय हो भन्न सकिन्छ ।

नेपाल सरकार खानेपानी मन्त्रालय/खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागको प्रगति प्रतिवेदनमा आधारभूत स्तर को खानेपानीको पहुँच ८९ प्रतिशत र आधारभूत स्तरको सरसफाइको पहुँच १०० प्रतिशत घरधुरीमा पुगेको छ भनिएको छ । यसैगरी ७७ वटै जिल्ला खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा भई सकेका छन् र आश्विन १३, २०७६ मा देशलाई नै खुला दिसामुक्त देश घोषणा गरिएको छ । यसरि अबको अभियान सुरक्षित खानेपानि सेवा सहितको पूर्ण सरसफाइको हुनेछ, सो अभियानलाई सार्थक बनाउन सरकारी, नीजि तथा गैरसरकारी निकायहरूबाट हुने काममा थप प्रभावकारी बनाउन प्रत्येक स्थानीय तहमा सहभागितात्मक प्रकृया अपनाई एकीकृत खासस्व योजनाको तर्जुमा हुन आवश्यक देखिन्छ ।

यसरी योजनाबद्ध रुपमा सम्पूर्ण जनतामा सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन कृयाकलाप संचालनका लागि बर्तमान खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था, सम्भावित श्रोतहरू, सार्वजनिक तथा संस्थागत खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था समुदायको स्वच्छता आनिबानि सम्वन्धमा सर्वेक्षण, अध्ययन छलफल गरी उपलब्ध तथ्यहरू

र सूचनाहरूका आधारमा खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागको क्षेत्र विकास योजना २०७४–२०८७ संग तादात्म्यता मिलाएर खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण र बजेट समेत आंकलन गरी यो छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना तयार गरिएको छ ।

१.२.औचित्य

मुड्केचुला गाउँपालिका स्थानीय तह पुनर्संरचनाका क्रममा नेपाल सरकारको मिति २०७२ साल पौष २१ गतेको निर्णय अनुसार साविकका कालिका, नर्कु र सर्मी गाविस समेटेर ९ वटा वडाहरू सहितको गाउँपालिका घोषणा भएको हो । यो गाउँपालिका घोषणा भएपश्चात समायोजन भएको स्थानहरूको खानेपानी र सरसफाइको अवस्था तथा वस्तुस्थिति समाबेश भएको कुनै आधिकारिक दस्तावेज नभएको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै गाउँपालिकाको क्षमता, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको वास्तविक अवस्था र भावी योजनाहरू तय गर्नका लागि यो खाने पानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजनाको आवश्यकता महसुस गरिएको हो । खानेपानी तथा सरसफाइ जनताको नैसर्गीक अधिकारको रुपमा संविधानमा व्यवस्था गरे अनुसार नै गाउँपालिका क्षेत्रका जनतालाई सर्वसुलभ, सुरक्षित र दिगो खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको पहुँचमा अभिवृद्दि गर्नु गाउँपालिकाको कर्तव्य तथा जिम्मेवारी भित्र पर्दछ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ३ मा गाउँपालिकाको काम कर्तव्य र अधिकार शिर्षकमा उल्लेख गरिए बमोजिम दफा ११ को उपदफा "ध" मा स्थानीय खानेपानी सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना कार्यान्वयन र नियमन भनेर उल्लेख गरकोले पनि सो जिम्मेवारीलाई योजनाबद्ध रुपमा कार्यान्वयन गर्नका लागि खाने पानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना अत्यावस्यक हुन आएको छ । विना योजना र अनुमानमा गरिने विकासले खानेपानी र सरसफाइको पहुँचका क्षेत्रमा आशातित सफलता नहुने विगतले पाठ सिकाएको छ । तसर्थ तथ्यगत र वस्तुगत आधारमा समुदायसंगको छलफल र स्विकार्यतालाई समेत मध्य नजर गरी सेवाबाट बञ्चितिमा परेका समुदायहरूलाई प्राथमिकतामा राखेर योजना बनाएर खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा देखिने गरी विकास गर्न खासस्व योजना अति आवश्यक दस्तावेज हुने भएकोले निर्माण गरिनु अपरिहार्य देखिएको हो ।

१.३. खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको उद्देश्य

खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता (खासस्व) को क्षेत्रमा मुड्केचुला गाउँपालिका भित्रका सम्पूर्ण मौजुदा सुविधा र संरचनाहरूको यथास्थिति र अवस्था NWASH MIS को प्रयोगद्वारा संकलन तथा अभिलेखिकरण गरी आगामी दिनहरूका लागि सवै घर दैलोमा सुरक्षित खासस्व सेवाको सुनिश्चितका लागि मार्गदर्शन प्रदान गर्नं नै (खासस्व) योजनाका उद्देश्य हो ।

खासस्व योजनाको अन्य विशिष्ट उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् ।

- खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकास योजनाले परिकल्पना गरेको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका स्तरमा पुग्नका लागि नयाँ निर्माण तथा स्तरोन्नति गर्नु पर्ने खासस्व सेवा (WASH Facilities) हरूको प्रस्ताव, प्राथमिकिकरण, आवश्यक अनुमानित बजेट र उपलब्ध श्रोत साधनह(रूको लेखाजोखा सहितको रणनीति र कार्ययोजना बनाउनु ।
- गाउँपालिकाको खानेपानी तथा सरसफाइको समस्याको पहिचान गरि गाउँपालिकाका सम्पुर्ण घरपरि वार लाई सर्बसुलभ र गुणस्तरयुक्त खानेपानीको उपलब्ध गराउन र पुर्ण सरसफाई युक्त गाउँपालिका घोषणाका लागि स्थानिय श्रोत साधनका अतिरिक्त प्रदेश, सङघीय सरकार र दातृ निकायबाट सहयो ग जुटाएर नेपाल सरकार खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको लक्ष्य तथा दिगो बिकासका लक्ष्य बमो जिमको उपलब्धि हासिल गर्न योजनाबद्ध तरिकाले कार्य गर्न ।

१.४. अध्ययनका सीमा

यस खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तयार पार्ने क्रममा खानेपानी योजनाको विवरण बाहेकका गाउँपालिका स्तरीय अन्य सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी सूचनाहरू गाउँपालिकाका निर्वाचित पदाधिकारीहरू, कार्यरत कर्मचारीहरू, बिद्यालय शिक्षक तथा स्वास्थ्य केन्द्रका कर्मचारीका अलावा महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविकाहरू संग छलफल गरी संकलन गरिएको हो । घरपरिवार तहको सरसफाइ र स्वच्छताको वर्तमान अवस्थाको सूचनाहरू संकलन गर्न सम्पूर्ण घरपरिवारमा नै गई सूचनाहरू संकलन गर्न नसकिएकोले १० प्रतिशतको अन्तरालमा नमुना संकलन (Random Sampling Method) विधिबाट सूचनाहरू संकलन तथा प्राप्त तथ्यहरूलाई सामान्यिकरण गरिएको छ ।

तथ्याङ्कहरू संकलनका लागि स्थानीय प्राविधिक तथ्याङ्क संकलकको अभाव भएकोले कतिपय प्राविधिक सूचनाहरू समेत गैर प्राविधिक तथ्याङ्क संकलकहरूको माध्यमबाट संकलन गरिएको थियो ।

गाउँपालिकामा खानेपानी तथा सरसफाइका भरपर्दो सूचना प्रणालीको स्थापना भई नसकेकोले गाउँपालिकाको खाने पानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी पर्याप्त जानकारीहरू उपलव्ध हुन नसक्दा खासस्व योजना निर्माण क्रममा मौजुदात तथ्यांकहरूको विश्लेषणमा केही कठिनाई उत्पन्न भएको थियो ।

१.५. तयारी विधि र प्रक्रिया

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना तयारीमा तपसिलका चरण र प्रक्रियाहरू अवलम्बन गरिएको थियो ।

१.५.१ खासस्व योजनाको ढांचा, सर्वेक्षण औजार र आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन

नेपाल सरकार, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागद्वारा प्रस्तावित ढाँचा अनुरुप नै यो खासस्व योजना तयारी गरिएको छ । सो ढाँचामा प्रस्तावित विषय वस्तु तयारीका लागि फिल्ड सर्वेक्ष(णका रुजु सूची र प्रश्नावलीहरूका अलावा नेपाल सरकार, खानेपानी मन्त्रालयबाट तयार गरिएको NWASH मोबाइल एप्स विधि अवलम्वन गरी सूचना संकलन गर्न विधि तय गरिएको थियो । फिल्डमा सर्वेक्षणका लागि खटिने टोलीहरू गाउँपालिकासंगको समन्वयमा तयार गरी उनिहरूका लागि NWASH मोबाइल एप्स बाट तथ्याङ्क संकलन गर्ने विधि सम्वन्धी ३ दिने तालिम संचालन गरिएको थियो ।

१.५.२ गाउंपालिकास्तरीय अभिमुखिकरण गोष्ठी तथा सहमति निर्माण

मुड्केचुला गाउँपालिकामा खासस्व योजना अभिमुखिकरण गोष्ठी मिति २०७६।०८।२६ मा गाउँपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, गाउँकार्यपालिकाका सदस्यहरू र सरोकारवालाहरूको सहभागितामा आयोजना गरियो । गोष्ठीमा खानेपानी, सरसफाइ स्वच्छता(खासस्व) योजनाको आवश्यकता र महत्वका विषयमा छलफल भई तयारी प्रक्रियामा सरोकारवालाहरूको भूमिकाका विषयमा छलफल भएको थियो । अन्तमा खासस्व योजना तयारीको प्रक्रियाको अनुगमन तथा समन्वयका लागि कार्य दल समेत गठन गरिएको थियो ।

१.५.३ गणकहरुको छनोट एवं अभिमुखीकरण

यसका अतिरिक्त खानेपानी आयोजना, बिद्यालय र स्वास्थ्य संस्था, घरधुरी एवं समुदाय स्तरको वास सम्बन्धि विस्तृत सूचना संकलनका लागि गाउँपालिकासंगको समन्वयमा प्राविधिक ज्ञान एवं खानेपा(नी,सरसफाई र स्वच्छता क्षेत्रमा अनुभव हासिल गरेका ८ जना (६ पुरुष र २ महिला) गणक छनोट गरी मोबाइल एप्सबाट NWASH तथ्याङ्क संकलन सम्बन्धि २०७६ पौष ३ देखि ६ सम्म तीन दिनको अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । उक्त तीन दिनको अभिमुखीकरण पश्चात् गणकह(रुलाई उपरोक्त क्षेत्रका सूचनाहरु संकलनका लागि परिचालन गरिएको थियो ।

१.५.४ तथ्याङ्क संकलन तथा लेखाजोखा

तथ्याङ्क संकलनका लागि तपसिलका कामहरू गरिएको थियो ।

- गाउँपालिकामा उपलब्ध सन्दर्भ सामाग्री जस्तै गाउँपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७५, गाउँपालिकाको website र गाउँपालिकामा विगतमा बिभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाद्वारा संकलन गरेको सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि तथ्याङ्क र कार्यालयका प्रतिवेदन अध्ययन गरिएको थियो ।
- NWASH मोबाइल एप्सको माध्यमबाट गाउँपालिका क्षेत्रभरिका शत प्रतिशत खानेपानी र सरसफाइसंग सम्वन्धित विद्यमान भौतिक संरचनाहरूको प्राथमिक तथ्याङको श्रोतबाट लेखाजोखा गरियो ।
- संचालित खानेपानी आयोजनाहरूको दिगोपना लेखाजोखा गरियो ।
- घरपरिवार तहको खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताको वर्तमान अवस्थाको सूचनाहरू संकलन गर्ने १० प्रतिशतको अन्तरालमा ९० प्रतिशत Confidence level हुने गरी नमुना संकलन (Random Sampling Method) विधिबाट सूचनाहरू संकलन गरियो ।
- शत प्रतिशत विद्यालयहरू, स्वास्थ्य संस्थाहरू तथा सार्वजनिक संस्थाहरूमा पुगि खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी अवस्था र भावी योजनाहरू सम्बन्धी प्राथमिक श्रोतबाट सूचना संकलन गरियो ।
- समुदायको ठोस तथा तरल फोहोर व्यवस्थापन, मानव दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन गरी श्रोतको पुनःप्रयोग सम्बन्धी समुदाय तहमा छलफल तथा अवलोकन गरी तथ्यहरू संकलन कार्य भयो ।
- खानेपानीका पहुँचबाट बञ्चित भएका समुदायको खानेपानीको सम्भावित श्रोतहरू तिनको वर्तमान अवस्था (क्षमता, गुणस्तर) र भविष्यमा स्तरोन्नति गर्न सकिने अवस्थाको समेत आंकलन गरियो ।
- अन्य विकास साझेदारहरूको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यक्रमहरूको विवरणहरू संकलन गरियो ।

१.५.५ तथ्याङ्क प्रशोधन, विश्लेषण र मस्यौदा तयारी

मोबाइल एप्स, समूहगत छलफल, रुजु सूचीको आधारमा संकलन गरिएका सूचना तथा तथ्याङ्कहरूलाई IT विज्ञहरूको सहयोगमा प्रशोधन तथा विस्तृत बिश्लेषण गरियो । तत्पश्चात् निर्धारित लक्ष्य हाँसिल गर्न हालको विद्यमान अवस्था र पुग्न पर्ने स्थान बिचको अन्तरको चर्चा गर्दै स्पष्ट नीति, कार्यक्रम, बजेट र साझेदारहरूका बीचको सहकार्यको योजना सहितको नेपाल सरकार, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागबाट सिफारिस गरिएको ढाँचामा मस्यौदा प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्य गरियो ।

१.५.६ खासस्व योजना प्रमाणीकरण गोष्ठी

मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी पश्चात वडा र गाउँपालिका तहमा छुट्टा छुट्टै योजना तर्जुमा गोष्ठीहरू संचालन गरी प्रस्तावित खानेपानी तथा सरसफाइका दुरदृष्टि, परिलक्ष्य, लक्ष्य, रणनीति, अन्य विकासका साझेदार हरूको संलग्नता, गाउँपालिकाको खासस्व कार्यक्रमहरूको बजेट, जलवायु परिवर्तनका असर र अनुकुलन योजना, विपद् व्यवस्थापनका योजना, संस्थागत क्षमता छलफलका अलावा प्राप्त सूचना र तथ्याङ्कहरूको पुष्टिकरण गर्ने कार्य गरियो । छलफल, गोष्ठीबाट प्राप्त सूचना, सुझाव तथा पृष्ठपोषणहरूलाई संलग्न गरेर खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजनाको अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरियो ।

१.५.७ खासस्व योजना तयारी तथा सार्वजनिकिकरण

अन्तिम खासस्व योजना गाउँकार्यपालिकाको बैठकबाट कार्यान्वयनको प्रतिबद्धता सहित स्वीकृत गरी आगामी गाउँसभाबाट पास गर्ने गरी प्रमाणीकरण र सार्वजनिकिकरण गरियो ।

अध्याय २

मुड्केचुला गाउंपालिकाको वस्तुगत विवरण

२.१ भौगोलिक अवस्थिति र बनोट

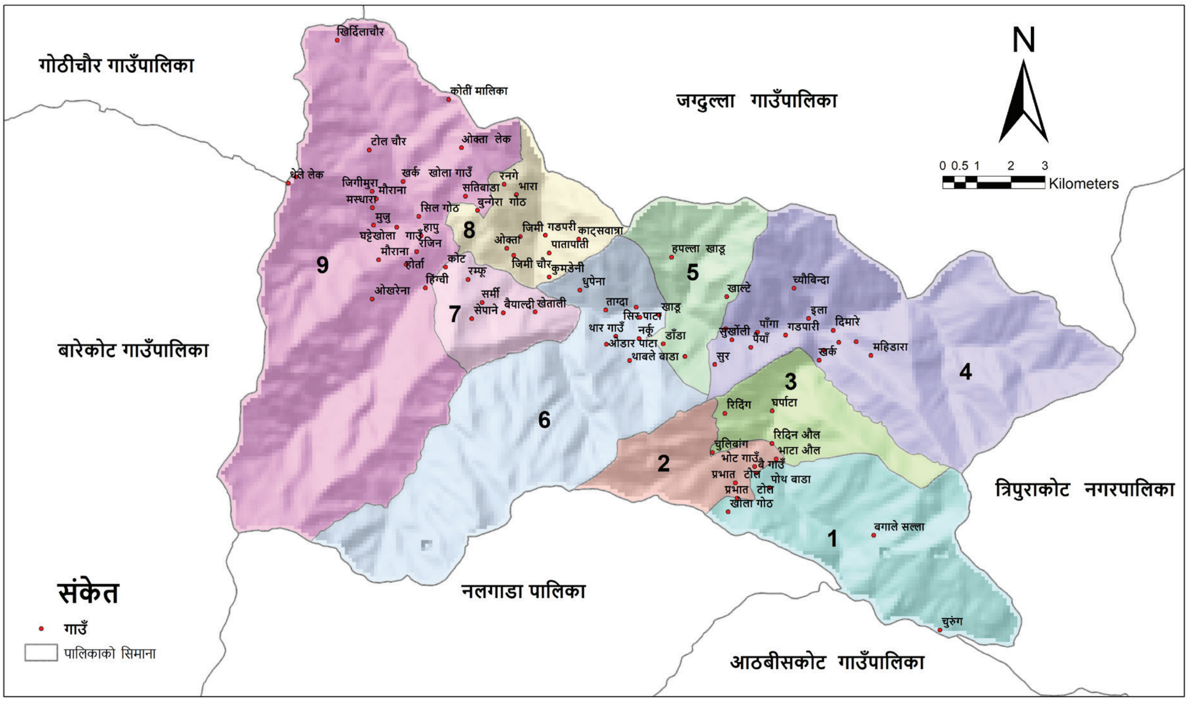

मुड्केचुला गाउँपालिका नेपालको कर्णाली प्रदेश अन्तरगत डोल्पा जिल्लाको आठ वटा स्थानीय तह मध्ये एक हो । यस गाउँपालिका अन्तर्गत साविकको कालिका,नर्कँ र सर्मी गाविसहरु पर्छन् । यो गाउँपालिका सामुन्द्रिक सतहबाट करिव ३५०० मिटर उचाइमा अवस्थित प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक उत्कृष्टता बोकेको क्षेत्र हो । भौगोगिक अवस्थितिका हिसाबले ८२ डिग्री २२ मिनेट ४ सेकेण्ड पूर्वदेखि ८२ डिग्री ३९ मिनेट ३६ सेकेण्ड पूर्वी देशान्तर र २८ डिग्री ५८ मिनेट ५३ सेकेण्ड पूर्वदेखि २९ डिग्री ८ मिनेट ४४ सेकेण्ड पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ। यो गाउँपालिका डोल्पा जिल्लाको सदरमुकाम दुनै देखि करिब ४३ कोष टाढा छ । यस गाउँपालिकाका पुर्वमा त्रिपुरा सुन्दरी नगर पालिका, पश्चिममा जुम्ला, उत्तरमा जगदुल्ला गाउँपालिका र दक्षिणमा जाजरकोट जिल्ला रहेको छ। जिल्लाको कुल क्षेत्रफलको १०.१६ प्रतिशत भूभाग ओगट्ने यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफल २५०.०८ वर्ग कि.मी.रहेको छ ।

उच्च पहाडी तथा हिमाली जिल्ला अन्तरगत रहेको यस क्षेत्रमा धरातलिय स्वरुपका हिसाबले उच्च पहाडी उपत्यका भित्रको समथर क्षेत्रहरु पनि रहेका छन् । तथापि, होचा तथा अग्ला पहाडी एवम् हिमाली श्रृंखलाको काखमा रहेको समथर भूबनोटका कारण यस गाउँपालिकामा विविधतायुक्त धरातलिय अवस्थिति रहेको छ ।

मुड्केचुला गाउँपालिका भौगोलिक रुपमा विकट भए पनि प्राकृतिक रुपमा धनी छ तर पनि यहाँको प्राकृतिक सम्पदाहरुको सही उपयोग हुन सकिरहेको छैन । गाउँपालिकामा विकासका पुर्वाधारहरु पुग्न नसक्दा गाउँपालिकाका बासिन्दाहरु अझ पनि गरिवीको रेखामुनि रहन बाध्य छन् । यो गाउँपालिका हाल सम्म कुनै पनि सडक सञ्जालसंग नजोडिदा विकासमा पछि परेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा मुख्य रुपमा उत्पादन हुने बालीहरु कोदो, फापर, आलु, जौ ईत्यादी हुन् ।

गाउँपालिकाको केन्द्र साविकको नर्कु गाविस अन्तर्गत नर्कुमा रहेको छ । गाउँपालिकामा ९ वटा वडा कायम रहेका छन् । हालको वडामा समावेश साविक गाविस तथा गाउँपालिका र वडागत क्षेत्रफललाई देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं १ गाउँपालिकाको गठन तथा वडागत क्षेत्रफल

वडा नं.	समावेश साविक गाविस	क्षेत्रफल (वर्ग किमिमा)	प्रतिशत
१	कालिका (१,२,५)	२५.४	१०.२
२	कालिका (४,६,७)	९.४	३.७
३	कालिका (३,८,९)	१३.८	५.५
४	नर्कु (६,७,८,९)	४७.७	१९.१
५	नर्कु (४,५)	१३.०	५.२
६	नर्कु (१,२,३)	४३.४	१७.४
७	सर्मी (१,२३)	९.१	३.६
८	सर्मी (४,५,६)	१२.३	४.९
९	सर्मी (७,८,९)	७५.९	३०.४
जम्मा		२५०.१	१००

श्रोत : मुड्केचुला गाउँपालिकाको वेभसाइट

२.२ पहुँच

मुड्केचुला गाउँपालिका कर्णाली प्रदेश अन्तरगत डोल्पा जिल्लाको मध्य भागमा अवस्थित रहेको छ । डोल्पा जिल्लामा विद्यमान २ नगरपालिका र ६ गाउँपालिका गरी कुल ८ वटा स्थानीय तहमध्ये यो गाउँपालिका एक हो । गाउँपालिकाको केन्द्र साविकको नर्कु गाविसमा रहेको छ । पूर्ववत् रुपमा नेपालको मध्यपश्चिम विकास क्षेत्रमा पर्ने कर्णाली अञ्चलमा रहेको यो गाउँपालिका जिल्लाभित्रको प्रतिनिधि सभा निर्वाचन प्रयोजनका लागि एउटा निर्वाचन क्षेत्र अन्तर्गत रहेको छ । हालसम्म सडक सञ्जालसंग नजोडिएको यो गाउँपालिका छिन्चु-जाजरकोट-दुनै सडक खण्डको नजिकमा भने पर्दछ । गाउँपालिकाको कार्यालय सदरमुकाम दुनैबाट ४३ कोष टाढा रहेको छ ।

२.३ भू-उपयोग तथा वातावरण

उच्च पहाडी तथा हिमाली जिल्ला अन्तरगत रहेको यस क्षेत्रमा धरातलिय स्वरुपका हिसाबले उच्च पहाडी उपत्यकाभित्रको समथर क्षेत्र रहेका छन् । तथापि, होचा तथा अग्ला पहाडी एवम् हिमाली श्रृंखलाको काखमा रहेको समथर भूबनोटका कारण यस गाउँपालिकामा विविधतायुक्त धरातलिय अवस्थिति रहेको छ । मुड्केचुला गाउँपालिका २५०.१ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रमा फैलिएको छ । गाउँपालिकाको आधाभन्दा बढी भू-भाग अर्थात् १३३.६२ वर्गकिमी वन क्षेत्रले ओगटेको छ । गाउँपालिकाको उत्तरी तथा पूर्वी सिमामा १९.०९ वर्गकिमी क्षेत्र बाँझो र ३.३२ वर्गकिमी क्षेत्र खेतियोग्य जमिन रहेको छ ।

यस गाउँपालिकामा माटोको बनावट, खेतियोग्य जमिन, बस्तीयोग्य क्षेत्र आदिको विस्तृत अध्ययनको आधारमा गाउँबासीहरूको आर्थिक हैसियत वृद्धि गर्न र बातावरणमा प्रतिकुल असर पर्न नदिन के कस्ता उत्पादन प्रणाली तथा नीतिहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा विस्तृत अध्ययन गरी योजना निर्माण पश्चात कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ । भू-उपयोगको विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं २ मुड्केचुला गाउँपालिकाको भू-उपयोगको अवस्था

क.सं.	जमिनको प्रकार	क्षेत्रफल (वर्ग किमि)	प्रतिशत
१	खेती गरिएको जमिन	३.३२	१.३३
२	बाँझो जमिन	१९.०९	७.६३
३	घाँसे भूमि	९०.४४	३६.१६
४	वन क्षेत्र	१३३.६२	५३.४३
५	झाडी बुट्यान	२.६२	१.०५
६	जल क्षेत्र	०.५१	०.२१
७	बलौटे जमिन	०.४८	०.१९
८	चट्टान	०.०१	०.००
	जम्मा	२५०.१	१००

श्रोत: मुड्केचुला गाउँ बस्तुगत विवरण ,२०७५

२.४ जनसांख्यिक विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ र घरपरिवार सर्वेक्षण २०७६ बीच जनसांख्यिक सूचकहरूको तुलना गर्दा घरपरिवार संख्या, जनसंख्या तथा औषत परिवार आकार बढेको देखिन्छ। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यस गाउँपालिकाको कुल घरपरिवार संख्या ९२६ र जनसंख्या ५१२९ एवं औषत परिवारको आकार ५.५४ जना प्रति परिवार रहेको छ। गा(उँपालिकाको बस्तुगत विवरण,२०७५ अनुसार कूल घरपरिवार संख्या १२१२ र जनसंख्या ५२५८ रहेको छ। त्यसैगरी, औषत घरपरिवार संख्या ४.३४ जना प्रतिपरिवार रहेको छ। यससम्बन्धी वडागत विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका नं ३ वडागत घरपरिवार तथा जनसंख्या विवरण

वडा नं	जनगणना २०६८ अनुसार					गाउँपालिका वस्तुगत विवरण २०७५ अनुसार				
	घरपरिवार	जनसंख्या			औसत घरपरिवार आकार	घरपरिवार	जनसंख्या			औषत घरपरिवार आकार
		जम्मा	पुरुष	महिला			जम्मा	पुरुष	महिला	
१	८५	४७६	२३४	२४२	५।६०	१३२	५८६	२९८	२८८	४.४४
२	७४	४२२	२१८	२०४	५।७०	११९	५१०	२३८	२७२	३.८६
३	७७	४२३	२३२	१९१	५।४९	१०८	४८९	२५३	२३६	३.७०
४	१०२	५२८	२८१	२४७	५।१८	११८	५३२	३०३	२२९	४.०३
५	७५	३७१	२००	१७१	४।९५	९४	२८९	१२३	१६६	२.१९
६	१११	६२४	३०५	३१९	५।६२	१४०	६२३	३३२	२९१	४.७२
७	१६४	९२१	४६७	४५४	५।६२	१९६	११२१	३८७	७३४	८.४९
८	१३५	८४१	४०४	४३७	६।२३	१८४	४७५	२९९	१७६	३.६०
९	१०३	५२३	२५५	२६८	५।०८	१२१	६३३	२६६	३६७	४.८०
जम्मा	९२६	५१२९	२५९६	२५३३	५।५४	१२१२	५२५८	२४९९	२७५९	४.३४

श्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०६८, गाउँपालिका वस्तुगत विवरण २०७५

२.५ जात जाति र जनसांख्यिक विवरण

मुड्केचुला गाउँपालिकामा जातजातिगत रुपमा ब्राम्हण,क्षेत्री,जनजाति,कामी, सार्की, दमाई आदि जातका मानिसहरू वसोवास गरेको देखिन्छ । जातजातिगत आधारमा घरपरिवार तथा जनसंख्याको स्थितिलाई हेर्दा कुल १२१२ घरपरिवारमध्ये सबैभन्दा उच्च ब्राह्मण तथा क्षेत्रीको ६२.५ प्रतिशत घरपरिवार रहेको छ। कुल ५२५८ जनसंख्यामध्ये ५७.२ प्रतिशत जनसंख्या ब्राह्मण/क्षेत्रीको रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको घरपरिवार तथा जनसंख्यालाई जातजातिगत आधारमा देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं ४ जाति र धर्मका आधारमा घरपरिवार र जनसंख्या विवरण

वडा नम्बर	जातिगत आधारमा घरपरिवार संख्या				जातिगत आधारमा जनसंख्या				धर्म अनुसार जनसंख्या (घरपरिवार सर्वेक्षण २०७५ अनुसार)			
	पहाडी ब्राह्मण /क्षेत्री	पहाडी आदिवासी / जनजाति	पहाडी दलित	पहाडी अन्य	पहाडी ब्राह्मण /क्षेत्री	पहाडी आदिवासी / जनजाति	पहाडी दलित	पहाडी अन्य	हिन्दु	बौद्ध	इसाई	जम्मा
१	१०१	७	१	२३	३६७	६२	१	१५६	५८६	०	०	५८६
२	१८	०	७४	२७	३५	०	३९७	७८	५१०	०	०	५१०
३	७८	३	११	१६	२०२	२८	५१	२०८	४८९	०	०	४८९
४	६०	२१	१२	२५	३१३	२८	२३	१६८	५३२	०	०	५३२
५	५९	७	८	२०	१७५	२१	१६	७७	२८९	०	०	२८९
६	११३	११	९	७	३५३	६३	४०	१६७	६२३	०	०	६२३
७	८७	२८	५९	२२	६१०	१२०	२८८	१०३	९९५	७१	५५	११२१
८	१२७	२	६	४९	२९९	७	२६	१४३	३३८	१०२	३५	४७५
९	११४	०	७	०	४९६	०	४२	९५	५७२	२०	४१	६३३
जम्मा	७५७	७९	१८७	१८९	२८५०	३२९	८८४	११९५	४९३४	१९३	१३१	५२५८
प्रतिशत	६२.५	६.५	१५.४	१५.६	५७.२	५.९	१५	२१.८	९३.८	३.७	२.५	१००

स्रोतः घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७५

२.६ आर्थिक गतिविधि र पेशा

यस गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रमा वनपैदावार र प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण गरी सतह तथा भुमिगत सिंचाइमा आधारित कृषि प्रणालीलाई नै मेरुदण्डको रुपमा लिन सकिन्छ। मुड्केचुला गाउँपालिका आँफैमा व्यापारिक केन्द्र तथा पर्यटकिय क्षेत्रको रुपमा समेत रहेको छ। कृषि, पशु एवं वनजन्य कच्चा पदार्थको सुलभ उपलब्धता, गाउँपालिकाको सबैजसो वडाहरूमा सडक बाहेक बिजुली, पानी लगायतका आधारभूत पूर्वाधारको विकास तथा उद्योग स्थापनका लागि पर्याप्त समथर जमिन यस गाउँपालिकामा रहेको हुँदा गाउँपालिकामा कृषि, पशु, वन लगायतका उद्योगका साथै शैक्षिक र औषधिय पर्यटन समेतको विकासका सम्भावना रहेको छ। खाद्यान्न, दलहन, तेलहन, सिट्रस (अमिलो जातका फलफूल) को उत्पादन,गाई, भैसी, भेडा, बाखा जस्ता पशुजन्य उत्पादन,बेसीका उर्वरशिल भूमि र सिंचित क्षेत्रको विस्तार,वैदेशिक रोजगारी र विप्रेषण,बैंक तथा वित्तीय क्षेत्र र सहकारीको विस्तार ,मन्दिर क्षेत्रको विकास र बिस्तारले पर्यटन क्षेत्रमा थप टेवा पुग्न गइ आर्थिक उपार्जनमा सहयोग पुग्ने देखिन्छ । साथै स्थानीय बजारको विस्तारबाट यहाँका बासिन्दाहरुको आर्थिक गतिविधि बढ्ने देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यहाँका सहकारी संस्थाको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ । सहकारी संस्थाले स्थानीय स्तरको बचतलाई गाउँपालिका बाहिर जानबाट रोकी स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न आयमूलक कार्यमा लगानी गरिरहेका छन । यस गाउँपालिकामा लघुवित्त तथा ऋण सहकारी संस्था र बाणिज्य बैंकले आर्थिक गतिविधि संचालन गरी रहेका छन ।

२.७ जनसंख्याको गतिशिलता र बसाई सराई

यस गाउँपालिकामा २०७४ चैत्र मसान्तसम्म दर्ता भएको व्यक्तिगत घटनाको अवस्था हेदा गाउँपालिकाभित्र गाउँपालिका स्थापना भएदेखि हालसम्म कुल १७५९ जन्मदर्ता, १२ मृत्यु दर्ता र ५८ विवाह दर्ता भएको देखिन्छ । बसाई सराइको सन्दर्भमा १ घरपरिवार बसाईसराई गरी अन्यत्र गएको र १ घरपरिवार बसाईसराई गरी आएको पाईन्छ ।

२.८ भौतिक पूर्वाधार

यस गाउँपालिका क्षेत्रमा हाल सम्म कुनै सडक निर्माण नभएको भए पनि छिमेकी गाउँपालिका जुम्ला-मौरे-रिमी, काईगाउँ सडक खण्ड तथा छिन्चु-जाजरकोट-डोल्पा सडक खण्ड अन्तर्गत लामो तथा छोटो दूरीका सार्वजनिक यातायात सञ्चालन भइरहेकाले यीनै सडक मार्ग प्रयोग गरेको पाइन्छ ।सडक सञ्जालले नछोए पनि भने बस्तीहरू जोड्ने झोलुङ्गे तथा काठे पुल पुलेसा समेत निर्माण भएका छन् । उर्जाको रुपमा दाउरा, एलपि ग्यास, विद्युत, सोलारको उपयोग प्रचुर मात्रामा भइरहेको छ भने गाउँपालिकामा विद्युतको पहुँचको हकमा सौर्य बत्ती प्रयोग गर्ने घरधुरी १४२ अर्थात् ११.७ प्रतिशत र जलविद्युत प्रयोग गर्ने घरपरिवार ६११ अर्थात् ५०.४ प्रतिशत रहे का छन् । संचारको क्षेत्रमा २४३२ जनाले नेपाल टेलिकम र हेलो नेपालको सेवा प्रयोग गरिरहेका छन् भने १९७ घरधुरीले डिसहोम टेलिभिजनको सुबिधा प्रयोग गर्ने गरेका छन् । त्यसैगरी ४१ घरपरिवारले कम्प्यूटर र २८० घर परिवारले रेडियो प्रयोग गर्दै आइरहेका छन् । यस क्षेत्रमा रहेका सरकारी तर्फका शैक्षिक संस्थाहरू १ वटा बाल विकास केन्द्र, आधारभूत १० वटा र मा.बि. ३ गरी कूल संख्या १४ रहेको छ ।

२.९ गाउँपालिकामा उपलब्ध अन्य कार्ययोजनाहरु र खासस्व योजनाको सम्वन्ध

मुड्केचुला गाउँपालिकाले स्वास्थ्य तथा सरसफाइ ऐन,२०७५ बाहेक खासस्व योजना कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने अन्य कुनै पनि प्रकारका रणनीतिक योजना,कार्ययोजनाहरु तयार गरिएको छैन । आगामी दिनमा गाउँपालिकाका कार्ययोजना र कार्यक्रमहरूलाई पनि यो खासस्व योजनामा समावेश गरी खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्थामा स्तरोन्नति गर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

२.१० खासस्व क्षेत्रमा कार्यरत विकासका साझेदारहरु

यस गाउँपालिकामा रहेका सरकारी निकायहरु खानेपानी तथा सरसफाइ सवडिभिजन,गाउँपालिका र वडाहरुबाट खानेपानी र सरसफाइको कार्य हुँदै आएको छ भने जिल्ला शिक्षा समन्वय ईकाइ र जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयबाट स्वास्थ्य तथा सरसफाइ सम्बन्धी जनचेतनामूलक कियाकलाप लगायत संस्थागत स्तरमा भौतिक सुविधा निर्माण हुँदै आएको छ । त्यसै गरी सरसफाइका क्षेत्रमा नेपाल रेडक्रस सोसाइटी क्रियाशील छ भने अन्य सरोकारवाला निकायहरु खानेपानी र सरसफाइ क्षेत्रका योजना कार्यान्वयनको लागि क्रियाशील रहेका छन् । त्यसै गरी अन्य राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका गैरसरकारी निकायहरुमा युनिसेफ नेपाल, छायाँ नेपाल जस्ता निकायहरुले आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउदै आएका छन् ।

तालिका नं ५ : वास क्षेत्रमा कार्यरत विकासका साझेदारहरु

सरकारी कार्यालयहरु	गैरसरकारी कार्यालयहरु
• गाउँपालिका, वडा कार्यालयहरु, • शिक्षा र स्वास्थ्य शाखाहरु, • खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन सम्पर्क कार्यालय, • विद्यालयहरु, • स्वास्थ्य संस्थाहरु	• यूनीसेफ, छा–याँ नेपाल, किर्डाक नेपाल • सहकारी संस्था, खानेपानी उपभोक्ता समुह, सामुदायिक वन समुह आदि • क्लवहरु, महिला तथा आमा समुहहरु

श्रोत : समुह छलफल,२०७७

अध्याय ३

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता स्थिति

३.१ मुड्केचुला गाउँलिकाको खानेपानीको अवस्था

मुड्केचुला गाउँपालिका, डोल्पा

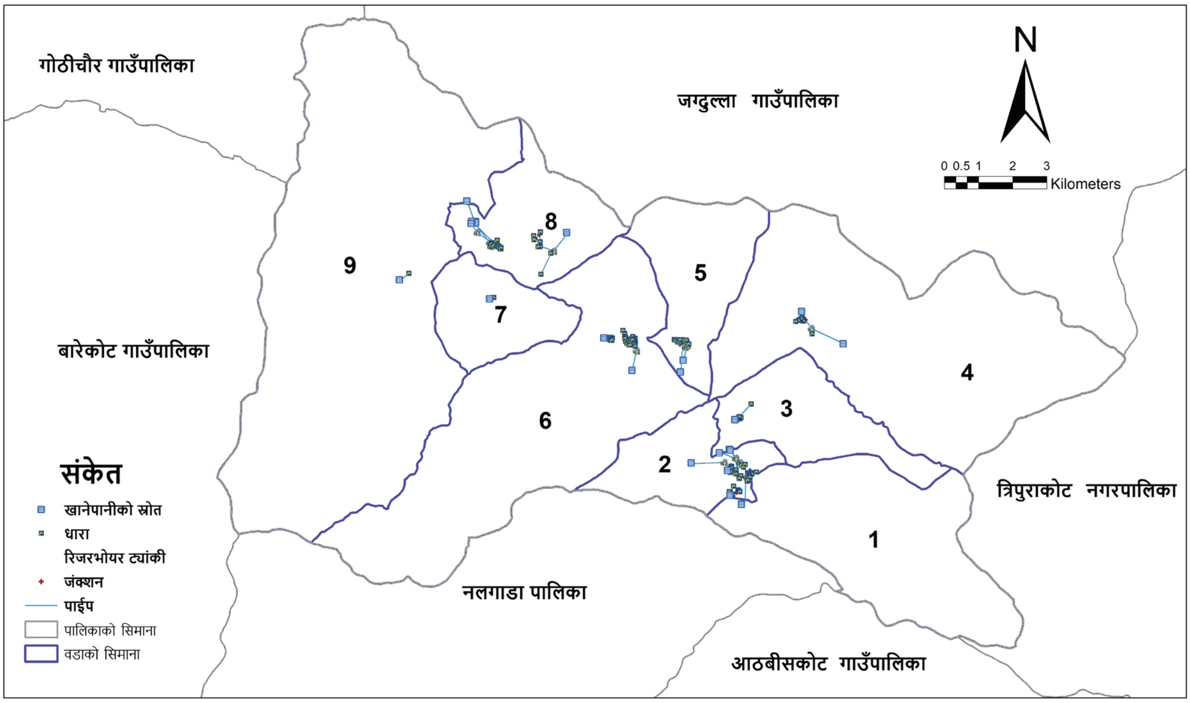

३.१.१ गाउँपालिकामा खानेपानीका प्राथमिक श्रोतहरु

मुड्केचुला गाउँपालिकाको खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना निर्माणका क्रममा गरिएको नमुना घरधुरी सर्वेक्षण विधि अनुसार गाउँपालिकाका १२२ घरधुरीको सर्वेक्षण गर्दा ७५.४ प्रतिशत घरधुरीले पाइप प्रणालीबाट, २४.६ प्रतिशत घरधुरीले खानेपानीको अन्य श्रोतबाट पानी प्रयोग गर्ने गरेको पाइयो ।

यसैगरी वडागत रुपमा हेर्ने हो भने वडा नं १,४,५ र ९ का शत प्रतिशत घरधुरीले पाइप प्रणालीबाट खानेपानी सेवा प्राप्त गरेको देखिन्छ भने वडा नं २,३,६ र ८ का घरधुरीहरुले अन्य श्रोतबाट खानेपानी सेवा प्राप्त गरे को देखिन्छ । यसको विस्तृत विवरण तलको तालिका अनुसार रहेको छ ।

चित्र नं ३.२ पानीको पर्याप्तताको अवस्था

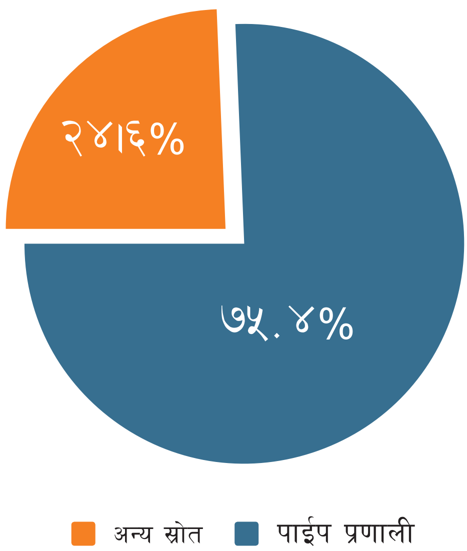

तालिका नं ६ वडागतरुपमा खानेपानी सेवा प्राप्त गर्ने घरधुरी तथा जनसंख्याको विवरण

वडा नं	जम्मा घरधुरी	जम्मा जनसंख्या	पाइप प्रणाली :खानेपानीको धारा		अन्य श्रोत : मूल, कुवा, खोला	
			घरधुरी	जनसंख्या	घरधुरी	जनसंख्या
१	६	३३	६	३३	०	०
२	९	४८	७	३८	२	१०
३	१५	१०२	११	७९	४	२३
४	११	६९	११	६९	०	०
५	१०	६१	१०	६१	०	०
६	१७	११०	१६	१०४	१	६
७	१९	१११	३	२२	१६	८९
८	२३	१५२	१६	१०७	७	४५
९	१२	७६	१२	७६	०	०
जम्मा	१२२	७६२	९२	५८९	३०	१७३
प्रतिशत			७५.४	७६.२	२४.६	२२.७

श्रोत : NWASH ,घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ र खानेपानी योजना सर्वेक्षण, २०७६

३.१.२ खानेपानीको पर्याप्तता

मुड्केचुला गाउँपालिकाको ९ वटै वडामा नमुना घरधुरी सर्वेक्षणमा पानीको पर्याप्तताको अवस्थाको बारेमा सर्वेक्षण गर्दा सबै कामका लागि पानी पुग्ने घरपरिवार ३४ प्रतिशत, पिउन, भान्सा तथा सरसफाइ गर्न पुग्ने परिवार १८ प्रतिशत ,पानी पिउन र भान्साको कामका लागि मात्र पुग्ने परिवार ३४ प्रतिशत, पिउनलाई मात्र पुग्ने घरपरिवार ७ प्रतिशत र ७ प्रतिशत परिवारलाई पानी नपुग्ने देखिन्छ ।

चित्र नं. ३.२ पानीको पर्याप्तताको अवस्था

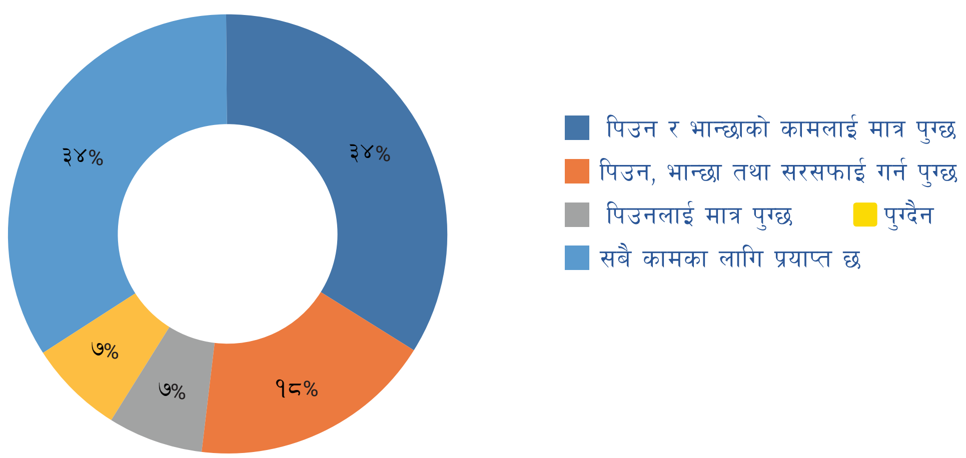

३.१.३ गाउँपालिकामा सुरक्षित खानेपानीको स्तर

नेपाल खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्र विकास योजना (२०७४-२०८७) का आधारमा खानेपानी सेवाको स्तर वर्गिकरण गर्दा १४.८ २.५ प्रतिशत घरपविारले सुरक्षित तरिकाले व्यवस्थापन गरिएको खानेपानी प्राप्त गरेको,३६.१ प्रतिशत घरपरिवारले आधारभूत खानेपानी सेवा प्राप्त गरेको,३२.८ प्रतिशत घर परिवारले सीमित खानेपानी सेवा प्राप्त गरेको र १६.४ प्रतिशत घरपरिवारले सेवा नै प्राप्त नगरेको देखिन्छ। विस्तृत जानकारी अनुसुचि १ मा राखिएको छ।

खानेपानी सेवाको परिभाषा तथा सूचकहरु

सुरक्षित तरिकाले व्यवस्थापन गरिएको खानेपानी (Safely Managed): आधारभूत खानेपानी श्रोत जुन घर परिसर भित्र जतिवेला पनि उपलव्ध छ र दिसाजन्य तथा अन्य प्रमुख रासायनिक प्रदुषणवाट (जस्तै Arsenic) मुक्त छ।

आधारभूत खानेपानी सेवा (Basic Service): सुधारिएको खानेपानीको श्रोत, पानी संकलन समय ३० मिनेट भन्दा कम लाग्ने।

सिमित खानेपानी सेवा (Limited Service): खानेपानीका असुरक्षित श्रोत र पानी संकलन समय ३० मिनेट भन्दा वढि लाग्ने।

असुरक्षित खानेपानी सेवा (Unsafe Service/ No Serviceo:सतही पानीको श्रोत

श्रोत : Joint Monitoring Program

तालिका नं ७ : खानेपानीको स्तर (दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा)

खानेपानीको स्तर	सुरक्षित तरिकाले व्यवस्थापन गरिएको खानेपानी (Safely Managed)	आधारभूत खानेपानी सेवा (Basic Service)	सिमित खानेपानी सेवा (Limited Service)	असुरक्षित खानेपानी सेवा (Unsafe Service)
प्रतिशत	१४.८	३६.१	३२.८	१६.४

श्रोत : NWASH, घरधुरी सर्वेक्षण २०७६

खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रगत विकास योजना अनुरुप खानेपानी सेवाको स्तरलाई निम्न बमोजिम बर्गिकरण गरेको पाइन्छ। जसलाई तलको तालिकामा स्पष्टरुपमा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं ७ : खानेपानी सेवा स्तरको वर्गिकरण

परिमितिहरु		सेवाको स्तर			
		निम्न	आधारभूत	मध्यम	उच्च
आवश्यकता	परिमाण (एल पि सि डी)	२५-४५	४५-६५	६५-१००	१००-१५०
	स्वच्छताश	नभएको	सबै आधारभूत व्यक्तिगत र खाद्य स्वच्छता संभव, कपडा धुन नुहाउन अपुग	सबै आधारभूत व्यक्तिगत र खाद्य स्वच्छता सुनिश्चित, कपडा धुन र नुहाउन पनि सुनिश्चित	सबै स्वच्छताका आवश्यकताहरु पुरा हुने
गुणस्तर		पिउन योग्य	राष्ट्रिय गुणस्तर मानक (ग्रामिण मापदण्ड) पुरा गर्छ	राष्ट्रिय गुणस्तर मानक पुरा गर्छ	राष्ट्रिय गुणस्तर मानक पुरा गर्छ
शुलभ पहुँच		२५५ भन्दा कम उपभोक्ताले निजि धारा जडान	२५५ भन्दा बढि उपभोक्ताले निजि धारा जडान गरेको	१००५ उपभोक्ताले निजि धारा जडान गरेको	१००५ उपभो क्ताले निजि धारा जडान गरेको
विश्वसनियता	वितरण अवधि घण्टारदिन		८ घण्टा (अधिक माग समयमा)	१२ घण्टा दिनको समयमा	२४ घण्टा
	निरन्तरता		एक महिनामा एक पटकसम्म सेवा अवरुद्ध	तिन महिनामा एक पटकसम्म सेवा अवरुद्ध	बाह्र महिनामा एक पटकसम्म सेवा अवरुद्ध
लचकता			अबरुद्ध सेवा २ दिन भित्र सुचारु हुने	अबरुद्ध सेवा १ दिन भित्र सुचारु	अबरुद्ध सेवा १ दिन भित्र सुचारु
अधिक माग धान्ने क्षमता				अचानक १०५ अधिक माग धान्ने	अचानक १०५ अधिक माग धान्ने
सेवा सन्तुष्टि स्तर		नगरेको	नगरेको	७५५	९०५

३.१.४ खानेपानी आयोजनाका प्रकार र नियमितताको अवस्था

मुड्केचुला गाउँपालिकामा हाल सञ्चालनमा रहेका २१ वटा खानेपानी आयोजनाहरुमा सम्पूर्ण आयोजनाहरु ग्राभिटी सिस्टम रहेका र उक्त आयोजनाहरुको श्रोतमा २२ वटा मुलको श्रोतबाट, १ वटा खानेपानी आयोजनाको श्रोत खोला रहेको देखिन्छ । १७ वटा खानेपानी आयोजनाको श्रोतमा पानी बर्ष भरी प्रवाह भएको, ३ वटा आयोजनाको श्रोतमा ११ देखि १२ महिनासम्म पानी पर्याप्त हुने र बाँकी ३ वटा श्रोतमा ११ महिना भन्दा कम पानी प्रवाह भएको देखिन्छ । उपरोक्त आयोजनाहरु मध्ये ११ वटा खानेपानी आयोजनाको श्रोत संरक्षण गरेको र बाँकी आयोजनामा श्रोतको संरक्षण नगरेको देखिन्छ। खानेपानी आयोजनाको प्रकार र नियमितताको अवस्थालाई विस्तृत रुपमा तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

चित्र नं. ३.३ खानेपानी आयोजनाका प्रकार र नियमितताको अवस्था

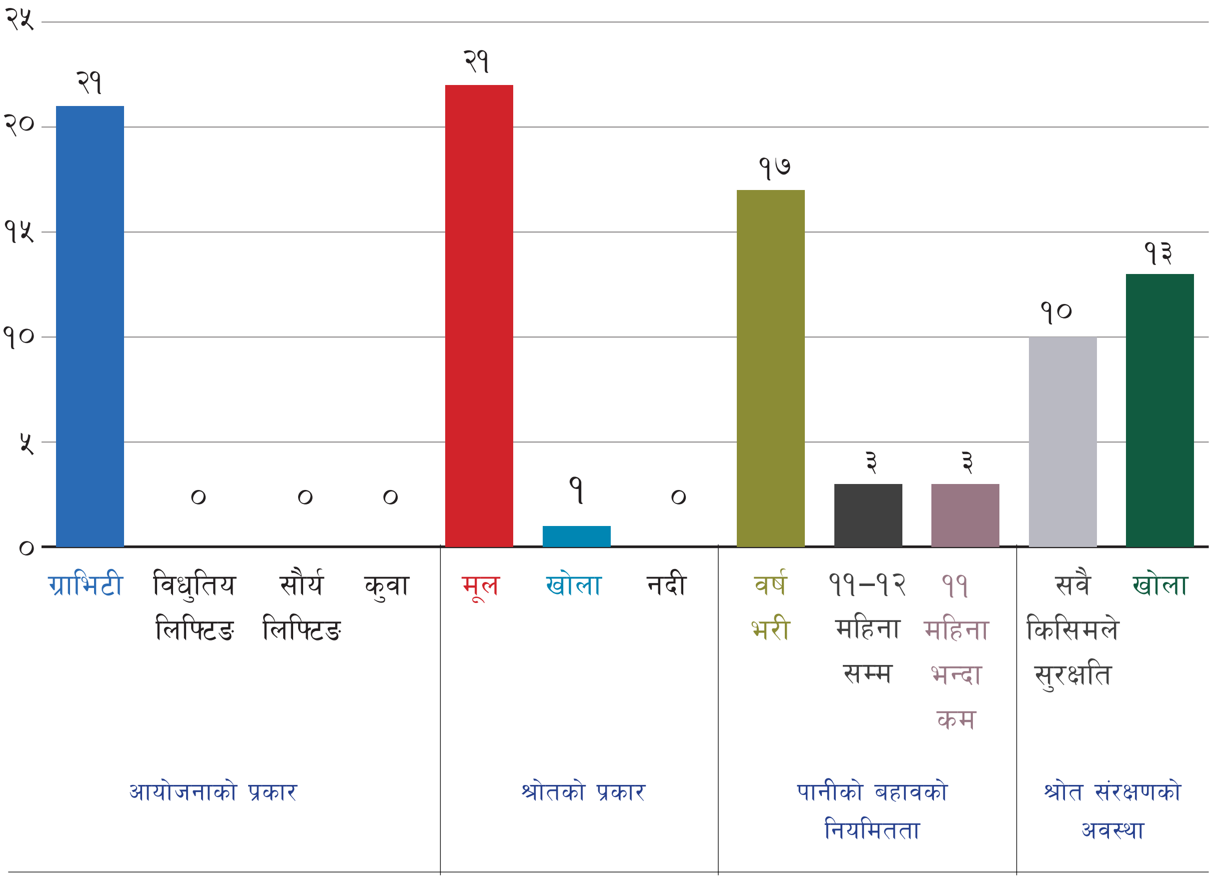

तालिका नं ८ : खानेपानी आयोजनाका प्रकार र नियमितताको विवरण

वडा नं	खानेपानी आयोजनाको संख्या	आयोजनाको प्रकार				श्रोतको प्रकार			पानीको बहावको नियमितता			श्रोत संरक्षणको अवस्था	
		ग्राभिटी	विद्युतिय लिफ्टिङ	सौर्य लिफ्टिङ	कुवा	मूल	खोला	नदी	बर्ष भरी	११-१२ महिना सम्म	११ महिना भन्दा कम	सबै किसिमले संरक्षित	जोखिममा
१	३	३	०	०	०	३	०	०	१	२	०	२	१
२	३	३	०	०	०	३	०	०	०	२	१	०	३
३	३	३	०	०	०	३	०	०	३	०	०	३	०
४	२	२	०	०	०	१	१	०	२	०	०	२	०
५	२	२	०	०	०	२	०	०	१	१	०	०	२
६	२	२	०	०	०	२	०	०	२	०	०	१	१
७	१	१	०	०	०	१	०	०	१	०	०	१	०
८	४	४	०	०	०	६	०	०	५	१	०	०	६
९	१	१	०	०	०	१	०	०	१	०	०	१	०
जम्मा	२१	२१	०	०	०	२२	१	०	१६	६	१	१०	१३

श्रोत : NWASH, घरधुरी एवं खा.पा.आ. सर्वेक्षण २०७६

३.१.५ वडागत रुपमा खानेपानी आयोजनाको संख्या र लाभान्वित घरधुरी

मुड्केचुला गाउँपालिकामा हाल सञ्चालनमा रहेका २१ वडा खानेपानी आयोजनाहरु मध्ये सबैभन्दा बढी ४ वटा खानेपानी आयोजनाहरु वडा नं ८ मा र सबैभन्दा कम अर्थात् १ वटा आयोजना वडा नं ७ र ९ मा रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी नीजि धाराको पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी ११ प्रतिशत र सार्बजनिक धार ाको पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी ८९ प्रतिशत रहेका छन् भने संस्थागत धाराको पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी छै नन् । यस गाउँपालिकामा ११ वटा खा.पा.आयोजनाहरु निर्माणाधिन अवस्थामा रहेका र योजना सम्पन्न पश्चात् ११९२ घरधुरी लाभान्वित हुने देखिन्छन् । यसै गरी ३३७ घरधुरीमा हालसम्म खानेपानीको पहुँच पुग्न सकेको छैन । बाँकी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

चित्र नं. ३.४ धाराको विवरण

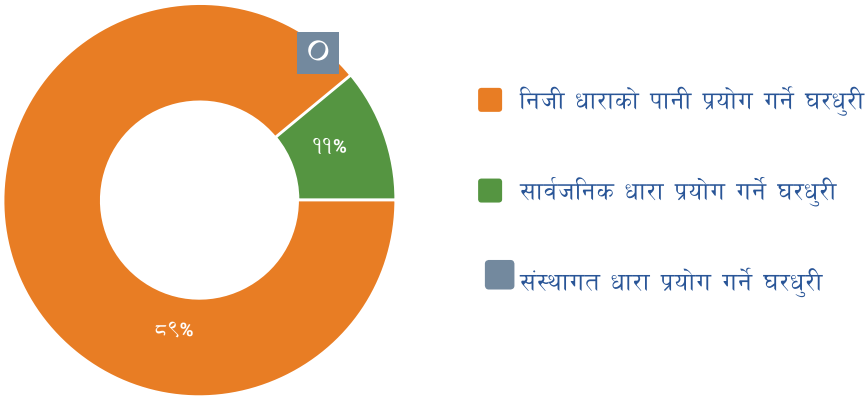

तालिका नं ९ : वडागत रुपमा खानेपानी आयोजनाको संख्या र लाभान्वित घरधुरीको विवरण

वडा नं	कुल घरधुरी	खानेपानी आयोजनाको संख्या	लाभान्वित घरधुरीको संख्या			
			नीजि धाराको पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी	सार्वजनिक धारा प्रयोग गर्ने घरधुरी	संस्थागत धारा प्रयोग गर्ने घरधुरी	जम्मा घरधुरी
१	१३२	३	०	८६	०	८६
२	११९	३	१	१४३	०	१४४
३	१०८	३	९	४७	०	५६
४	११८	२	०	९७	०	९७
५	९४	२	१५	७७	०	९२
६	१४०	२	५४	२९	०	८३
७	१९६	१	१	२१५	०	२१६
८	१८४	४	३२	१६०	०	१९२
९	१२१	१	०	४८	०	४८
जम्मा	१२१२	२१	११२	९०२	०	१०१४
प्रतिशत			११	८९	०	८३.७

श्रोत : NWASH, घरधुरी एवं खा.पा.आ. सर्वेक्षण २०७६

३.१.६ योजनाको आयुको आधारमा खानेपानी आयोजनाको संख्या

मुड्केचुला गाउँपालिकामा विगतदेखि हालसम्म निर्माण भएका २१ वटा खानेपानी आयोजना मध्ये १३ वटा आयोजना ० देखि ५ बर्ष सम्म, ३ वटा आयोजनाहरु ६ देखि १० बर्ष सम्म, ३ वटा आयोजनाहरु ११ देखि

१५ बर्ष सम्म, १ वटा आयोजना १६ देखि २० बर्ष सम्म र १ वटा आयोजना २० बर्ष भन्दा माथि दिगो रुपमा सञ्चालन हुदै आइरहेका छन् । विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं १० : योजनाको आयुको आधारमा वडागत रुपमा खानेपानी आयोजनाको संख्या र लाभान्वित घरधुरीको विवरण

वडा नं	खानेपानी आयोजनाको कुल संख्या	कुल लाभान्वित घरधुरी	०-५ बर्ष		६-१० बर्ष		११-१५ बर्ष		१६-२० बर्ष		२० बर्ष भन्दा माथि	
			आयोजनाको संख्या	लाभान्वित घरधुरी	आयोजनाको संख्या	लाभान्वित घरधुरी	आयोजनाको संख्या	लाभान्वित घरधुरी	आयोजनाको संख्या	लाभान्वित घरधुरी	आयोजनाको संख्या	लाभान्वित घरधुरी
१	३	८६	२	६४	१	२२	०	०	०	०	०	०
२	३	१४४	२	५३	०	०	१	९१	०	०	०	०
३	३	५६	२	२२	१	३४	०	०	०	०	०	०
४	२	९७	१	७२	०	०	१	२५	०	०	०	०
५	२	९२	१	२०	०	०	०	०	०	०	१	७२
६	२	८३	०	०	१	६४	०	०	१	१९	०	०
७	१	२१६	१	२१६	०	०	०	०	०	०	०	०
८	४	१९२	४	१९२	०	०	०	०	०	०	०	०
९	१	४८	०	०	०	०	१	४८	०	०	०	०
जम्मा	२१	१०१४	१३	६३९	३	१२०	३	१६४	१	१९	१	७२

श्रोत : NWASH, घरधुरी एवं खा.पा.आ. सर्वेक्षण २०७६

३.१.७ मौजुदा खानेपानी प्रणालीहरुको कार्यक्षमता तथा सुचारुपन (Functionality status)

मुड्केचुला गाउँपालिका भरि संचा(लनमा रहेका २१ वटा खानेपानी योजन(ाहरूको सूचारुपनाको अवस्थाको आंकलन NWASH MIS बाट प्राप्त तथ्यांक विश्ले षणका आधारमा गरिएको छ । तालिकामा दिइएको सुचारुपनको अवस्था हेर्दा १ वटा खानेपानी आयोजना राम्रोसंग सञ्चालित छ भने १३ वटा खानेपानी आयोजना सामा(न्य मर्मत गर्नुपर्ने,७ वटा खानेपानी योजना बृहत् मर्मत गर्नुपर्ने देखिन्छन् भने कुनै पनि आयोजनाहरू पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने अवस्थामा छैनन् ।

चित्र नं ३.५ खानेपानी आयोजनाहरूको सुचारुपनको अवस्था

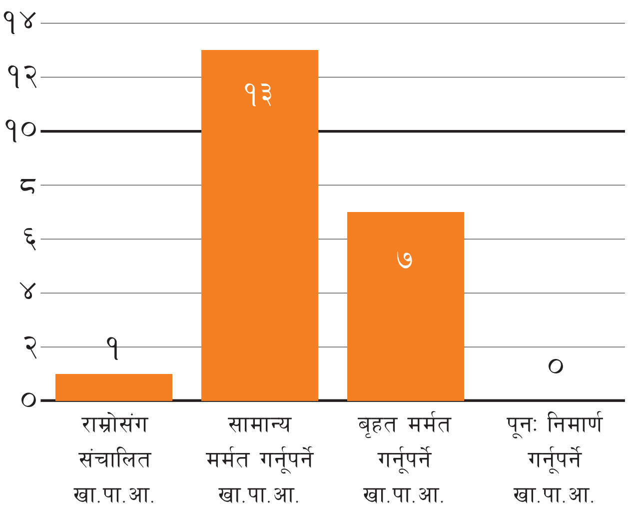

३.१.८ खानेपानी आयोजनाहरुको ईन्टेक लगायत अन्य भौतिक संरचनाको अवस्था:

कुल २१ वटा खानेपानी आयोजना मध्ये २१ वटा आयोजनामा २३ वटा इन्टेक निर्माण भएको र उक्त निर्माण भएका इन्टेक मध्ये ११ वटा राम्रो अवस्थामा रहेका,६ वटा इन्टेक सामान्य मर्मत सुधार गर्नु पर्ने, ५ वटा इन्टेकको बृहत् मर्मत सुधार गर्नुपर्ने र बाँकी १ वटा इन्टेकमा पुन निर्माणको आवश्यकता छ। यसै गरी १६ वटा खानेपानी आयोजनामा आर.भी.टी.निर्माण भएकोमा ११ वटा राम्रो अवस्थामा रहे का,२ वटा मर्मत सम्भार गर्नुपर्ने र ३ वटालाई बृहत् मर्मत सुधारको आवश्यकता रहेको छ। यसै गरी ३९२ कि.मि.पाइपलाइन मध्ये २२३ कि.मि.राम्रोसंग सञ्चालनमा रहेको,६४ कि.मि.पाईपलाईन सामान्य मर्मत सुधार गर्नुपर्ने, ९६ कि.मि.पाईपलाईन बृहत् मर्मत सुधार गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ। २१ वटा खानेपानी आयोजनामा कुल १८८ वटा धारा निर्माण भइ हाल १०० वटा धारा राम्रोसंग सञ्चालनमा रहे का, ३३ वटा धारामा सामान्य मर्मत सुधार गर्नुपर्ने,४३ वटा धारामा बृहत् मर्मत सुधारको आवश्यकता छ भने १२ वटा धाराको पुन निमार्ण गर्नुपर्ने आवश्यकता छ।

तालिका नं ११ : खानेपानी आयोजनाहरूको ईन्टेक लगायत अन्य भौतिक संरचनाको अवस्थाको विवरण

विवरण	ईकाई	संख्या	राम्रोसंग सञ्चालित	सामान्य मर्मत सुधारको आवश्यकता	बृहत् मर्मत सुधारको आवश्यकता	पुनर्निर्माणको आवश्यकता
ईन्टेकको अवस्था	वटा	२३	११	६	५	१
आर.भी.टी.को अवस्था	वटा	१६	११	२	३	०
पाईपलाइनको अवस्था	कि.मि	३९२	२२३	६४	९६	०
धाराको अवस्था	वटा	१८८	१००	३३	४३	१२

श्रोत : NWASH, खा.पा.आ. सर्वेक्षण,२०७६

३.१.९ खानेपानी आयोजनाहरुको संचालन तथा मर्मत सम्भारको अवस्था:

मुड्केचुला गाउँपालिकामा भएका कुल २१ वटा खा.पा. आयोजना मध्ये १२ वटा खा.पा. आयोजनामा सक्रिय उपभोक्ता समिति भएका,१७ वटा खानेपानी आयोजना जलश्रोत समितिमा दर्ता भएका, ६ वटा आयोजनामा मर्मत सम्भार कार्यकर्ताको व्यवस्था भएको,१ वटा मात्र खा.पा.आयोजनामा संचालन तथा मर्मत सम्भार कोषको व्यवस्था छ।

चित्र नं ३.६ खानेपानी आयोजनाहरूको संचालन तथा मर्मत सम्भारको अवस्था

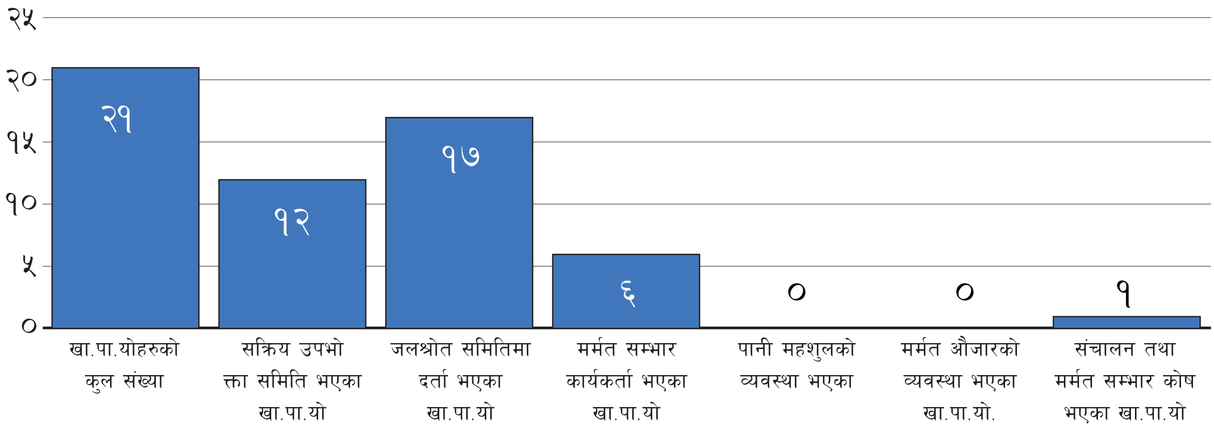

३.१.१० खानेपानी प्रणालीहरुको दिगोपना (Sustainability status)

मुड्केचुला गाउँपालिकाभित्र संचालनमा आएका २१ वटा खानेपानी आयोजनाहरूको संस्थागत दिगोपना अध्ययन गरिएको थियो । जम्मा १४ वटा खानेपानी आयोजनाहरू कम जोखिम वा जोखिममा छैनन् । १ वटा खानेपानी आयोजना केहि जोखिममा छ भने ६ वटा खानेपानी आयोजनाहरुमा बढी जोखिममा रहेका छन् ।

प्राप्ताकंका आधारमा योजनाहरूको दिगोपनाका वर्गिकरण	
जम्मा प्राप्ताक	दिगोपनका लागि जोखिमको स्तर
७० भन्दा बढि	कम जोखिम वा जोखिममा छैन
६० देखि ७०	केहि जोखिम
६० भन्दा कम	बढि जोखिम

तालिका नं १२: खानेपानी आयोजनाहरूको दिगोपनाको अवस्था:

वडा नं.	खा.पा.आ.हरुको कुल संख्या	सूचारुपनामा जोखिम नभएका/कम जोखिम भएका आयोजनाहरुको संख्या (अंक ७० भन्दा बढी)	केहि जोखिम भएका आयोजनाहरुको संख्या (अंक ६०-७०)	उच्चजोखिम भएका आयोजनाहरुको संख्या (अंक ६० भन्दा कम)	कैफियत
१	३	१	१	१	
२	३	२	०	१	
३	३	३	०	०	
४	२	०	०	२	
५	२	२	०	०	
६	२	२	०	०	
७	१	१	०	०	
८	४	२	०	२	
९	१	१	०	०	
जम्मा	२१	१४	१	६	

श्रोत : NWASH, खा.पा.आ. सर्वेक्षण २०७६

३.१.११ निर्माणाधिन खानेपानी प्रणालीहरु

मुड्केचुला गाउँपालिकाबाट प्राप्त जानकारी अनुसार वडा तथा गाउँपालिकास्तरको तथ्याङ्क बैधतीकरण गोष्ठी सञ्चालन भएको समयसम्म गाउँपालिका, खानेपानीको क्षेत्रमा काम गर्ने कुनै पनि निकाय जस्तै खानेपानी तथा सरसफाइ सवडिभिजन कार्यालयबाट खानेपानी योजनाहरू निर्माणाधिन नरहेको पाइएको छ ।

३.१.१२ खानेपानी गुणस्तर अवस्था

यस गाउँपालिकाको खासस्व योजना निर्माणको क्रममा ९ वटै वडाका १२२ घरधुरीको नमुना सर्बेक्षणमा खानेपानी पिउन योग्य छ छैन भनी गरिएको सर्बे क्षणमा ५१.६ प्रतिशत घरपरिवारले पिउन योग्य छ , १७.२ प्रतिशत परिवारले पिउन योग्य छैन भने र २९.५ प्रतिशत परिवारले थाहा छैन भन्ने जवाफ दिएका थिए भने १.६ प्रतिशतबाट जवाफ आएको थिएन । यसका साथै खानेपानी पिउन भन्दा पहिले शुद्धीकरण गरिन्छ छ कि गरिदैन भनि गरिएको नमूना सर्वेक्षणमा ४.१ प्रतिशत परिवारले सधैं शुद्धीकरण गरेर प्रयोग गर्ने गरेको, ३३.६ प्रतिशत घरपरिवारले पानी कहिलेकांहि मात्र शुद्धीकरण गरेर प्रयोग गर्ने गरेको र बाँकी ६२.३ प्रतिशत घर परिवारले पानी शुद्धीकरण नगरी प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ ।

चित्र नं ३.७ खानेपानी पिउन योग्य छ छैन

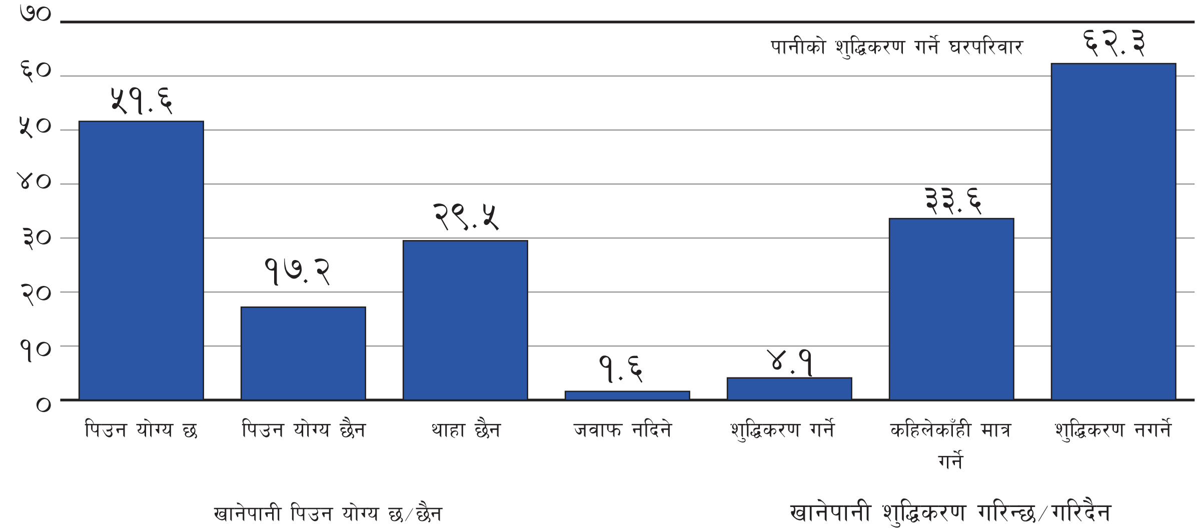

श्रोत : खा.पा.आ. नमुना सर्वेक्षण २०७६

३.१.१३ हाल सम्म खानेपानी पहुँच नपुगेका बस्तीहरुको विवरण

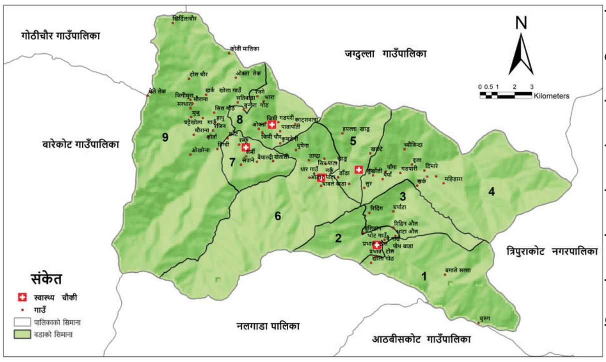

मुड्केचुला गाउँपालिकाका ९ वटा वडामा कुल १७ वटा बस्ती रहेको र उक्त बस्ती मध्ये ४ वटा बस्तीका ३०९ घरधुरीमा हालसम्म खाने पानीको पहुँच पुग्न सकेको छैन । खानेपानीको पहुँच नपुगेका घरधुरी मध्ये ५७ घरधुरी दलित,२ घरधुरी जनजाति र २५० घरधुरी ब्रा(म्हण क्षेत्री जाति रहेका छन् । अन्य विस्तृत विवरण तलको तालिकामा शखउल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं १३: खानेपानीको पहुँच नपुगेका बस्ती र घरधुरीको विवरण

सि.न	बस्तीको नाम	जम्मा घरधुरीहरु	दलित घरधुरी	जनजाति घरधुर	ब्राम्हण/क्षेत्री घरधुरी	कैफियत
१	होर्ता	१२१	३१	१	८९	
२	ओक्टा	१५२	२५	१	१२६	
३	बाईगाउँ	२	०	०	२	
४	प्रतापटोल	३४	१	०	३३	
जम्मा		३०९	५७	२	२५०	

श्रोत : खा.पा.आ. नमुना सर्वेक्षण, २०७६

३.२ शैक्षिक संस्थाहरुको खानेपानी,सरसफाइ र स्वच्छता अवस्था

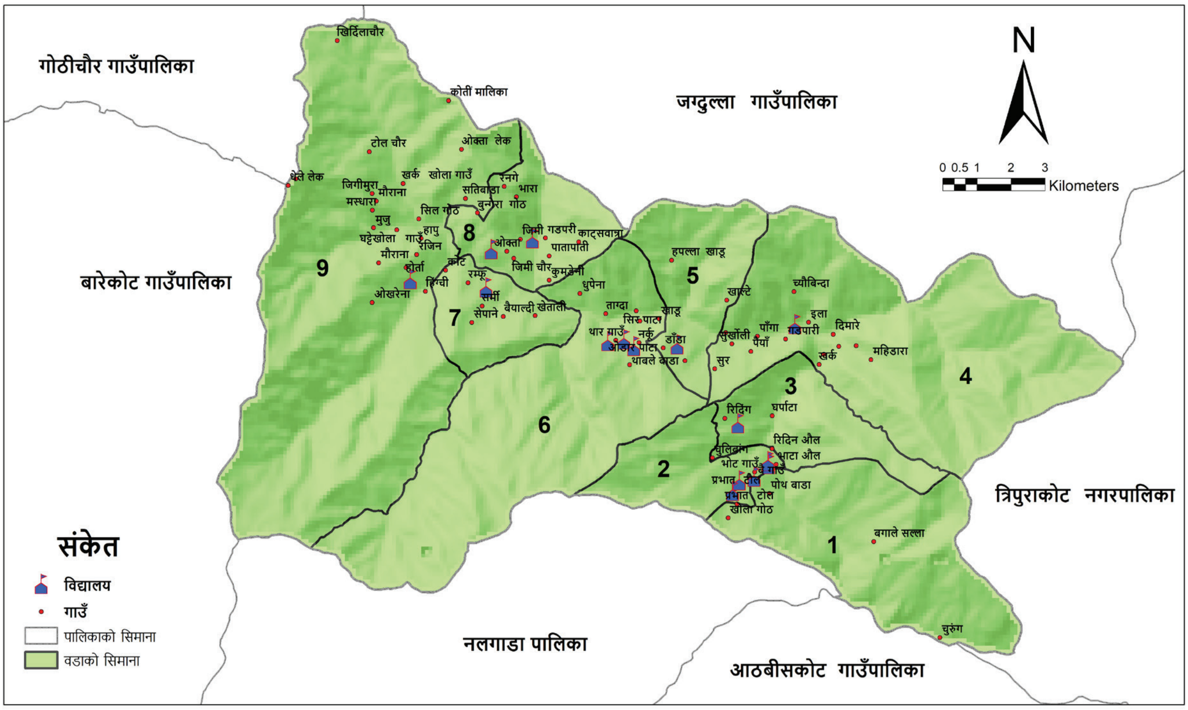

३.२.१ विद्यालय, विद्यार्थी, शिक्षक तथा कर्मचारी

मुड्केचुला गाउँपालिका अन्तर्गत १४ वटा सामुदायिक बिद्यालयहरु सञ्चालनमा छन् । ३ वटा अलग्गै बाल विकास केन्द्र, ८ वटा आधारभूत तहको बिद्यालय, ३ वटा माध्यामिक तहको बिद्यालयमा कुल १९३२ बिद्यार्थीहरु अध्ययनरत छन् भने १०० जना शिक्षकमहिला शिक्षकहरु अध्यापन गर्दै आइरहेका छन् । यी सम्पूर्ण बिद्यालयहरुमा खानेपानी तथा सरसफाइको प्रयाप्त सुविधा पुग्न सकेको छैन । विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं १४ विद्यालयको विवरण

वडा नं.	विद्यालय विवरण			तह				विद्यार्थी संख्या			शिक्षक तथा कर्मचारी संख्या		
	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा	वाल शिक्षा मात्र	आधारभुत तह (कक्षा ८ सम्म)	मावि तह	क्याम्पस/कलेज	छात्रा	छात्र	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	२	०	२	१	१	०	०	६२	६५	१२७	६	२	८
२	१	०	१	०	०	१	०	११०	१४०	२५०	१३	२	१५
३	२	०	२	०	२	०	०	४०	३५	७५	५	२	७
४	१	०	१	०	१	०	०	५४	७०	१२४	७	१	८
५	१	०	१	०	१	०	०	३०	३०	६०	२	२	४
६	३	०	३	१	१	१	०	१६२	१४४	३०६	१३	५	१८
७	१	०	१	०	०	१	०	२०१	२१३	४१४	१५	३	१८
८	२	०	२	१	१	०	०	१७२	१३३	३०५	९	५	१४
९	१	०	१	०	१	०	०	१३६	१३५	२७१	६	२	८
जम्मा	१४	०	१४	३	८	३	०	९६७	९६५	१९३२	७६	२४	१००

श्रोत : बिद्यालय सर्बेक्षण, २०७६

३.२.२ विद्यालयहरुको समग्र खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता स्थिति (तारा पद्धती)

गाउँपालिका क्षेत्रका १४ वटा बिद्यालय मध्ये तारे पद्धति अनुरुप मुल्याङ्कन गर्दा १४ वटै अथवा १०० प्रतिशत बिद्यालयले १ ताराको सूचक प्राप्त गरेका,कुनै पनि बिद्यालयले हाल सम्म २ तारा र ३ ताराको सूचक प्राप्त गर्न नसकेको देखिन्छ। बाँकी विस्तृत विवरण तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं १५ : विद्यालयहरुको समग्र खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता स्थिति (तारा पद्धती) को विवरण

वडा नं.	विद्यालय विवरण			तारा स्तर				
	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा	१ तारा	२ तारा	३ तारा	कुनै तारा नभएका	जम्मा
१	२	०	२	१	०	०	०	१
२	१	०	१	१	०	०	०	१
३	२	०	२	१	०	०	०	१
४	१	०	१	१	०	०	०	१
५	१	०	१	१	०	०	०	१
६	३	०	३	१	०	०	०	१
७	१	०	१	१	०	०	०	१
८	२	०	२	१	०	०	०	१
९	१	०	१	१	०	०	०	१
जम्मा	१४	०	१४	१४	०	०	०	१४
प्रतिशत	१००	०	१००	१००	०	०	०	१००

श्रोत : बिद्यालय सर्वेक्षण,२०७६

चित्र नं. ३.८ विधालयको तारा पद्धति

३.२.३ विद्यालयमा खानेपानीको अवस्थात

शैक्षिक संस्थाको हकमा कुल १४ वटा विद्यालयहरू मध्ये जम्मा ७ वटा अर्थात ५० प्रतिशत बिद्यालयमा मात्र खाने पानी सुविधा रहेको देखिन्छ। त्यस्तै ९ वटा अर्थात् ६४.३ प्रतिशत विद्यालयको खानेपानीको सुरक्षित श्रोत भएको,२ वटा अर्थात् १४.३ प्रतिशत बिद्यालयमा खानेपानी भण्डार सुविधा भएको, १ वटा अथवा ७.१ प्रतिशत बिद्यालयले खानेपानीको सुद्धिकरण गरि प्रयोग गर्ने गरेको र कुनै पनि बिद्यालयले खानेपानीको नियमित गुणस्तर परिक्षण नगर्ने गरेको देखिन्छ। स्रोतहरू र अन्य विस्तृत तथ्यांकहरू अनुसूची ८ मा हेर्न सकिन्छ।

तालिका नं १६ विद्यालयमा खानेपानी सेवा आपूर्ति अवस्था सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	नियमित खाने पानी सुविधा भएका विद्यालय संख्या	खानेपानीको सुरक्षित श्रोत भएका विद्यालय	पानी भण्डारण सुविधा भएका	खानेपानीको सुद्धिकरण गरि प्रयोग गर्ने गरेका	खानेपानीको नियमित गुणस्तर परिक्षण गर्ने गरेका	गुणस्तरको नतिज(ले पानी पिउन यो ग्य तथा सुरक्षित भएको
१	२	१	०	०	०	०
२	०	१	१	०	०	०
३	२	२	०	०	०	०
४	०	०	०	०	०	०
५	१	१	०	०	०	०
६	०	१	०	०	०	०
७	१	१	१	१	०	०
८	१	२	०	०	०	०
९	०	०	०	०	०	०
जम्मा	७	९	२	१	०	०
प्रतिशत	५०	६४.३	१४.३	७.१	०	०

श्रोत : बिद्यालय सर्वेक्षण, २०७६

चित्र ३.९ खानेपानी अवस्था

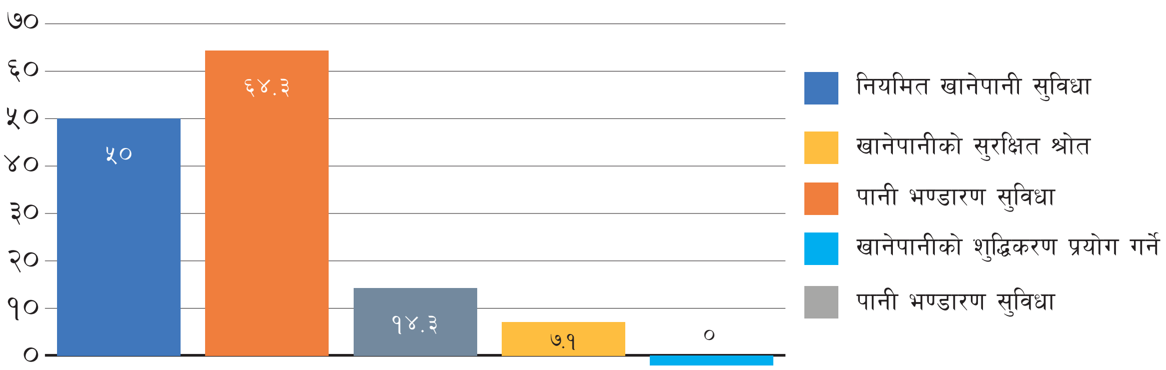

३.२.४ विद्यालयहरुमा शौचालयको अवस्था

मुड्केचुला गाउँपालिका अन्तर्गत रहेका कुल १४ वटा सामुदायिक बिद्यालय मध्ये ९२.९ प्रतिशत बिद्यालयमा शौचालयको सुविधा रहेको छ भने ९२.९ प्रतिशत विद्यालयमा छात्राका लागि छुट्टै शौचालयको व्यवस्था रहेको छ । एवं प्रकारले ५७.१ प्रतिशत विद्यालयमा पानी सहितको सुधारिएका शौचालय छन् भने ७.१ प्रतिशत छात्रा र ७.१ प्रतिशत छात्र शौचालय राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरुप ४० बिद्यार्थीको अनुपातमा १ शौचालय रहेका देखिन्छ । ४२.९ प्रतिशत शौचालय लैगिंकमैत्री, ८५.७ प्रतिशत बालमैत्रि,३५.७ प्रतिशत अपागंतामैत्री र ७.१ प्रतिशत शौचालय वातावरणमैत्री रुपमा प्रयोगकर्तामैत्री रहेका छन् । ६ वटा (४२.९ प्रतिशत) बिद्यालयमा छात्रा युरीनल,६ वटा (४२.९ प्रतिशत) बिद्यालयमा छात्र युनीयनको व्यवस्था छ भने कुनै पनि बिद्यालयमा छात्राहरु महिनावारी भएको बेलामा स्यानीटरी प्याड ब्यवस्थापन गर्ने इन्सीनेटरको ब्यवस्था भएको पाइदैन । बाँकी बिस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं १७ विद्यालयहरुमा शौचालयको अवस्था सम्बन्धि विस्तृत विवरण

वडा नं.	शौचालय भएका तथा प्रयोगमा रहेका विद्यालय	छात्राका लागि छुट्टै शौचालय भएका तथा प्रयोगमा रहेका विद्यालय	सुधारीएको शौचालय भएका तथा प्रयोगमा रहेका विद्यालय	राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार शौचालय विद्यार्थी अनुपात (१:४०) भएका		शौचालय प्रयोगकर्तामैत्री भएका				युरीनल सुविधा भएका विद्यालय संख्या		स्यानीटरी प्याड व्यवस्थापन गर्ने इन्सीनेटर भएको	कैफियत
				छात्रा	छात्र	लैगिक हिसावले सुरक्षित भएका	वालमैत्रि रहेका विद्यालय	अपागंतामैत्री रहेका विद्यालय	वातावरण मैत्री रहे का विद्यालय	छात्रा	छात्र		
१	२	२	१	०	०	२	२	०	१	०	०	०	
२	१	१	१	०	०	१	१	०	०	१	१	०	
३	२	२	२	१	१	१	२	१	०	२	२	०	
४	१	१	०	०	०	०	१	०	०	१	१	०	
५	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
६	२	२	०	०	०	०	२	२	०	०	०	०	
७	१	१	१	०	०	०	१	१	०	०	०	०	
८	२	२	२	०	०	१	२	०	०	१	१	०	
९	१	१	१	०	०	१	१	१	०	१	१	०	
जम्मा	१३	१३	८	१	१	६	१२	५	१	६	६	०	
प्रतिशत	९२.९	९२.९	५७.१	७.१	७.१	४२.९	८५.७	३५.७	७.१	४२.९	४२.९	०	

श्रोत : बिद्यालय सर्वेक्षण,२०७६

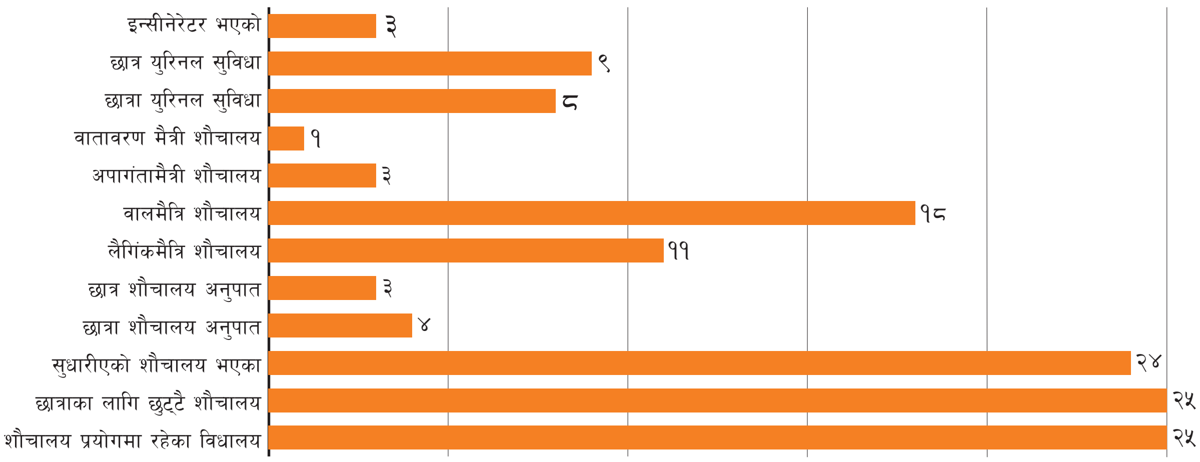

सवै विद्यालयहरूको सरसफाइको विस्तृत अवस्था र विवरण अनुसूचीमा हेर्न सकिन्छ ।

३.२.५ महिनावारी स्वच्छता

यस गाउँपालिकामा रहेका कुल १४ वटा बिद्यालय मध्ये कुनै पनि बिद्यालयमा स्यानीटरी प्याड ब्यवस्थापन गर्ने इन्सीनेटरको व्यवस्था नभएको र १ वटा (७.१ प्रतिशत) बिद्यालयमा छात्राका लागि स्यानीटरी प्याडको ब्यवस्था गरेको देखिन्छ । छात्राहरु महिनावारी भएको बेला २ वटा (१४.३ प्रतिशत) बिद्यालयमा मात्र छात्राहरु बिद्यालयमा आउने गरेका र बाँकी बिद्यालयका छात्राहरु नआउने गरेको पाइएको छ । वडागत रुपमा बिद्यालयको महिनावारी स्वच्छता सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं १८ महिनावारी स्वच्छता सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	स्यानीटरी प्याड व्यवस्थापन गर्ने इन्सीनेटर भएको	स्यानीटरी प्याड व्यवस्था गरेका विद्यालय	छात्राहरुलाई पूनः प्रयोग गर्ने सकिने स्यानीटरी प्याडनिर्माण तालिम प्रदान गरिएको	छात्राहरु सधै र सबै विद्यालय आउने गरेका छन ।
१	०	०	०	०
२	०	०	०	०
३	०	०	०	०
४	०	०	०	१
५	०	०	०	०
६	०	०	०	०
७	०	१	०	१
८	०	०	०	०
९	०	०	०	०
जम्मा	०	१	०	२
प्रतिशत	०	७१	०।०	१४.३

श्रोत : बिद्यालय सर्बेक्षण, २०७६

३.२.६ विद्यालयमा समुहगत हातधुने ब्यवस्था

गाउँपालिका क्षेत्रका १४ वटा बिद्यालय मध्ये कुनै पनि बिद्यालयमा समुहगत हातधुने सुविधा भएको पाइदैन र उक्त विद्यालयमा साबुन पानीको नियमित व्यवस्था भएको पनि देखिदैन । त्यसैगरी २१.४ प्रतिशत बिद्यालयमा मात्र राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार ५० विद्यार्थीको अनुपातमा १ धाराको व्यवस्था भएको पाइन्छ । बिद्यालयमा फोहर पानीको सुरक्षित निकास तथा ब्यवस्थापन कुनै पनि बिद्यालयमा भएको पाइदैन ।

तालिका नं १९ विद्यालयमा समुहगत हातधुने व्यवस्था सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	समुहगत हातधुने सुविधा भएका तथा प्रयोगमा आएका	राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार धारा विद्यार्थी अनुपात (१:५०) भएका	समुहगत हातधुने स्थानमा साबुन र पानीको नियमित व्यवस्था भएका	फोहर पानीको सुरक्षित निकास तथा व्यवस्थापन भएको
१	०	१	०	०
२	०	०	०	०
३	०	२	०	०
४	०	०	०	०
५	०	०	०	०
६	०	०	०	०
७	०	०	०	०
८	०	०	०	०
९	०	०	०	०
जम्मा	०	३	०	०
प्रतिशत	०	२१.४	०	०

श्रोत : बिद्यालय सर्वेक्षण,२०७६

३.२.७ वातावरणिय सरसफाइ

बिद्यालयको वातावरणीय अवस्थालाई हेर्ने हो भने ७०.९ प्रतिशत बिद्यालयमा ठोस फोहरलाई डस्टबिनमा संकलन गरि सुरक्षित विसर्जन गर्ने गरेको,१६.४ प्रतिशत बिद्यालयमा कुहिने र नकुहिने फोहोरको अलग अलग संकलन गरि सुरक्षित विसर्जन गर्ने गरेको,३.६ प्रतिशत बिद्यालयमा फोहरको पुनः प्रयोग तथा पुन चक्रण पद्धती लागु गरिएको,१४.५ प्रतिशत बिद्यालयको परिसरमा फूल रोपी बगैचाको व्यवस्थापन गरि एको र ३.६ प्रतिशत विद्यालयको खाली जमिनमा बृक्षारोपण, बगैचा र करेसावारी बनाएको देखिन्छ। अन्य विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं २० वातावरणिय सरसफाइ सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	ठोस फोहरलाई डस्टबिनमा संकलन गरि सुरक्षित विसर्जन गर्ने	कुहिने र नकुहिनेको अलग अलग संकलन गरि सुरक्षित विसर्जन गर्ने	फोहरको पुनः प्रयोग तथा पुन चक्रण पद्धती लागु गरिएका	विद्यालय क्षेत्र खुला दिसा मुक्त रहेको	विद्यालय परिसरमा फूल रोपी बगैचाको व्यवस्थापन गरिएको	विद्यालयको खाली जमिनमा बृक्षारोपण, बगैचा र करेसावारी बनाईएको
१	२	१	१	२	०	१
२	१	०	०	१	०	०
३	१	०	१	२	०	०
४	१	०	०	१	०	१
५	१	१	१	०	०	०
६	२	१	०	२	०	१
७	०	१	१	१	०	०
८	०	०	०	२	०	०
९	१	०	१	१	०	०
जम्मा	९	४	५	१२	०	३
प्रतिशत	६४.३	२८.६	३५.७	८५.७	०.०	२१.४

श्रोत : बिद्यालय सर्वेक्षण,२०७६

३.२.८ व्यवस्थापन तथा संस्थागत अवस्था

बिद्यालयको व्यवस्थापन तथा संस्थागत अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा ५७.१ प्रतिशत बिद्यालयमा बाल क्लब गठन भएको, २१.४ प्रतिशत बिद्यालयमा वास सम्पर्क शिक्षक तोकिएका, ५७.१ प्रतिशत बिद्यालयमा वास समिति गठन भएको,३५.७ प्रतिशत बिद्यालयले वास कार्य योजना बनाएर एस आई पि.मा समावेश गरी कार्यान्वयन गरेका,७.१ प्रतिशत बिद्यालयले वास सम्बन्धी अंक पद्धती लागु गरेका, १४.३ प्रतिशत बिद्यालयमा मर्मत संभार कोषको स्थापना भएको, १४.३ प्रतिशत बिद्यालयले विपद् पुर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गरेको पाइन्छ भने जोखिम नक्सांकन हालसम्म कुनै पनि बिद्यालयले गरेको पाइदैन ।

तालिका नं २१ व्यवस्थापन तथा संस्थागत अवस्था सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	बाल क्लब गठन भएका	वास सम्पर्क शिक्षक तोकिएको	वास समिति गठन भएको	वास कार्य योजना बनाई एस आई पि.मा समावेश तथा कार्यान्वयन भएका	वास सम्बन्धी अंक पद्धती लागु गरिएको	मर्मत संभार कोषको स्थापना	वास कर्नर स्थापना गरिएको	विद्यालयको विपद् पुर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा	जोखिम नक्सांकन
१	१	०	१	०	०	०	०	०	०
२	१	०	१	०	०	०	०	०	०
३	१	१	१	१	१	१	०	०	०
४	१	०	१	१	०	०	०	०	०
५	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६	१	०	१	१	०	०	०	१	०
७	१	१	१	१	०	१	१	१	०
८	१	०	१	०	०	०	०	०	०
९	१	१	१	१	०	०	०	०	०
जम्मा	८	३	८	५	१	२	१	२	०
प्रतिशत	५७.१	२१.४	५७.१	३५.७	७.१	१४.३	७.१	१४.३	०.०

श्रोत : बिद्यालय सर्वेक्षण,२०७६

३.२.९ बाल विकास केन्द्र (कक्षा) मा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको अवस्था

मुड्केचुला गाउँपालिका अन्तर्गत कुल ३ वटा बिद्यालयमा आधारित बाल विकास केन्द्र रहेका छन् । तीन वटा बाल विकास केन्द्र मध्ये २ वटामा सुरक्षित खानेपानी सेवा पुगेको,२ वटामा शौचालयको सुविधा भएको र तीन वटै बाल विकास केन्द्रमा समुहमा हात धुने सुविधा नभएको देखिन्छ। बाँकी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं २२: बाल विकास केन्द्रको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता विवरण

सि.नं.	वडा नं.	समुदायमा आधारित बा.वि.के.				विद्यालयमा आधारित बा.वि.के.			
		संख्या	सुरक्षित खाने पानी सेवा भएका	शौचालय	समुहमा हात धुने सुविधा	संख्या	सुरक्षित खाने पानी सेवा भएका	शौचालय	समुहमा हात धुने सुविधा
१	१	०	०	०	०	१	१	१	०
२	६	०	०	०	०	१	०	०	०
३	८	०	०	०	०	१	१	१	०
जम्मा		०	०	०	०	३	२	२	०
प्रतिशत									

श्रोत : बिद्यालय सर्वेक्षण,२०७६

३.३ स्वास्थ्य संस्थाहरुमा खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था

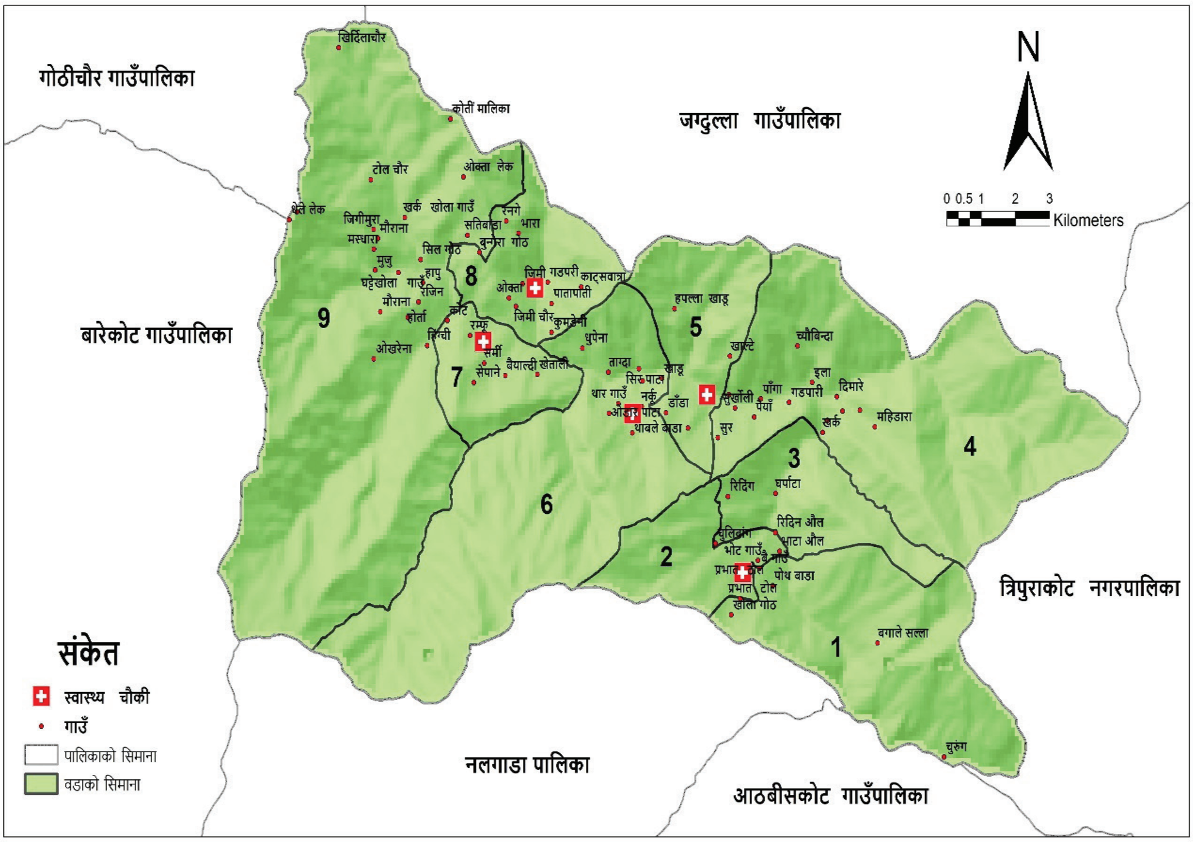

३.३.१ स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानीको अवस्था

गाउँपालिका क्षेत्र भित्र भएका ८ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरु मध्ये २५ प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा नियमित खानेपानी सेवा उपलब्ध छ तथापि १२.५ प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा २४ सै घण्टा खानेपानी सेवा उपलब्ध छ भने बाँकी स्वास्थ्य संस्थामा निश्चित समयमा मात्र पानीको उपलब्धता हुन्छ । २५ प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा सुरक्षित श्रोतको खानेपानी सेवा उपलब्ध छ र १५.४ प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा मात्र पानीको शुद्धिकरण गरिएको छ । खानेपानी सेवा उपलब्ध भएका स्वास्थ्य संस्थाहरु मध्ये २५ प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा मात्र खानेपानी गुणस्तर परिक्षण गरिएको छ । खानेपानी भण्डारणको सुविधा र खानेपानीको

बैकल्पिक श्रोतको पहिचान कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा भएको देखिदैन । बाँकी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

चित्र नं. ३.११ स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानीको अवस्था

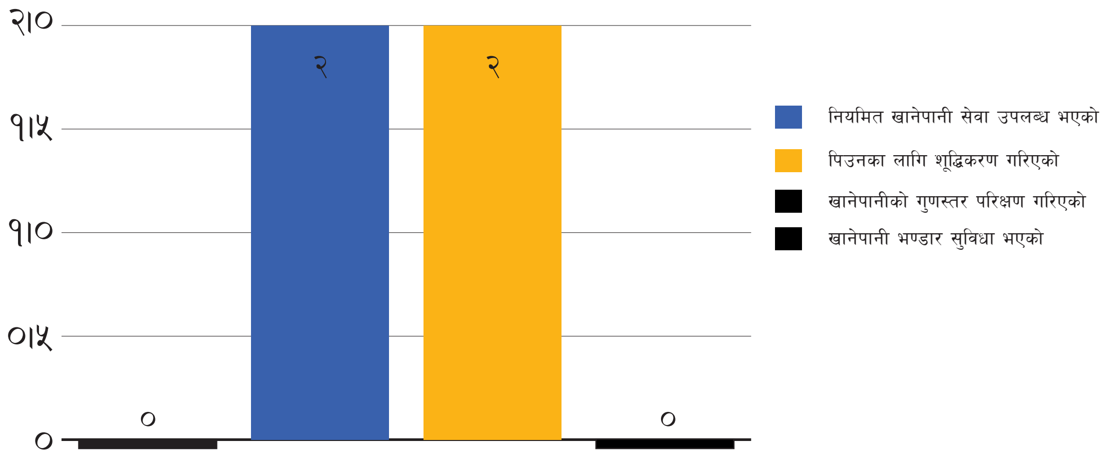

तालिका नं २३ स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानीको अवस्थाको विवरण

सि नं.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	स्वास्थ्य संस्थाको प्रकार	वडा नं	नियमित खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको	२४ सै घण्टा खाने पानीको उपलब्धता	सुरक्षित श्रोतको खाने पानी सेवा उपलब्ध भएको	पिउनका लागि शुद्धिकरण गरिएको	खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण गरि एको	अपांगता भएको व्यक्तिह(रुलाई खाने पानीको सुबिधा भएको	खानेपानी भण्डार सुविधा भएको	खानेपानी नियमित सेवा नभए बैकल्पीक श्रोतको पहिचान भएको	अनुमानित कुल
१	सामुदायिक स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	१	०	०	०	०	०	०	०	०	
२	कालिका स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	१	०	०	०	०	०	०	०	०	
३	कालिका स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	२	०	०	०	०	०	०	०	०	
४	फेमेलि अस्पताल	हेल्थकेयर क्लिनिक	३	१	०	१	१	०	१	०	०	
५	ईल स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	४	१	१	१	१	०	१	०	०	
६	मुडकेचुला गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा	स्वास्थ्य चौकी	६	०	०	०	०	०	०	०	०	
७	सर्मी स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	७	०	०	०	०	०	०	०	०	
८	गाडापारी सामुदायिक स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	८	०	०	०	०	०	०	०	०	
जम्मा				२	१	२	२	०	२	०	०	
प्रतिशत				२५	१२.५	२५	२५	०	२५	०	०	

श्रोत : स्वास्थ्य संस्थाको वास सर्वेक्षण २०७६

३.३.२ स्वास्थ्य संस्थाको शौचालय र यसको सरसफाइको अवस्था

यस गाउँपालिकामा भएका ८ वटा स्वास्थ्य संस्था मध्ये ५ वटा अर्थात् ६२.५ प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा शौचालय भए पनि उक्त स्वास्थ्य संस्थामा ११ वटा मात्र शौचालय भएको र १० वटा शौचालय मात्र प्रयोगमा रहेका छन् । जसमध्ये १२.५ प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा महिलाका लागि छुट्टै शौचालय र ५० प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा बिरामीका लागि,३७.५ प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा स्टाफका लागि र ५० प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा सर्बसाधारणका लागि छुट्टै शौचालयको सुविधा छ । कुनै पनि शौचालयहरुमा युरिनलको व्यवस्था भएको पाइदैन । प्रयोगकर्तामैत्रीका हिसावले २५ प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा बालमैत्री,१२.५ प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थाका शौचालय महिलामैत्री छन् भने ३७.५ प्रतिशत शौचालयहरु अपांगतामैत्री भएको पाइन्छ । त्यसैगरी ३७.५ प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा हात धुने स्थानको व्यवस्था छ भने विशेष स्थानहरुमा नभएको देखिन्छ ।

तालिका नं २४ शौचालय र यसको सरसफाइको विवरण

सि. नं	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	स्वास्थ्य संस्थाको प्रकार	वडा नं	सुधारिएको शौचालय			शौचालय छ भने				युरि नलको व्यवस्था भएको		शौचालय प्रयोगकर्ता मैत्री भएको			शौचालयमा ह्यान्ड वाशिंग स्टेशन भएको	स्वास्थ्य संस्थाको विशेष स्थानहरुमा ह्यान्ड वाशिंग स्टेशन भएको
				छ	जम्मा संख्या	प्रयोगमा रहेको संख्या	महिलाका लागि शौचालय	बिरामीका लागि छुट्टै	स्टाफका लागि छुट्टै शौचालय	सर्बसाधारणका लागि छुट्टै शौचालय भएको	महिला	पुरुष	बालबालिका लागि	महिलाका लागि	अपांगता भएको		
१	सामुदायिक स्वास्थ्य चौकी, नमुना टोल,डोल्पा	स्वास्थ्य चौकी	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
२	कालिका स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
३	कालिका स्वास्थ्य चौकी,डोल्पा	स्वास्थ्य चौकी	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
४	फेमिलि अस्पताल, मुडकेचुला, डोल्पा	हेल्थकेयर क्लिनिक	३	१	६	५	१	३	२	१	०	०	१	१	१	१	
५	ईल स्वास्थ्य चौकी, डोल्पा	स्वास्थ्य चौकी	४	१	२	२	०	१	१	०	०	०	१	०	१	१	
६	मुडकेचुला गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा, डोल्पा	स्वास्थ्य चौकी	६	१	१	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	
७	सर्मी स्वास्थ्य चौकी,डोल्पा	स्वास्थ्य चौकी	७	१	१	१	०	०	०	१	०	०	०	०	१	१	
८	गाडापारी सामुदायिक स्वास्थ्य चौकी, डोल्पा	स्वास्थ्य चौकी	८	१	१	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	
	जम्मा			५	११	१०	१	४	३	४	०	०	२	१	३	३	
	प्रतिशत			६२.५			१.५	५०	३७.५	५०	०	०	२५	१२.५	३७.५	३७.५	

श्रोत : NWASH,स्वास्थ्य संस्थाको वास सर्वेक्षण २०७६

३.३.३ स्वास्थ्य संस्थाको फोहोर व्यवस्थापन

८ वटा स्वास्थ्य संस्था मध्ये ४ वटा स्वास्थ्य संस्थामा ठोस फोहोरको सुरक्षित संकलन गर्न बकेट हरुको लेवलिङ्ग सहित व्यवस्था गरिएको छ भने ३ वटा स्वास्थ्य संस्थामा ठोस फोहोरको सुरक्षित निर्मलिकरण गर्ने गरिएको छ। ६ वटा स्वास्थ्य संस्थाको जैविक प्रक्रियाबाट २ वटा स्वास्थ्य संस्थाको कुनै प्रक्रियागत बिधि नअपनाइ ठोस फोहोरको विसर्जन गर्ने गरेको पाईन्छ भने ३ वटा स्वास्थ्य संस्थाको पून :प्रयोग गर्न मिल्ने औजारहरुको निर्मलिकरण तथा अटो क्लेभिंग Autoclave with prescribed equipment Steam sterilization under pressure बाट गर्ने गरेको,१ वटा स्वास्थ्य संस्थाको Chemical disinfection को माध्यमबाट र बाँकी ३ वटा स्वास्थ्य संस्थाको Autoclave with local process को माध्यमबाट र १ वटा स्वास्थ्य संस्थामा कुनै पनि प्रक्रिया नअपनाएको देखिन्छ। बाँकी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

चित्र नं ३.१३ फोहोर ब्यबस्थापनका लागि डस्टबिनको अवस्था

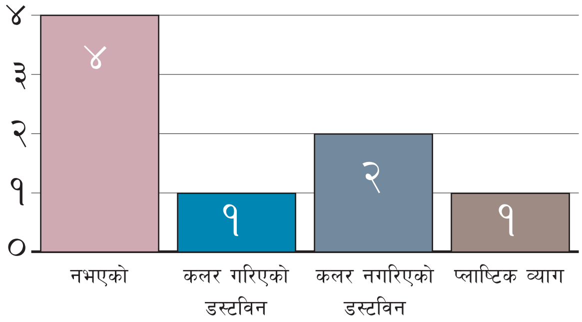

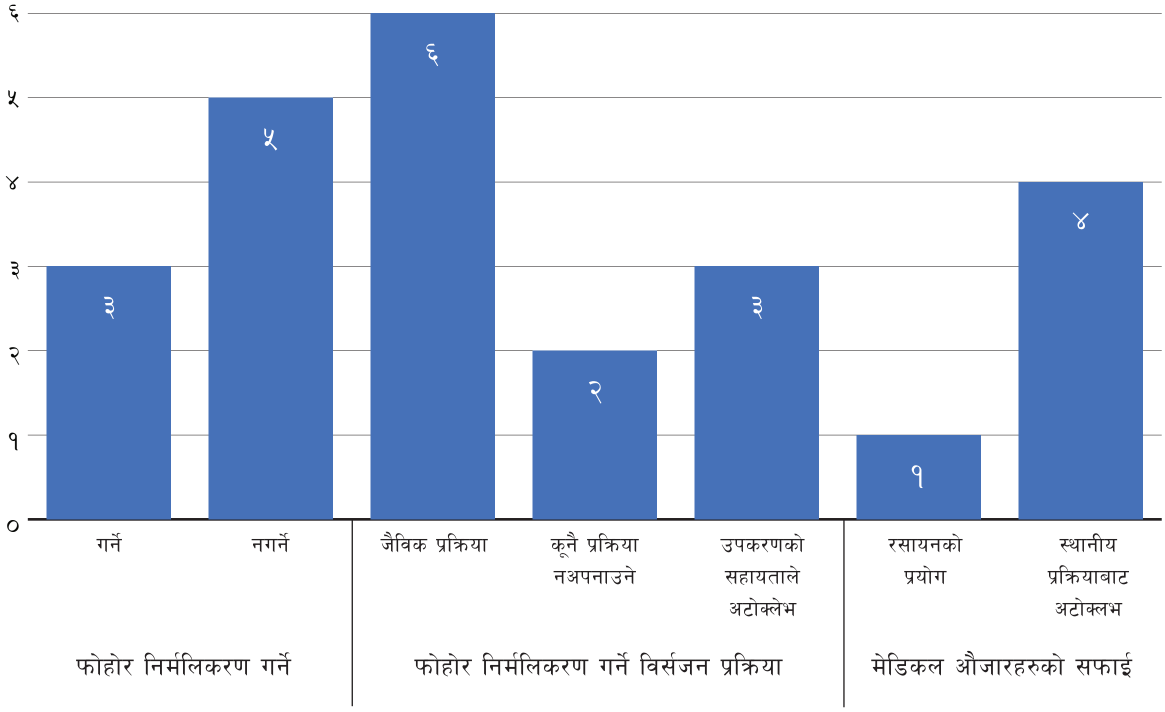

तालिका नं २५ फोहोर व्यवस्थापनको विवरण

सि.नं	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	स्वास्थ्य संस्थाको प्रकार	वडा नं	ठोस फोहोरको सुरक्षित संकलन गर्न बकेटहरुको लेवलिङ्ग सहित व्यवस्था शगरि एको	ठोस फोहोर को सुरक्षित निर्मलिकरण गर्ने गरि एको	ठोस फोहोरको सुरक्षित रुपमा विसर्जन गने ि गरेको	पून :प्रयोग गर्न मिल्ने औजारह(रुको निर्मलिकरण तथा अटो क्लेभिंग गर्ने गरेको
१	सामुदायिक स्वास्थ्य चौकी, नमुना टोल	स्वास्थ्य चौकी	१	०	गरिदैन	जैविक प्रक्रिया बाट	Autoclave with local process
२	कालिका स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	१	०		कुनै प्रक्रियागत विधि नअपनाउने	
३	कालिका स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	२	१	गरिन्छ	जैविक प्रक्रिया बाट	Autoclave with prescribed equipment Steam steril-ization under pressure
४	फेमिलि अस्पताल, मुडकेचुला,	हेल्थकेयर क्लिनिक	३	१	गरिन्छ	कुनै प्रक्रियागत विधि नअपनाउने	Autoclave with prescribed equipment Steam steril-ization under pressure
५	ईल स्वास्थ्य चौकी,	स्वास्थ्य चौकी	४	१	गरिदैन	जैविक प्रक्रिया बाट	Autoclave with prescribed equipment Steam steril-ization under pressure
६	मुडकेचुला गाउ(ँपालिका स्वास्थ्य शाखा	स्वास्थ्य चौकी	६	०	गरिदैन	जैविक प्रक्रिया बाट	Chemical disinfection
७	सर्मी स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	७	१	गरिन्छ	जैविक प्रक्रिया बाट	Autoclave with local process
८	गाडापारी सामुदायिक स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	८	०	गरिदैन	जैविक प्रक्रिया बाट	Autoclave with local process Bottom of Form

श्रोत : NWASH,स्वास्थ्य संस्थाको वास सर्वेक्षण २०७६

यस मुड्केचुला गाउँपालिका अन्तर्गतका ८ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरु मध्ये २.२५ प्रतिशत स्वास्थ्य संस्था (प्रसुती केन्द्र) मा बच्चा जन्मिए पछि साल नालको उचित विसर्जनका लागि प्लेसान्टा पिटको व्यवस्था छ भने ६.७५ प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा सोको व्यवस्था नभएको देखिन्छ । त्यसैगरी स्वास्थ्य संस्थाबाट निस्किने फोहोरको व्यवस्थापनका लागि ४ वटा स्वास्थ्य संस्थामा डस्टविनको व्यवस्था नगरेको पाइयो भने बाँकी १ वटा स्वास्थ्य संस्थामा कलर सहितको डस्टविनको प्रयोग,२ वटामा लेबलिङ् गरेको डस्टविन प्रयोग र १ वटा स्वास्थ्य संस्थामा प्लास्टिक ब्यागको भएको पाइएको छ ।

उपरोक्त ८ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरु मध्ये ५ वटा स्वास्थ्य संस्थामा फोहोरको निर्मलीकरण गर्दा ६ वटा स्वास्थ्य संस्थामा जैविक प्रक्रियाबाट र २ वटा स्वास्थ्य संस्थामा कुनै पनि प्रक्रिया नअपनाइ फोहोर को निर्मलीकरण गर्ने गरेको देखिन्छ भने मेडिकल औजारहरुको सफाइ गर्दा ३ वटा स्वास्थ्य संस्थामा उपकरणको सहायताले अटोक्लेभको माध्यमबाट औजारको सफाइ गर्ने गरेको,४वटा स्वास्थ्य संस्थामा

स्थानीय प्रक्रियाबाट अटोक्लेभ गरी औजारको सफाइ गर्ने गरेको देखिन्छ भने बाँकी १ वटा स्वास्थ्य संस्थामा रसायनिक प्रक्रियाबाट मेडिकल औजारको सफाइ गरेको पाइन्छ

३.३.४ प्रसुती केन्द्रहरुमा खानेपानी,सरसफाइ र स्वच्छताको अवस्था

कुल ८ वटा स्वास्थ्य संस्था मध्ये वटा स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती केन्द्रको सुविधा भएको पाइन्छ। वटा प्रसुती केन्द्रमा सुरक्षित खानेपानी सुबिधा भएको, वटा प्रसुती केन्द्रमा सुधारीएको शौचालय सुबिधा भएको, वटा प्रसुती केन्द्रमा हातधुने सुविधा भएको र वटा प्रसुती केन्द्रमा प्लासान्टा पिटको व्यवस्था भएको पाइन्छ।

तालिका नं २६ प्रसूती केन्द्र (बथिंगं सेंन्टर) हरुमा खानेपानी,सरसफाइ र स्वच्छता सुविधाको अवस्थाको विवरण

वडा.नं.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	बर्थिंग सेंन्टर भएको	मासिक औसत डेलिभरी संख्या	बर्थिंगं सेंन्टरमा सुरक्षित खाने पानी सुविधा भएको	बर्थिंगं सेंन्टर मा सुधार िएको शौ चालय सुविधा भएको	बथिंगं सें न्टरमा हातधुने सुविधा भएको	प्लासान्टा पिट भएको
४	ईल स्वास्थ्य चौकी,	भएको	१	भएको	०	भएको	भएको

श्रोत : NWASH,स्वास्थ्य संस्थाको वास सर्वेक्षण २०७६

चित्र नं. ३.१५ प्लेसान्टा पिटको अवस्था

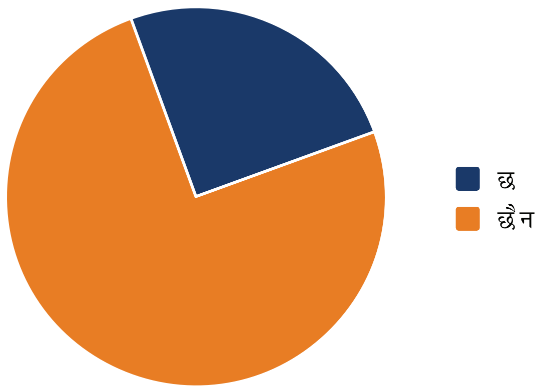

३.४ सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था

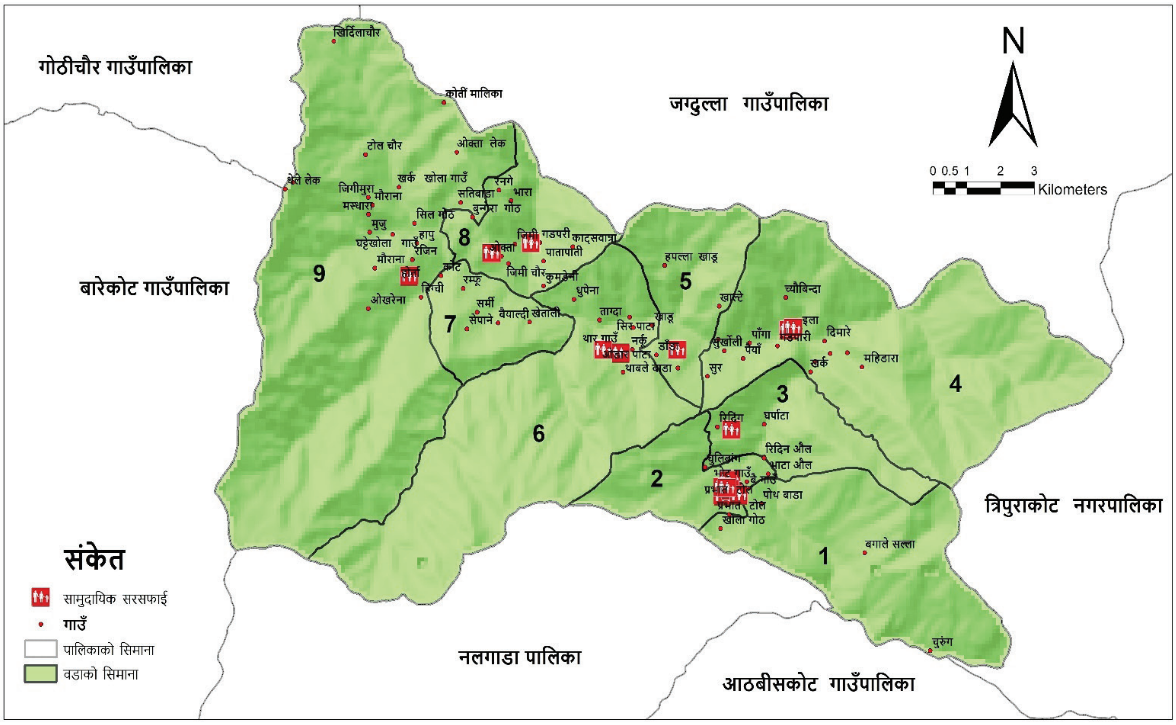

३.४.१ घरायसी सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था

मुड्केचुला गाउँपालिकाका १२१२ घरधुरी मध्ये खासस्व योजनाको तयारीका क्रममा १२० घरपरिवारको नमुना घरपरिवार सर्वेक्षण गरिएको थियो । तर शौचालयको सर्वेक्षणका लागि १०९ घरधुरीलाई मात्र नमूना सर्वेक्षणका लागि लिइएको र सो नमुना घरपरिवार सर्वेक्षणलाई सामान्यिकरण गर्दा शौचालय भएका घरधुरी ९४.९७ प्रतिशत, शौचालय नभएका घरधुरी ५.०३ प्रतिशत र ३३.२५ प्रतिशत घरधुरी मा मात्र सुधारिएको शौचालय भएको देखिन्छ । शौचालयको विस्तृत विवरण अनुसुचिमा खाखिएको छ ।

चित्र नं ४.१ शौचालयको विवरण

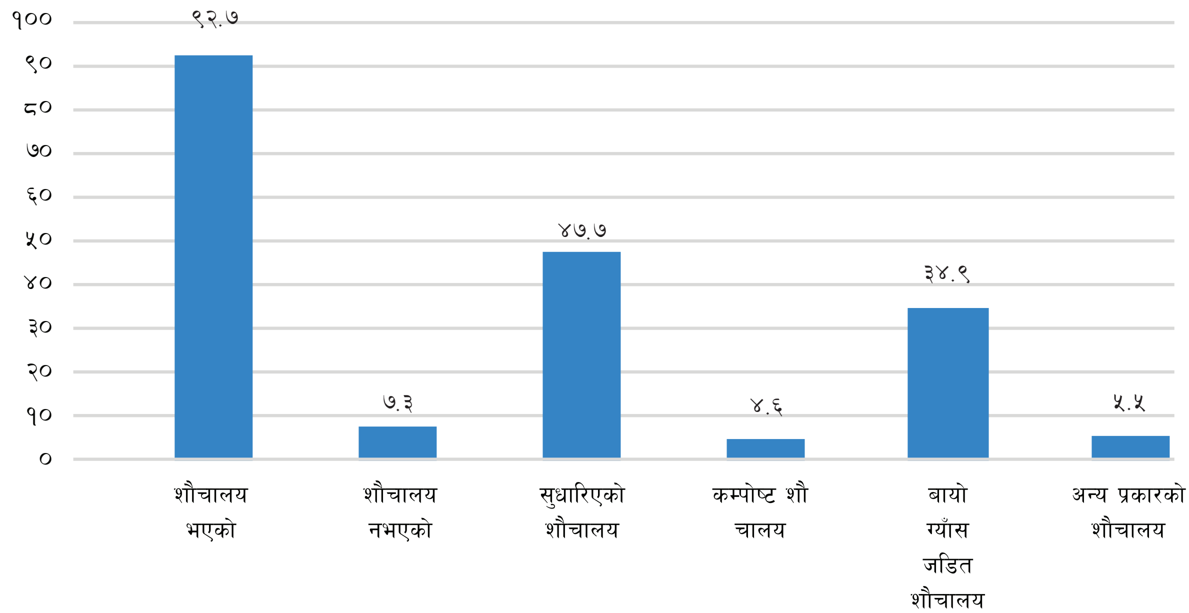

तालिका नं २७ नमुना घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार शौचालयको विवरण

विवरण	शौचालय भए नभएको		शौचालयको बनोट			
	भएको	नभएको	सुधारिएको शौचालय	कम्पोष्ट शौचालय	बायोग्याँस जडित शौचालय	अन्य प्रकारको शौचालय
जम्मा	१०१	८	५२	५	३८	६
प्रतिशत	९२।७	७।३	४७।७	४।६	३४।९	५।५

श्रोत : NWASH,नमुना घरधुरी सर्वेक्षण २०७६

३.४.२ सरसफाइ सेवाको स्तर :

मुड्केचुला गाउँपालिकामा सरसफाइ सेवाहरूलाई दिगो विकास लक्ष्य (एसडीजी) का परिभाषाहरू प्रयोग गरी मूल्याङ्कन गरिएको थियो। व्यवस्थित सरसफाइमा गोवर ग्यांस जडित र डबल पिट भएका शौचालयहरू छन् भने सेप्टिक टैंक भएका शौचालयहरूलाई आधारभूत सरसफाइ र कच्चि शौचालयहरूलाई नसुधारिएको सुविधामा र ाखिएको छ। गाउँपालिकाका ९ वटै वडामा सरसफाइ से वाको स्तर सम्बन्धि नमूना घरधुरी सर्बेक्षण गर्ने क्रममा सुधारिएको सरसफाइ सेवा र आधारभूतस्तरको सरसफाइ सेवा कुनै पनि घरमा भएको देखिदैन भने ८२.८ प्रतिशत घरपरिवारमा सिमित सरसफाइ सेवा र बाँकी १७.०२ प्रतिशत घरपरिवारमा सरसफाइ सुविधा नै नभएको दे खिन्छ। परिभाषाका लागि संगैको बक्स हेर्नुहोस्।

श्रोत : NWASH,नमुना घरधुरी सर्वेक्षण २०७६

सुरक्षितरुपले व्यवस्थित सरसफाइ

दिगो विकास लक्ष्यले सुरक्षित रूपले व्यवस्थित सरसफाइलाई सुधारिएका सुविधाहरूको प्रयोग जुन अन्य परिवारसँग साझेदारी गरिएको छैन र जहाँ फोहरलाई उत्पत्ति स्थानमै वा सुरक्षित रुपले फोहोर फाल्ने स्थानमा ढुवानी गरी व्यवस्थापन गरिएकोरुपमा परिभाषित गरेको छ। नेपालको सन्दर्भमा यो सामान्यतया डबल (पिट शौचालयहरूमा मात्र सम्भव हुन्छ जहाँ एउटा पिट भरिएको खण्डमा अर्को प्रयोग गरिन्छ र पिटमा कम्पोस्ट हुदै गर्छ जसले गर्दा भरिएको पिट कच्चा रुपमानै फोहर निकालेर खालि गर्न पर्दैन।

सर्भे गर्दा प्रयोग गरिएका अन्य परिभाषाहरु निम्नानुसार छन्

- आधारभुत Basic: (पक्की शौचालय भएको तर अरु घरसँग साझेदारी नगरिएको एकल सेप्टिक टैंक भएका शौचालयहरु)
- सिमित Limited : (पक्की शौचालय भएको तर अरु घरसँग पनि साझेदारी गरिएको)
- नसुधारिएको Unimproved: कच्ची शौचालयहरु भएको
- खुल्ला दिशा : (शौचालय नभएको)

श्रोत: JMP, https://washdata.org/monitoring/sanitation

चित्र नं. ४.२ सुरक्षित सरसफाई सेवा स्तर

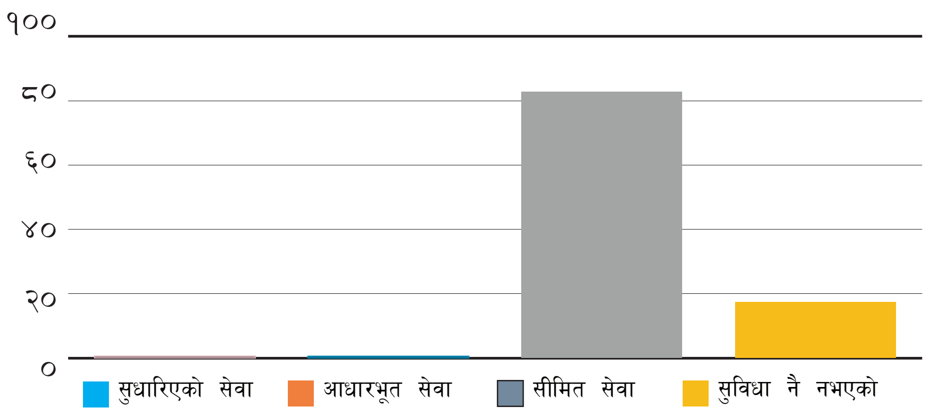

३.४.३ महिनावारी हुदा चर्पीको प्रयोग

मुड्केचुला गाउँपालिकाका ९ वटै वडामा महिलाहरुले महिनावारी भएको बेलामा चर्पीको प्रयोग गर्छन् गर्दैनन् भनि गरिएको नमूना सर्बेक्षणमा ७३ प्रतिशत महिलाले चर्पीको प्रयोग गर्ने गरेको, १६.४ प्रतिशत महिलाले महिनावारी भएको बेलामा चर्पिको प्रयोग गर्ने नगरेको पाइएको र बाँकी १०.७ प्रतिशत महिलाले जवाफ नदिएको पाइन्छ जसलाई ग्राफबाट स्पष्ट पार्न खोजिएको छ ।

४.३ महिनावारी हुंदा चर्पीको प्रयोग

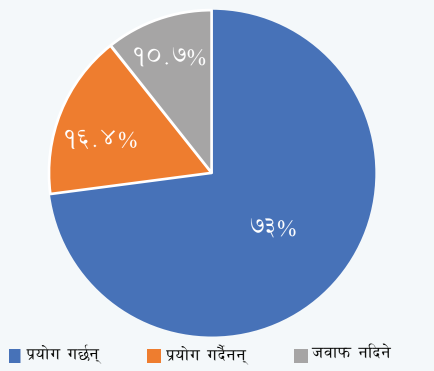

३.४.४ घरयासी शौचालय सरसफाइको अवस्था

मुड्केचुला गाउँपालिकाका करिब ९२.७ प्रतिशत घरपरिवारमा शौचालयको सुविधा रहेको छ भने बाँकी ७.३ प्रतिशत घरपरिवार खुला स्थानमा दिसा गरिरहेको तथ्याङ्कले देखाउदछ । निर्माण भएका शौचालय मध्ये करिब ७५.२२ प्रतिशत शौचालय स्थायी प्रकृतिका र बाँकी २४.७७ प्रतिशत शौचालय अस्थायी प्रकृतिका छन् । शौचालयको बनोटलाई हेर्ने हो भने ४७.७ प्रतिशत घरधुरीका शौचालय सुधारिएका शौचालय र बाँकी शौचालय सामान्य प्रकृतिका छन् । करिब ६१.५ प्रतिशत शौचालयबाट निस्कने पदार्थलाई सेप्टिक ट्यांकमा खसाल्ने व्यवस्था गरिएको, ३५प्रतिशत शौचालयलाई ढाकेको खाल्डोमा जोडिएको,१.८ प्रतिशत शौचालय खुल्ला खाडलमा जडान गरिएको छ भने १.८ प्रतिशत शौचालयबाट निस्कने फोहोरलाई बायोग्याँस जडान गरिएको छ ।

घरयासी शौचालय सरसफाइ सम्बन्धी वडा स्तरीय विस्तृत विवरण अनुसुचि ९ मा राखिएको छ ।

चित्र नं. ४.४ शौचालयबाट निस्कने पदार्थ जोडिएको स्थान

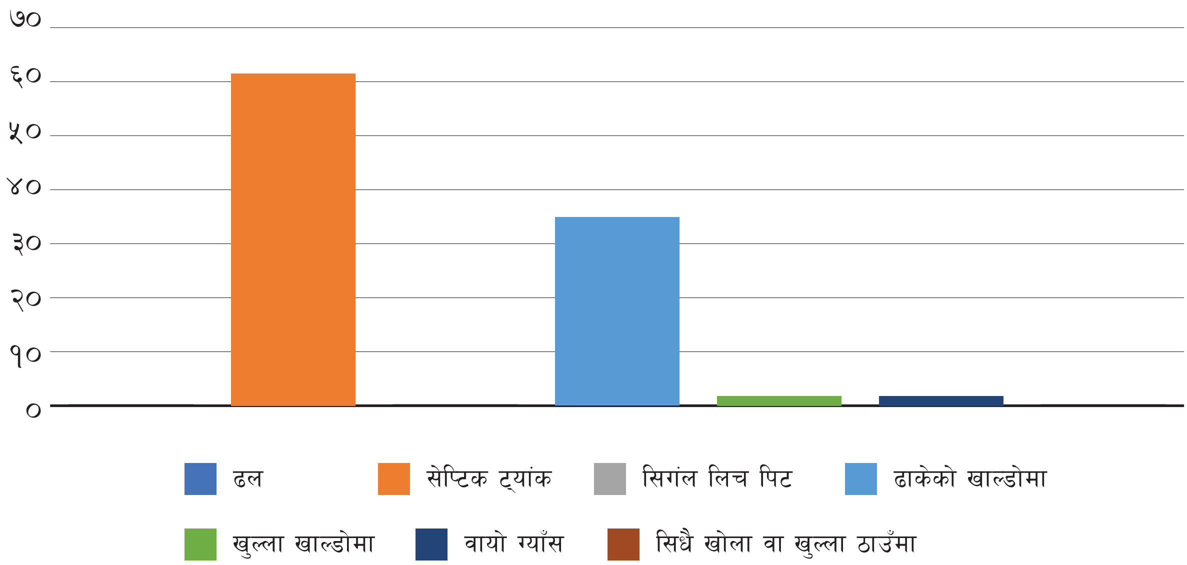

श्रोत : NWASH,नमुना घरधुरी सर्वेक्षण २०७६

३.४.५ घरायसी दिसाजन्य पदार्थ सरसफाइको अवस्था :

यस मुड्केचुला गाउँपालिकामा निर्मित शौचालय मध्ये ४.९ प्रतिशत शौचालयको मात्र खाडल भरिएको र बाँकी शौचालयको खाडल हालसम्म भरिएको छैन । भरिएका खाडल मध्ये करिब १.६ प्रतिशत खाडल निर्माण गरेको २ बर्ष भित्र र ३.३ प्रतिशत खाडल निर्माण भएको ६ बर्ष पछि भरिएको पाइएको छ । सम्पूर्ण भरिएका खाडलहरु सफाइ

गर्ने शिलशिलामा ०.८ प्रतिशतले आफैले सफा गरेको,१.६ प्रतिशत मानिसले हातैले बिना साधन प्रयोग गरेर, बाँकी २.५ प्रतिशतले पम्प लगाएर खाडल सफाइ गरेको देखिन्छ ।

४.५ घरायसी दिसाजन्य पदार्थ व्यवस्थापन

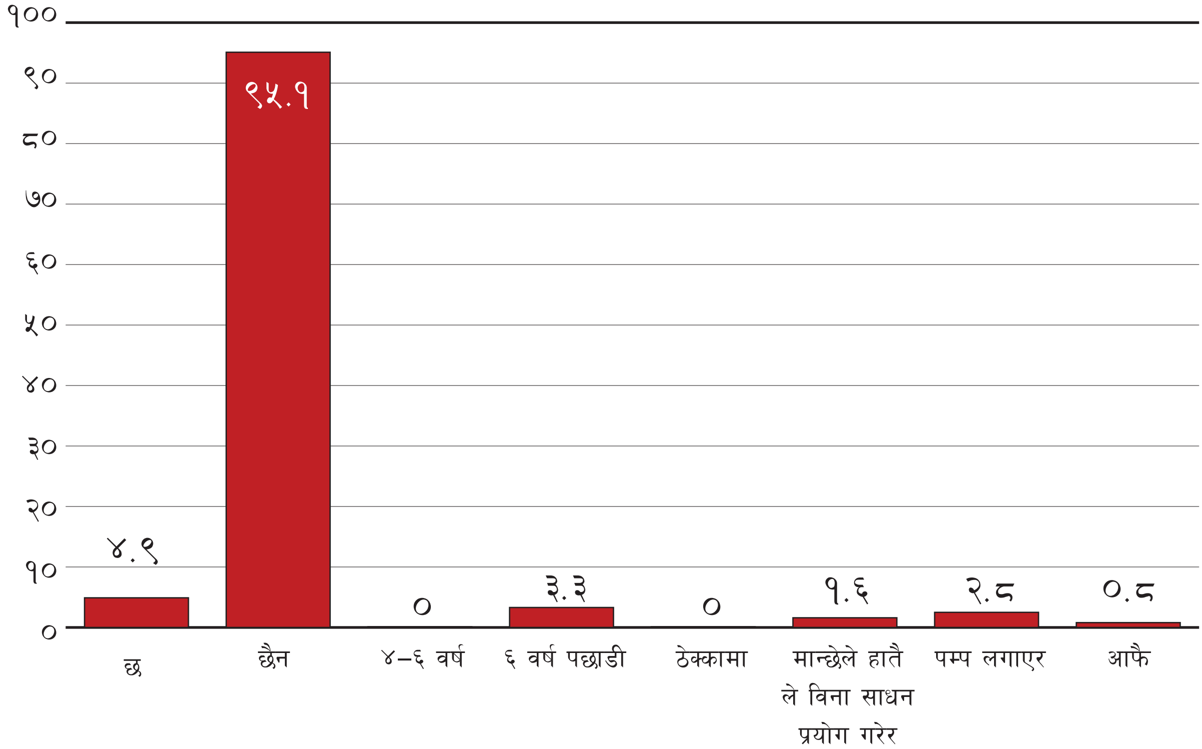

श्रोत : NWASH, नमुना घरधुरी सर्वेक्षण २०७६

३.४.६ घरायसी ठोस पदार्थको व्यवस्थापन

मुड्केचुला गाउँपालिकामा ठोस फोहोरको व्यवस्थापन सम्बन्धि नमूना सर्वेक्षण अनुसार घरबाट निस्केको फोहोरलाई करिब २६.२ प्रतिशत घरपरिवारले कुहिने र नकुहिने गरी छुट्याउने गरेको र बाँकी ७३.८ प्रतिशत घरपरिवारले फोहोरलाई कुहिने र नकुहिने गरी छुट्याउने नगरेको पाइयो ।

वडास्तरिय घरायसी ठोस पदार्थ सरसफाइको विस्तृत विवरण अनुसुचि ११ मा राखिएको छ ।

चित्र नं ४.६ घरायसी पदार्थको व्यवस्थापन सम्बन्धी विवरण

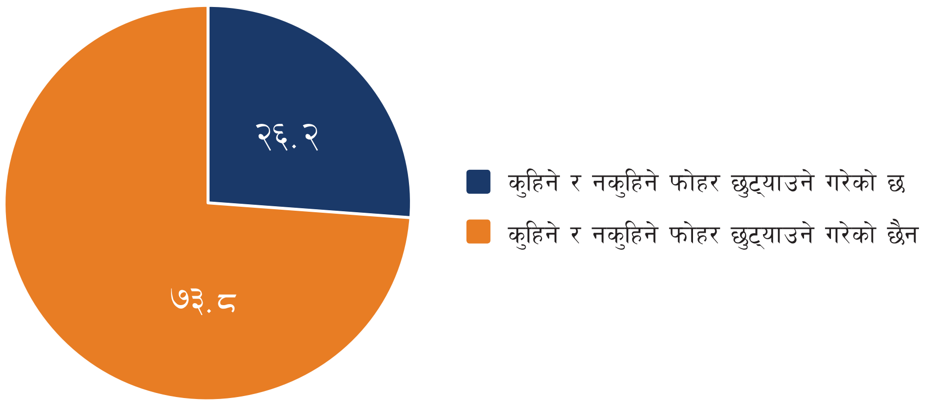

श्रोत : NWASH,नमुना घरधुरी सर्वेक्षण २०७६

३.४.७ हातधुने स्थानको अवस्था :

मुड्केचुला गाउँपालिकाका ९ वटै वडामा हात धुनका लागि स्थानको निर्माण र साबुन पानीको व्यवस्था भए नभएको सम्बन्धि नमूना सर्वेक्षणमा करिब ४१ प्रतिशत घरधुरीमा हात धुने निश्चित स्थान सहित साबुन पानीको व्यवस्था भएको,६८ प्रतिशत घरधुरीमा हात धुने निश्चित स्थान सहित साबुन पानीको व्यवस्था नभएको र १३ प्रतिशत घरधुरीले जवाफ नदिएको पाइन्छ ।

चित्र नं ४.६ चर्पी वरिपरी साबुन सहित हात धुने व्यवस्था

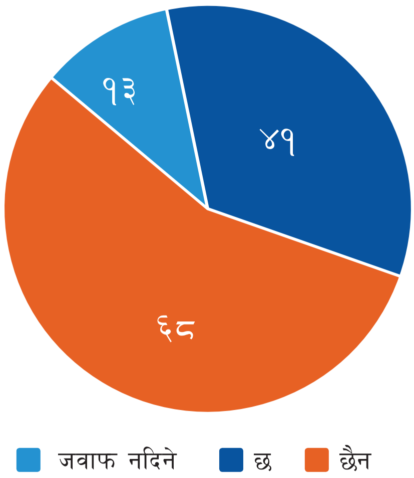

३.४.८ सार्वजनिक र सामुदायिक शौचालय

यस मुड्केचुला गाउँपालिकाका महत्वपूर्ण सार्वजनिक क्षेत्रहरुमा सार्वजानिक शौचालयहरुको निर्माण तथा व्यवस्थापनका लागि हालसम्म कुनै पहल नभएकाले गाउँपालिकामा मानिसहरुको बढी आवतजावत हुने स्थानमा सार्वजनिक शौचालयको निर्माण गरी उचित व्यवस्थापनका लागि सम्पूर्ण सरोकारवालाहरुको ध्यान जानु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।

३.५ विपद जोखिम तथा जलवायु परिवर्तन असर

३.५.१ विपदको ऐतिहासिक समयरेखा

मुड्केचुला गाउँपालिकामा वडास्तरमा जोखिम क्षमता विश्लेषण (Vulnerability Capacity Assessment) गरिएको र सहभागितात्मक छलफलबाट प्रमुख जोखिमको रुपमा बाढीपहिरो, हावाहुरी, आगलागी, असिना, चट्याङ, खडेरी, महामारी, जंगली जनावर आतंक प्रमुख रुपमा आएका थिए । खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताका क्षेत्रमा त्यस्ता विपदहरूले गम्भीर असर गरेका छन् । यस सम्बन्धी विवरणलाई देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं २८ विभिन्न समयमा विपद्बाट भएको क्षतिको विवरण

प्रकोप	साल र महिना	स्थान र भएको क्षति
पहिरो	२०७५	सिल्पाटा,बाटोमा पहिरो गएर अवरोध उत्पन्न भएको
	२०७५	खार्दु, बाटोमा पहिरो गएर अवरोध उत्पन्न भएका
आगलागी	२०६४	तलीगाउँमा ४ घर जलेर नष्ट भएका र १० लाख बराबरको क्षति
	२०७०	पारीगाउँमा ३ घर जलेर नष्ट भएका र १० लाख बराबरको क्षति
	२०७४	धुपेनामा ३ घर जलेर नष्ट भएका र ५ लाख बराबरको क्षति

श्रोतः मुड्केचुला गाउँपालिकाको जोखिम क्षमता विश्लेषण प्रतिवेदन,,२०७६

उपरोक्त तालिकालाई विश्लेषण गर्दा जनसंख्या बृद्धि,बस्ति विस्तारका कारण बाढी,पहिरो र आगलागीका घटनाहरु बर्षेनी घटेर ठूलो मात्रामा धनजनको क्षति पुऱ्याएको देखिन्छ भने महामारी सम्बन्धि घटनाहरु विगतका बर्षहरुमा नियमित जस्तो घट्दै आएपनि गाउँपालिका अन्तर्गतका साविकका गाविसहरु खुला दिशामुक्त हुनु र यहाँका बासिन्दाहरुको सफा र सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच बृद्धि हुनु एक प्रमुख कार

कको रुपमा लिइन्छ। तसर्थ गाउँपालिकाले विपद् सम्बन्धि पूर्वतयारी र विपद् व्यवस्थापनको क्षेत्रमा ध्यान केन्द्रित गर्नका लागि विपद् जोखिम पार्श्व चित्र तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ।

३.५.२. वडागत रुपमा बाढी पहिरोको उच्च जोखिम रहेका स्थानहरु

वडा नं.	बाढी पहिरोको जोखिम क्षेत्र	वडा नं.	बाढी पहिरोको जोखिम क्षेत्र
१		६	
२		७	
३		८	
४	खार्दु,धूपेना,भित्रखोला	९	
५			

श्रोत : गाउँपालिकाको विपद् जोखिम पार्श्वचित्र,२०७६

३.५.३. प्रकोप पात्रो

प्रकोप	३० वर्ष	वैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फागुन	चैत्र
बाढी	पहिले												
	अहिले												
पहिरो	पहिले												
	अहिले												
आगलागी	पहिले												
	अहिले												
असीना पानी	पहिले												
	अहिले												
महामारी	पहिले												
	अहिले												
हावाहुरी	पहिले												
	अहिले												
चट्याङ	पहिले												
	अहिले												
पानी पर्ने	पहिले												
	अहिले												
हिमपात	पहिले												
	अहिले												

श्रोत : गाउँपालिकाको विपद् जोखिम पार्श्वचित्र,२०७६

यस गाउँपालिका क्षेत्रमा विपद् भूकम्प, बाढीपहिरो आउँदा मानव वस्तीमा उद्दार कार्य गर्न र मानिसह(रूलाई सुरक्षित स्थानमा सार्नका लागि खुला क्षेत्र नभएको पाइएको छ। समग्र जिल्लामा जस्तै यस गाउ(ँपालिकामा पनि जलवायु परिवर्तनको असरहरू देखिन थालेको बताइन्छ। प्रमुख रुपमा खानेपानीको प्रमुख श्रोतको रुपमा रहेको भुमिगत श्रोतको पानीको सतह घटेको,अतिबृष्टि र अनाबृष्टीको कारणले बाढिका साथै खडेरी जस्ता समस्याहरू क्रमश बढेका छन्। जलवायु अनुकूलनका लागि योजनाबद्ध तवरबाट कुनै पनि कार्यक्रमको शुरुवात भएको छैन।

३.६ योजना कार्यान्वयनमा जनताको चासो र योगदानका लागि तत्परता

मुड्केचुला गाउँपालिका क्षेत्रका जनतामा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताका सम्वन्धमा बढेको चासो स्थानीय सरकारको स्थापना पश्चात चासोसंगै अपेक्षा पनि झनै बढेको छ। अव साना साना लगानी र जनपरिचालनको लागि खासै समस्या नरहेकोले समुदायमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अभियानलाई परिमाणमुखी बनाउन गाउँप(ालिकाका जनता जागरुक एवं तत्पर देखिन्छन्।

३.७. खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रमा भए गरेका राम्रा प्रयासहरु, देखिएका समस्या/चुनौती,सम्भावना तथा अवसरहरु

३.७.१. खानेपानी,सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रमा भए गरेका राम्रा प्रयासहरु :

- एक घर एक धाराको अवधारणा अनॅरुप मुड्केचुला गाउँपालिका र विभिन्न दातृ निकायका सहयोगमा गाउँपालिका क्षेत्रमा नयाँ निर्माण गरिने खानेपानी आयोजनाहरुमा अनिवार्यरुपमा एक घर एक धारा निर्माण गरिएको छ। फलस्वरुप हाल एक घर एक धारामा पहँच भएका घरधँरीको संख्या करिव १०.५७ प्रतिशत रहेको छ।
- मुड्केचुला गाउँपालिकामा हाल संचालनमा रहेका खानेपानी योजनाहरुको सँचारुपना तथा खानेपानी गँणस्तर सँधारका लागि खानेपानी सँरक्षा योजनाको शँरुवात गरिएको छ। उक्त कार्यमा गाउँपालिका र यँनिसेफ नेपाल तथा छायाँ नेपालको सहयोग एवं सहकार्य रहेको छ।
- खानेपानी आयोजना तथा विद्यालयहरुको खानेपानीको गँणस्तर परिक्षण गरिनँका साथै नियमित क्लोरिनेसन गर्ने कार्यका लागि पहल गरिएको छ।
- विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनमा तारा पद्धती लागँ गरि विद्यालयहरुको क्षमता विकास, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्थाको सँधार तथा नियमित मँल्याङ्कन गर्ने पद्धती लागँ गरिएको छ।
- स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी मापदण्ड,२०७५ को मर्मअनुसार स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन गरिएको छ।
- गाउँपालिका क्षेत्रका विभिन्न स्थानमा सार्वजनिक शौचालयहरुको निर्माणका लागि बजेट विनियोजन भइ निर्माण कार्य शँरुवात हँने अवस्थामा छ।
- समँदायस्तरको सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनमा वडास्तरबाट नियमित रुपमा सरसफाइ सम्बन्धि अभियानहरु संचालन हँदै आएका छन्।

३.७.२. खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा देखिएका समस्या, चुनौती, सम्भावनाहरु

यस मुड्केचुला गाउँपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तर्जमाको क्रममा वडा तथा पालिकास्तरीय छलफलका आधारमा देखिएका मॅख्य समस्या, चॅनौती र सम्भावनाहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

तालिका नं २९ खासस्व क्षेत्रमा देखिएका समस्या/चुनौती, सम्भावना तथा अवसरहरु,

१.गाउँपालिका/वडा स्तरिय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको संस्थागत तथा क्षमता विकास	
समस्या तथा चुनौतीहरु	सम्भावना तथा अवसरहरु
• खुला दिसामुक्त घोषणा पश्चात् केही वडा तथा गाउँपालिका स्तरिय समन्वय समितिहरु निस्कृय हुनु । • खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको एकीकृत कार्य योजना निर्माण, संयुक्त अनुगमन हुन नसक्नु । • समन्वय समितिहरुको क्षमता विकास तथा प्रभावकारी परि चालन हुनु नसक्नु ।	• सबै तहहरुमा निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुको उपस्थिति तथा स्थानीय स्तरमा बजेटको तर्जुमा हुने गरेको । • गाउँपालिका/वडास्तरमा सवै सरोकारवालाहरु खाने पानी,सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा सकारात्मक तथा प्रतिबद्ध रहेका ।
२. संस्थागत खानेपानी तथा सरसफाइ प्रबर्द्धन क. शैक्षिक संस्थाहरु	
• विद्यालयहरुको खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाहरुको कमजोर व्यवस्थापन रहनु, • सबै विद्यालयहरुमा बाल, लैगिंक तथा अपांगतामैत्री शौ चालय नहुनु । • विद्यालयहरुमा जोखीमपूर्ण अवस्थामा साबुन पानीले हातधुने व्यवस्था तथा आनीबानीमा परिवर्तनको विकास नभएको,	• स्थानीय तहबाट विद्यालयको खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनमा बजेट विनियोजन भइ कार्यान्वयन हुने गरेको । • विद्यालय वास सम्बन्धी स्वीकृत कार्यविधि तथा तारे पद्धतीको कार्यान्वयन हुदै आएको । • विद्यालय तहमा व्यवस्थापन समिति, विद्यालय वास समिति, र बालक्लव गठन भएका । • खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी बिषय बस्तुहरु बिद्यालयको पाठ्यक्रममा समाविष्ट भएको ।
ख. स्वास्थ्य संस्थाहरु	
• केही संस्थाहरुमा खानेपानी तथा सरसफाइ ब्यवस्था नहुनु तथा भएकोमा पनि उचित ब्यवस्थापन नहुनु, • सरसफाइ प्रबर्द्धन तथा व्यवस्थापनमा खासै चासो तथा अपनत्वभाव नहुनु, अरुलाई मात्र जिम्मेवार मान्ने प्रवृति कायमै रहेको ।	• स्थानीय तहबाट स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी तथा सरसफाइ प्रवर्द्धनमा बजेट बिनियोजन हुने गरेको । • स्वास्थ्य संस्थाको वास सम्बन्धी स्वीकृत कार्यविधि जारी भएको । • ब्यवस्थापन समितिहरुमा जनप्रतिनिधिहरुको प्रति(निधित्व रहेकोले श्रोतको ब्यवस्थापनमा सहजता भएको ।
३. व्यक्तिगत, घरायसी, वातावरणीय सरसफाइ तथा स्वच्छता	
• समुदायमा सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी न्यून चेतनास्तर रहनु । • शौचालयहरुको कमजोर ब्यवस्थापन तथा ब्यक्तिगत सरसफाइ (जोखिमपूर्ण समयमा हातधुने) बानीको विकास नहुनु । • घरायसी ठोस तथा तरल फोहोरको उचित व्यवस्थापन नहुनु,	• खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा भएको तथा वडा स्तर बाट पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धि अभियान संचालन भइरहेको । • स्थानीय संचार माध्यमबाट सरसफाइ सम्बन्धि सन्देशमूलक सूचनाहरु संप्रेषण हुदै आएको ।

४. सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच बृद्धि, आयोजनाहरुको दिगोपना, तथा सुरक्षा योजना	
• पानीको स्रोत सुक्नु तथा श्रोत संरक्षण नहुनु, • सम्पन्न आयोजनाहरुमा पानीको कमी तथा कमजोर व्यवस्थापन हुनु, • खानेपानी उपभोक्ता समिति सक्रिय नहुनु • प्राकृतिक प्रकोपका कारण खानेपानी आयोजना क्षतीग्रस्त हुनु • पानीको नियमित रुपमा गुणस्तर परीक्षण नहुनु ।	• खानेपानी आयोजना निर्माण तथा मर्मत सुधारमा स्थानीय तहमा विभिन्न निकायहरु लगायत वाह्य दातृ निकायहरुको सहयोगमा धेरै संघसंस्थाहरु कार्यरत रहेका । • खानेपानी सुरक्षा योजना, सुचारुपनामा सुधार तथा एक घर एक धारा अभियान रहेको ।
५. बजार क्षेत्र तथा सार्वजनिक स्थलहरुमा सरसफाइ प्रवर्द्धन, र सरसफाइ बजारीकरण	
• अव्यवस्थित वस्ती तथा फोहोर व्यवस्थापनमा चासो नरहेको, • गाउँपालिकाका मुख्य बजार स्थित सार्वजनिक शौचालयहरु नहुनु	• बजार व्यवस्थापन समिति गठन तथा सुधार कार्य संचालन भइरहेको, • गाउँपालिकाले ठोस फोहोरको संकलन तथा व्य(वस्थापन गर्ने गरेको,
६. जलवायू परिवर्तन तथा जोखीम न्यूनीकरण	
• भूक्षय तथा पहिरोका कारण गा.पा.का प्रायः सबै क्षेत्र प्रभावि(वत हुने गरेका र अधिकांश खानेपानी आयोजनाहरु प्रभावित हुने गरेको, • जलवायु परिवर्तनका कारण हुने भू-क्षय, पहिरो, बाढी, किर ाको प्रकोप र खडेरी आदिका कारण मुहानहरु सुक्ने समस्या देखिएको,	• प्रकोप संभावित क्षेत्रहरुको नक्शांकन तथा व्यवस्थापन योजना निर्माण भएको, • जलवायु परिवर्तनको कारण हुने जोखीम न्यूनीकरण कार्यक्रमका लागि वजेट तथा कार्यक्रम भएको,

अध्याय ४

राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय नीति, योजना तथा लक्ष्यहरुसंगको तादम्यता

मुड्केचुला गाउँपालिकाको खासस्व योजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा नेपाल सरकारले खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय रुपमा गरेका प्रतिवद्धताहरु जस्तै नेपालको संविधान,२०७२ को धारा ३० को मौलिक हक अन्तर्गत गरेको व्यवस्था ,दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिका लागि नेपाल सरकारले गरेका प्रतिवद्धता,खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको क्षेत्रगत विकास योजना,१५ औं पञ्चबर्षिय योजनाको आधार पत्र,स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन,२०७४, पूर्ण सरसफाइ मार्गदर्शन,बिद्यालय एवं स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यावधि तथा मापदण्डले मार्गदर्शन गरेका मुख्य मुख्य बिषयहरुलाई पनि यस खासस्व योजनामा प्राथमिकताका साथ समाविष्ट गरी कार्यान्वयन गर्न लागिएको छ ।

मुख्य नीति तथा योजना	खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी प्रावधान
दिगो विकास लक्ष्य २०१६–२०३०	३.९.२ असुरक्षीत खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताले हुने मृत्युदर घटाउने ४.क. बिद्यालयमा बाल, लैगिंक तथा अपागंमैत्री सुरक्षित संरचना निर्माण गरी सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सुनिश्चित हुने
	६.१.सन् २०३० सम्ममा सबैको सबैको लागि समतामूलक रूपमा सुरक्षित खानेपानी पुर्‍याउने ६.२. सन् २०३० सम्ममा सबैका लागि प्रयाप्त सरसफाइ र स्वच्छतामा समतामुलक पहुँच हासिल गर्ने र खुला दिसा गर्ने अभ्यासको अन्त्य गर्ने
नेपालको संविधान, २०७२	नेपालको संविधान,२०७२ को धारा ३० स्वच्छ वातावरणको हक अन्तर्गत उपधारा (१) मा प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक हुनेछ धारा ३५ स्वास्थ्य सम्बन्धी हक अन्तर्गत उपधारा (४) प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक हुनेछ भन्ने उल्लेख छ धारा ४४ उपभोक्ताको हक अन्तर्गत उपधारा (१) मा प्रत्येक उपभोक्तालाई गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवा प्राप्त गने हक हुने कानूनी प्रावधान छ ।
खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत विकास योजना (२०७३-२०८७)	क्षेत्रगत सुशासन र प्रभावकारितामा सुधारका माध्यमबाट वास सेवाहरूलाई सबैको पहुँचमा पुर्‍याईंदै सेवाको स्तर मा सुधार ल्याउने । विद्यमान क्षेत्रगत मुद्दाहरू एवम् भविष्यमा बिकसित हुन सक्ने परिदृष्यहरूको सम्बोधन गर्ने । यस क्षेत्रको प्रभावकारी कार्यक्रम निर्माण एवम् सुसङ्गत र सामञ्जस्यीय ढङ्गले कार्यान्वयन गर्नाका लागि क्षेत्रगत प्राथमिकता र रणनीति स्पष्ट गर्दै क्रमश : क्षेत्रगत एकत्रीकरण गर्ने । राष्ट्रिय प्राथमिकताहरू, रणनीतिहरू, मानकस्तरहरू एवम् कार्यविधिहरूका तह सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूलाई प्रभावकारी वास सेवा प्रवाहको कार्यक्रम निर्माण एवम् व्यवस्थापनका लागि मार्गनिर्देशन तथा अभिप्रेरित गर्ने । सबै नेपाली नागरिकहरूसम्म सुचारु र दिगो वास सेवाहरूको पहुँचको सुनिश्चितता गर्न यस क्षेत्र विकास योजनासंग तादात्म्य हुने गरी सक्षमकारी नीति, कानुनी एवम् नियमनकारी खाका, सेवा प्रवाहको लागि स्पष्ट संस्थागत संयन्त्र, वित्तीय प्रबन्धहरू, क्षमता अभिवृद्धि, परिष्कृत समन्वय र कार्यसम्पादन अनुगमन पद्धति लागू गर्नु ।
१५ औं पन्चबर्षिय योजना	खानेपानी र सरसफाइ सेवाको पर्याप्त, सुरक्षित र सर्वसुलभ रूपमा उपलब्धताबाट जनस्वास्थ्यमा सुधार गर्नु । सबै नागरिकलाई आधारभूत स्तरको सरसफाइ सेवामा पहुँच तथा मानव मल मूत्र र फोहोर पानीको उचित व्यवस्थापन गरी वातावरणीय स्वच्छता कायम गराउनु । जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापनमैत्री खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सुनिश्चित गर्नु । खानेपानी तथा सरसफाइको दिगो सेवा प्रवाहमा संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय तहको भूमिका सबलीकरण गर्दै क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।

स्थानीय सरकार संचालन त ऐन, २०७४	स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ११ को उपदफा (२) झ (१) मा आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ तथा पोषण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा नियमन, (५) स्वच्छ खानेपानी तथा खाद्य पदार्थको गुणस्तर र वायु तथा ध्वनिको प्रदूषण नियन्त्रण र नियमन, (६) सरसफाइ सचेतनाको अभिवृद्धि र स्वास्थ्यजन्य फोहोरमैलाको व्यवस्थापन स्थानीय सरकारले गर्ने प्रावधान छ उपदफा (२) ध.खानेपानी, साना जलविद्युत आयोजना, वैकल्पिक उर्जा (१) स्थानीय खानेपानी सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वन र नियमन, (२) खानेपानी महसुल निर्धारण र खानेपानी सेवाको व्यवस्थापन सम्बन्धित स्थानीय तहले गर्ने व्यवस्था छ । ऐनको दफा ११ को उपदफा ४ ग.२ मा खानेपानी महसुल निर्धारण र खानेपानी सेवाको व्यवस्थापन गाउँपालिका तथा नगरपालिकाद्धारा गर्ने व्यवस्था छ । ऐनको परिच्छेद ६ को दफा २४,योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने : मा बुदा नं (१) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकारक्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत विषय क्षेत्रगत मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाई लागू गर्नु प्रावधान छ । ऐनको दफा २५को दफा (२) को उपदफा (१) बमोजिम योजना बनाउँदा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ । त्यसै गरी ऐनको दफा २६ को (घ) फोहोरमैला बिसर्जनस्थल वा प्रशोधन प्रणालीको विकास र सञ्चालन गाउँपालिका वा नगरपालिकासँग साझेदारी, सम्झौता वा संयुक्त व्यवस्थापनमा गर्न सकिने व्यवस्था छ । ऐनको परिच्छेद (९): गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको वित्तीय अधिकारक्षेत्रको दफा ६२ को उपदफा (२) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेको स्थानीय पूर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको कुनै सेवा उपयोग गरे बापत म्बन्धित सेवा प्रदायक तथा सेवाग्राहीलाई सेवा शुल्क लगाउन सक्नेछ
पूर्ण सरसफाइ मार्गदर्शन,२०७३	पूर्ण सरसफाइ मार्गदर्शन,२०७३ ले सन् २०३० सम्म सबैको लागि र सधैको लागि पूर्ण सरसफाइको अवस्था हासिल गर्नेतर्फ उन्मुख हुने लक्ष्य लिएको छ । उक्त लक्ष्यलाई ३ चरणमा विभाजन गरी कार्यान्वयन हुदै आइरहेको छ । तह १ : सन् २०२२ सम्म १५ प्रतिशत गाउपालिका र १० प्रतिशत न.पा. तह २: सन् २०२७ सम्म ५० प्रतिशत गाउपालिका र ४० प्रतिशत न.पा. तह ३: सन् २०३० सम्म १०० प्रतिशत गाउपालिका र १०० प्रतिशत न.पा. पूर्ण सरसफाइको उद्धेश्य भनेको : खुला दिसामुक्त अवस्थाको दिगोपना कायम गर्ने । सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी बानी व्यवहार विकास गर्ने । घरायसी तथा संस्थागत तहमा सरसफाइ र स्वच्छताका सुविधाको समुचित प्रयोग,मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नती गर्ने । सुरक्षित खानेपानीको सेवा सुनिश्चित गर्ने र घरायसी तथा सस्थागत तहमा पानी शुद्धीकरणको प्रवर्द्धन समेत गर्ने । फोहोरमैला तथा मानव मलमूत्रीय फोहोरको सम्भव भएसम्म पून:प्रयोग गर्ने वा तोकिएको मापदण्डका आधारमा विसर्जन गर्ने । पोखरी तथा साना जलाशय र खोला खोल्सीहरुको संरक्षण गरी स्वच्छता तथा सुन्दरता कायम राख्ने । पूर्ण सरसफाइका दुई चरण : सफा र स्वच्छ चरण, पूर्ण सरसफाइ उन्मुख चरणमा विभाजन गरी कार्यान्वयन गर्ने र सम्पूर्ण चरणहरु पश्चात् पूर्ण सरसफाइयुक्त गाउँ,बस्ती,टोल र समुदाय घोषणा गर्ने व्यवस्था यस मार्गदर्शनमा उल्लेख छ ।

विद्यालय खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यविधि,२०७४	विद्यालय खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यविधि,२०७४ को लक्ष्य : विद्यालयमा दिगो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन गरी शैक्षिक उपलब्धि बढाउन अनुकूल वातावरणको सिर्जना गर्ने रहेको छ कार्यविधिको उद्देश्यहरु विद्यालयमा सबै बालबालिकाहरुका लागि अनुकूल हुने गरी खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका सूचकएवम् मापदण्ड तयार गर्ने,तयार गरिएको मापदण्ड कार्यान्वयनका लागि विधि, प्रक्रिया र पध्दतिका विषयमा सहजीकरण गर्ने र विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्थापन, सरसफाइका सुविधा र स्वच्छ वातावरण तयार गर्नका लागि उपलब्ध स्रोत साधनको उपयोगमा विभिन्न निकायहरुको भूमिका पहिचान एवम् समन्वयका लागि सहजीकरण गर्ने रहेको छ । यस कार्यविधिले बिद्यालय स्वमुल्याङ्कनको मापदण्ड जस्तै सबै विद्यालयहरुमा पानी, शौचालय, वातावरणीय सरसफाइ, हरियाली वातावरण, स्वच्छता सुविधा, स्वच्छता शिक्षा, महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन, संस्थागत व्यवस्था र दिगोपना, विपद् जोखिम व्यवस्थापन, अनुगमन तथा जवाफदेहिताका आधार तय गरी यसै मापदण्डका आधारमा विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका अवस्थालाई मूल्याङ्कन गरेर वर्गीकरण गर्न तारा पद्धतिलाई आधार मानिएको छ ।
स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी मापदण्ड,२०७५	१.ठुला स्वास्थ्य संस्थाहरु,मझौला स्वास्थ्य संस्थाहरु,साना स्वास्थ्य संस्थाहरु ,विस्तारित सेवा,घुम्ती शिविर स्वास्थ्य संस्थाको तह र स्वास्थ्य संस्थाको बर्गिकरण । २.वितरण गरिने पानीको गुणस्तर :पिउने पानी, हात धुने पानी र मेडिकल प्रयोजनको लागि मध्यम स्तरको पानीको प्रगोग गर्ने र विशेष परिस्थितीको लागि उच्च स्तरको पानीको प्रयोग र पिउने पानीको गुणस्तर भन्दा कम स्तर को पानीलाई सफा गर्ने, लन्ड्री र सरसफाइको लागि मात्र प्रयोग गर्ने । ३.स्वास्थ्य संस्थाहरुका लागि सरसफाइको मापदण्ड कम्पाउन्डमा, अन्तरंग विभाग (आईपिडी),ओपिडी (प्रत्येक विभाग/ब्लक),प्रतिक्षा गर्ने स्थान, परामर्श कक्ष, लन्ड्री कोठा, युएसजी कोठा, शल्यक्रिया कोठा, प्याथोलोजि ब्लक, प्रसूति कोठा/ उत्तर प्रसूति कक्ष, प्रसूति कक्ष, लास घर, प्रयोगशाला, लन्ड्री सेवा, प्रत्येक विभागमा Janitor's Closet, सबै सेवा दिने स्थानमा हात धुने बेसिनमा सेवाग्राही एवं कर्मचारीको लागि मुत्रालय र शौचालयको मापदण्डको साथै हात धुने बेसिनको संख्या तोकिएको । ४.स्वास्थ्य संस्थाको लागि स्वच्छता मापदण्ड जस्तै शौचालय/नुहाउने सुविधा, हातको सरसफाइ,लन्ड्री सरसफाइ,व्यक्तिगत सरसफाइ तथा व्यक्तिगत सुरक्षा सामग्री (सेवा प्रदायक), महिनावारी भएको अवस्थाको सरसफाइ व्यवस्थापन,खानेकुराको स्वच्छता (अवलोकन गर्ने), लासघरको सरसफाइ (लासघरको सुविधा भएको अस्पतालमा मात्र लागू हुने),सूचना प्रवाह र स्वच्छता प्रवर्द्धन,कीट तथा मुसाको नियन्त्रण,क्षमता अभिवृद्धि र वातावरणीय स्वच्छता/ सरसफाइ तोकिएको । ५.स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि निश्चित मापदण्ड तोकिएको

अध्याय ५

खासस्व योजनाको सोच, परिलक्ष्य, लक्ष्य, उद्धेश्य र रणनीतिहरु

५.१ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको सोच, परिलक्ष्य

खानेपानी तथा सरसफाइ मानव जातिकै अस्तित्वका लागि अत्यावश्यक तत्वहरू हुन् । पानी विनाको मानव जीवनको कल्पना समेत गर्न सकिदैंन । तसर्थ मानव मात्रका लागि पनि खानेपानी र सरसफाइको सुरक्षित र सहज उपलब्धता नै प्रमुख लक्ष्य रहदै आएको छ । यस मुड्केचुला गाउँपालिकाले तयार गरेको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजनाको सोच र परिलक्ष्यहरू तपसिल बमोजिमका रहेका छन् ।

दुरदृष्टि (सोच) :

सफा एवं सुरक्षित खानेपानी, सुलभ सरसफाइ र स्वच्छता सेवाको विस्तार,

यसबाट नै हुनेछ गाउँबासीको स्वास्थ्य र जीवनस्तरमा दीर्घकालिन सुधार ।

परिलक्ष्य (Wo]o): यस गाउँपालिकामा सफा,सुरक्षित एवं पहुँचयोग्य खानेपानी,लगानीमैत्री सरसफाइ र स्वच्छताका कार्यक्रमहरू संचालन गरी सन २०३० सम्ममा मध्यम तथा उच्च स्तरको खासस्व सेवा प्रदान गर्ने ।

५.२ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको लक्ष्य

यस गाउँपालिकाले खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका क्षेत्रमा आगामी ५ वर्षका लागि तपसिलका लक्ष्यहरू तथा नतिजाहरू तय गरिएको छ । समग्रमा यस खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनामा तपसिलका लक्ष्यहरू तय गरिएको छ ।

सन २०२२ सम्ममा ४०% मध्यम र २५% उच्च स्तरको खासस्व र

सन २०२५ सम्ममा ५०% मध्यम र ५०% उच्च स्तरको खासस्व

५.३ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको उद्धेश्य

बिषय क्षेत्र १. सँरक्षित खानेपानीमा पहँच बृद्धि, आयोजनाहरुको दिगोपना, तथा सँरक्षा
उद्देश्य १ : निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरुको सूचारुपना सुधार तथा उत्थानशिल संरचना सहित नयाँ योजना निर्माण गरि शतप्रतिशत घरधुरीमा समतामुलक रुपमा सफा र सुरक्षित खानेपानीको पहुँच बृद्धि गरी पुऱ्याउने ।

बिषय क्षेत्र २.सँधारिएको सरसफाइ तथा स्वच्छता सँविधामा पहँच बृद्धि तथा दिगोपना
उद्देश्य २ : सहभागितात्मक पद्धतिको माध्यमबाट समँदाय तथा नगर क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनमा अपनत्वभावको विकास भई पूर्ण सरसफाइयँक्त घर, समँदाय, वडा तथा नगरपालिकाको विकास भएको हँनेछ ।

बिषय क्षेत्र ३. विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन
उद्देश्य ३: समन्वयात्मक तथा एकीकृत कार्य पद्धती अपनाई विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुमा सँरक्षित खानेपानी, सँधारिएको सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको नियमित तथा न्यायोचित पहँच भएको हँनेछ ।

बिषय क्षेत्र ४.संस्थागत तथा क्षमता विकास

उद्देश्य ४: गाउँपालिका र वडास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको संस्थागत विकास भइ पूर्ण सरसफाइ क्षेत्रमा क्षमता विकास भएको हँनेछ ।

बिषय क्षेत्र ५. जलवायँ परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण तथा विपद्मा खानेपानी तथा सरसफाई सेवा
उद्देश्य ५: पानीका मूलहरुको संरक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मॅल्याङ्कनद्वारा भौतिक निर्माणलाई व्य(वस्थित गर्दै जलवायँ परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण भएको हँनेछ । साथै विपद्मा प्रभावकारी खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाका लागि उचित व्यवस्थापन भएको हँनेछ ।

बिषय क्षेत्र ६.लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण
उद्देश्य ६: गाउँपालिका तथा वडाहरुमा वास सेवामा लैङ्गिक समानता सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

५.४ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको रणनीतिहरु

मुड्केचुला गाउँपालिकाले खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) सम्बन्धी लक्ष्य पुरा गर्न सरकारी, गैर सर कारी निकाय र नीजि क्षेत्रबिचको समन्वयात्मक कार्य एकता तथा एकीकृत कार्य पद्धतीको थालनी गर्नु नै यस यो जनाको प्रमुख रणनीति हुनेछ । प्रदेश र संघीय सरकारहरूसंग समन्वय गरी मातहतका कार्यालयहरूसंग समन्वय र सहकार्य गरेर खासस्व योजना कार्यान्वयनका लागि पहल गरिने छ । यस खासस्व योजना कार्यान्वयनका लागि विशेषत तपसीलका रणनीतिहरू अवलम्वन गरिने छ ।

बिषय क्षेत्र	रणनीतिहरु
संस्थागत तथा क्षमता विकास	• गाउँपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाइका क्षेत्रमा तय गरेको लक्ष्य प्राप्त गर्न गाउँपालिकासंग अपुग श्रोत व्यवस्थापनका लागि अन्य निकायहरूसंगको सहकार्य र समन्वयलाई प्रभावकारी बनाइनेछ । • खानेपानी तथा सरसफाइका क्षेत्रमा निर्धारित कार्ययोजना अनुसारका योजनाहरू कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस(वा) शाखा स्थापना गरिने छ। उक्त खासस्व शाखाबाट गाउँपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनका कार्यक्रमहरुको संयोजन गरिने छ
सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच बृद्धि, आयोजनाहरुको दिगोपना, तथा सुर क्षा	• खानेपानी आयोजनाहरुको नयाँ निर्माण तथा मर्मत सुधार र विस्तार गर्दा अनि(वार्य रुपमा एक घर एक धारा नीति अवलम्बन गरि सबै खानेपानी योजनाहरुमा अनिवार्य रुपले खानेपानी सुरक्षा योजना तथा सुरक्षित खानेपानीयुक्त समुदाय को अवधारणा लागु गरिनेछ । • राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६३ मा तोकिए बमोजिम खानेपानीको गुणस्तर तथा सेवास्तर सुधार गरिनेछ । साथै गाउँपालिकास्तरमा खानेपानीको गुणस्तर परिक्षणका लागि खानेपानी गुणस्तर केन्द्रको स्थापना गरी खानेपानी उपभोक्ताहरुको क्षमता विकास तथा समुदाय स्तरमा सचेतना अभिबृद्धि गरिनेछ ।

बिषय क्षेत्र	रणनीतिहरु
सुधारिएको सरसफाइ एवं स्वच्छता सुविधामा पहुँच बृद्धि तथा दिगोपना	● यस गाउँपालिका क्षेत्रमा सार्वजनिक शौचालयहरुको निर्माण तथा सन्चालनका लागि सार्बजनिक र नीजि क्षेत्रसंगको सहकार्यमा विभिन्न आय आर्जनका गतिविधिहरू (जस्तै शौचालयको अगाडि भागमा पसल संचालन गर्ने र पछाडि भागमा सार्वजनिक शौचालय प्रयोगमा ल्याउने वा गोबर ग्याँस जडान गर्ने आदि) संग जोडिने गरि संचालन र ब्यवस्थापन गर्ने प्रणाली अवलम्बन गरिने छ । ● फोहरमैला व्यवस्थापन तथा सरसफाइ प्रवर्द्धन गर्न वडाको नेतृत्वमा सचेतना अभिबृद्धि गर्न पूर्ण सरसफाइ अभियान संचालन गरिनेछ । ● गाउँपालिका क्षेत्रको ढल निकास व्यवस्थापनलाई एकीकृत कार्यक्रमको रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ । "फोहरलाई बनाऊँ मोहर" भन्ने नारालाई व्यापक बनाइ फोहरमैला व्यवस्थापन तथा सरसफाइ कार्य सञ्चालन गर्दा सार्वजनिक नीजि साझेदारीको रणनीति अवलम्वन गरिनेछ । ● बजारोन्मुख क्षेत्रहरूमा उत्पन्न हुने ठोस तथा तरल फोहोरलाई श्रोत स्तरको ग्रेडिङ्ग गरि सुरक्षित व्यवस्थापनका लागि उचित स्थानमा प्रशोधन र व्यवस्थापनमा विशेष प्राथमिकतामा दिईनेछ ।
विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन	● विद्यालयको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्थाको सुधार तथा ब्यवस्थापनका लागि बिद्यालयमा ३ तारे पद्धतीको अवलम्बन गरिने छ भने स्वास्थ्य संस्थाहरुको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था सुधारका लागि स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको गुणस्तरीय सुधार (Water, sanitation and hygiene facility improvement tool-WASH Fit) लाई कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।
जलवायु परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण तथा विपद्मा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा	● खानेपानी तथा सरसफाइ प्रवर्द्धनका कार्यक्रमको संभाव्यता अध्ययन, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन लगायतका सबै चरणहरुमा जलवायु परिवर्तनबाट पर्ने प्रभाव, विपद् न्यूनीकरणका क्रियाकलापहरुलाई मुल प्रवाहिकरण गरि सो सम्बन्धी मुद्दाहरूको पहिचान गरी सो को सम्बोधन गरिनेछ । ● खानेपानी तथा सरसफाइका भौतिक संरचनाहरूको भूकम्पीय प्रतिरोधिता तथा अन्य जोखिम न्युनिकरणका लागि हाल संचालनमा रहेका संरचनाहरुको आम प्रबलिकरण गरि उत्थानशिल संरचना निर्माण गरिने छ ।
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	● घरायसी चर्पी निर्माण तथा थप मर्मत सुधारका लागि घरपरिवार स्वयमलाई नै जिम्मेवार बनाईने छ । शारिरिक रुपमा अशक्त, अपाङ्ग र एकल महिलाहरूका लागि चर्पी निर्माणका लागि अनुगमन समितिको सिफारिसमा आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराइनेछ भने अन्यलाई आर्थिक अनुदान उपलब्ध नगराउने नीति लिईने छ ।

५.५. गापालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका निर्देशक सिद्धान्तहरु

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको दूरदृष्टि तर्फ उन्मुख हुन, लक्ष्य प्राप्तिमा अधिकतम योगदान पुऱ्याउन तथा उद्देश्य हासिल गर्नका लागि संचालन हुने खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको योजनाबद्ध प्रयासहरुमा देहायका निर्देशित सिद्धान्तहरु अवलम्बन गरिनेछ ।

१. खासस्व सेवाको विकासमा नागरिक संलग्नता

यस गाउँपालिकाको खासस्व क्षेत्रको सामाजिक परिचालनमा महिला, वालवालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र पिछडिएको वर्ग एवं समुदायको सशक्तिकरणलाई प्रमुख माध्यम बनाइनेछ । खासस्व क्षेत्रमा समुदायमा आधारित तथा नागरिक समाजका संस्थाहरुको संस्थागत क्षमता विकासको माध्यमबाट खासस्व क्षेत्रको विकास प्रक्रियामा नागरिक तथा समुदायको संलग्नता बृद्धि गरिनेछ । खासस्व क्षेत्रमा स्थानीय श्रोत, साधन, प्रविधि, ज्ञान, सीप र क्षमताको अधिकतम उपयोग गरी दिगोपनामा टेवा पुऱ्याईनेछ ।

२.वातावरण सन्तुलन तथा खासस्व क्षेत्रको दिगो विकास

जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न समस्या निराकरण र जोखिम न्यूनिकरण तथा स्थानीय अनुकूलनको उप(ायहरु अवलम्बन गरी जनकेन्द्रीत खासस्व सेवा विकासको अवसरमा बृद्धि गरिनेछ । यस गाउँपालिकाको खासस्व क्षेत्र विकास प्रक्रियामा वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रणालीलाई समाहित गरी खासस्व सेवाको कार्यलाई वातावरणमैत्री तथा दिगो बनाइनेछ ।

३.स्थानीय संस्था/संजालहरुको क्षमता विकास तथा परिचालन

गाउँपालिका भित्रका वडा कार्यालय, विद्यालय तथा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति लगायत अन्य समुदायमा आधारित समूह र सञ्जालहरुको खासस्व सम्बन्धि क्षमता अभिबृद्धि गरी उनीहरुलाई यस क्षेत्रमा अझ बढी क्रियाशील र प्रभावकारी बनाईनेछ । स्थानीय तहमा खासस्व क्षेत्रको संरचनागत सुधार र क्षमता विकासको माध्यमबाट स्थानीय शासन प्रक्रियामा महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जे ष्ठ नागरिक तथा पछाडि पारिएका वर्गको संलग्नतालाई सुनिश्चित, अर्थपूर्ण र प्रभावकारी बनाईनेछ । स्थानीय स्तरमा खासस्व क्षेत्रमा संचालित आयोजना तथा कार्यक्रमलाई दिगो, नतिजामुलक, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाईनेछ ।

४.लैगिंक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

योजना तर्जुमा, सञ्चालन तथा अनुगमन प्रक्रियालाई अझ बढी समावेशी र सहभागितामुलक बनाई उपलब्ध श्रोत साधनको अधिकतम परिचालन गरी दिगो र सन्तुलित खासस्व सेवामा जोड दिईनेछ । खासस्व क्षेत्रको संस्थागत विकास सुदृढ गरी समावेशी र समानतामैत्री वातावरण निर्माण गरिनेछ । खासस्व सेवा तथा सुविधामा आम नागरिक तथा सेवाग्राहीहरुको पहुँच बृद्धि गरी स्थानीयस्तरमा प्रवाहित सेवा तथा सुविधाहरु अधिकारमा आधारित, सहज, सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाइनेछ । समावेशीकरण नीति अन्तर्गत खासस्व क्षेत्र अन्तर्गतका कार्यक्रम खास गरि सेवाबाट वञ्चित समुदाय, क्षेत्र र जनसंख्या (महिला, दलित, आदिबासी-जनजाती, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक तथा अन्य पिछडा वर्ग) को समुचित सेवामा बढी लक्षित हुनेछ । खासस्व योजना कार्यान्वयनको शिलशिलामा निर्माण हुने सम्पूर्ण खानेपानी तथा सरसफाइ संरचनाहरु बाल, महिला, अपाङ्गता र वातावरणमैत्रीका सूचकलाई मुख्य आधार बन(ाईने छ । सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सबै कार्यक्रम र क्रियाकलापहरुमा लैङ्गिक संवेदनशीलतालाई आत्मसात गरिनेछ । खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिहरुमा कम्तिमा पनि एक तिहाइ सदस्य सहित प्रमुख वा उपप्रमुख पदहरुमा महिला हुनुपर्ने प्रावधानलाई सुनिश्चित गरिनेछ ।

५.मानव अधिकार र सामाजिक न्याय

सुरक्षित पानी र आधारभूत सरसफाइ मानवको मौलिक आवश्यकता र आधारभूत मानव अधिकार हुन् । प्रत्येक व्यक्तिलाई स्वस्थ, मर्यादित,र उत्पादनशील जीवन बाँच्न ती सेवाहरूको आवश्यकता पर्दछ । अधिकारमा आधारित पद्धति मानव अधिकारको प्रगतिशील सोचाइको लागि क्षेत्रगत सुशासन प्रणालीको फराकिलो सुधार हो । यसमा सबै नागरिकको (खासस्व) सेवाहरूका लागि गाउँपालिकाले तय गरेको समय तालिकामा स्रोतको अधिकतम उपयोग गर्नु हो । अधिकारमा आधारित पद्धतितर्फ जानु भनेको स्थानीय तह र नागरिकहरूको बीच सम्बन्धमा केन्द्रित हुनु हो । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा सरकारी, गैर सरकारी, सामुदायिक संस्थाको संस्थागत संरचनामा विपन्न एवं सिमान्तकृत वर्गको अर्थपूर्ण सहभागितालाई सुनिश्चित गर्दै सामाजिक न्यायको अवधारणालाई अवलम्बन गरिनेछ । समाजमा पिछडिएको वर्ग, दलित, जनजाति, जेष्ठ नागरिक, महिला तथा बालबालिकाको लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि लक्षित वर्ग कार्यक्रमका साथै अन्य विशेष कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

६.समुदाय, निजी क्षेत्र एवं गैसस साझेदारी

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा सेवा प्रवाह तथा पूर्वाधार विकास कार्यमा सामुदायिक तथा सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणा अवलम्वन गरिनेछ । समुदाय, निजी क्षेत्र तथा गैसस जस्ता साझेदारहरु बीच अन्तरक्रिया, छलफल र वहसका माध्यमवाट खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा विस्तार कार्यलाई अझ वढी समन्वयात्मक, सहभागितामूलक र प्रभावकारी बनाइनेछ । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अन्तर्गतका कार्यक्रमको पारदर्शिता, प्रभावकारिता र जवाफदेहिता अभिबृद्धिका लागि उपलब्ध कानूनी व्यवस्था अनुसार सार्वजनिक सुनुवाई र सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, नागरिक अनुगमन तथा निगरानीको औजार प्रयोग गरी सुधारका प्रतिवद्धताको पालना गरिनेछ ।

७.नतिजा मूलक व्यवस्थापन प्रणाली

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको योजना तथा बजेट तर्जमा गर्दा नतिजामूलक योजनाको खाकामा सूचकको आधारमा गरिनेछ । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार सहभागितामुलक र तेश्रो पक्षद्धारा समीक्षा गरिने छ । आयोजना तथा कार्यक्रमको तेश्रो पक्षद्धारा अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिने छ र कार्य सम्पादनको आधारमा राम्रो काम गर्ने संघ, संस्था तथा निकायलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

अध्याय ६

संभाग अनुसार रणनीति, अपेक्षित उपलब्धि, नतिजा तालिका र क्रियाकलापहरु

६.१ बिषय क्षेत्रः सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच र आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षा

६.१.१ उद्देश्य :

मुड्केचुला गाउँपालिका भित्र निर्माण भएका तर संचालनमा समस्या भएका खानेपानी आयोजनाहरुमा खानेपानी सुरक्षा योजनाको अबधारणा अवलम्बन गरी आयोजनाहरुको नियमित मर्मत संभार एवं सूचारुप(ना सुधार तथा उत्थानशिल संरचना निर्माण गर्ने र खानेपानी सुबिधा नपुगेका बस्तिहरुमा नयाँ योजना निर्माण गरि शतप्रतिशत घरधुरीमा समतामुलकरुपमा सुरक्षित खानेपानीको पहुँच बृद्धि गर्ने ।

नतिजा १.१:गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सम्पूर्ण घरधुरीमा सुरक्षित खानेपानीको सेवामा पहुँच बृद्धि भएको हुनेछ ।

नतिजा १.२:खानेपानी उपभोक्ता समितिहरु सकृय भई निर्माण भएका खानेपानी योजनाको उचितरुपले मर्मत सम्भार गरि गुणस्तरयुक्त खानेपानी आपूर्तिमा निरन्तरता आएको हुनेछ ।

६.१.२ कार्यनीतिहरु :

खानेपानी आयोजनामा उपभोक्ता समितिको गठन, पॅनर्गठन गरि उक्त आयोजनाहरु गाउँपालिकामा अनिवार्य रुपमा दर्ता गर्ने एवं उपभोक्ता समितिहरुको व्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धि गर्दै ब्यबस्थित र ब्यबसायिक बनाइनेछ ।

खानेपानी आयोजनाको सुचारुपना र दिगोपनाका लागि मर्मत संभार कोष, मर्मत संभार कार्यकर्ता, पानी शुल्कको अनिवार्य व्यवस्था गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ साथै उपभोक्ता समितिलाई जिम्मेवार बनाउन गाउँपालिका, वडा र उपभोक्ता समितिबिच त्रिपक्षिय कार्यक्षमता तथा दिगोपनाका क्षेत्रमा सम्झौता गरि नियमित अनॅगमन तथा मूल्याङ्कन गरिने छ ।

खानेपानी आयोजनाको पहुँच एवं सेवा विस्तारका लागि एक घर एक धाराको नीति लिईनेछ, मौजुदा यो जनाको मर्मत सम्भार वा विस्तार गर्दा सम्भब भए सम्म एक घर एक धारा अवधारणामा गरिनेछ भने नयाँ बन्ने योजनाको हकमा एक घर एक धारालाई अनिबार्य गरिनेछ ।

मर्मत संभार गरिने सबै खानेपानी योजनामा अनिवार्य रुपले खानेपानी सुरक्षा योजना लागु गरि उपभोक्ता समितिहरुको क्षमता अभिबृद्धि गर्दै उनीहरुकै नेतृत्वमा आवश्यक मर्मत सुधारका साथै खाने पानीको गुणस्तर सुधारका कार्यहरु संचालन गरेर गुणस्तरीय खानेपानी सेवाको सुनिश्चित गरि सुरक्षित खानेपानीयूक्त समॅदाय विकास गर्ने अभियानको अवलम्बन गरिने छ ।

खानेपानी आयोजनाहरुको निर्माण गर्दा जोखिमको न्यून प्रभाव हुने गरी वातावरणमैत्री बनाउने कार्यनीति अवलम्बन गरिने छ र खानेपानी आयोजनाका सबै संरचनाहरुलाई उत्थानशिल बनाउन विशेष पहल गरिने छ ।

खानेपानी आयोजनाहरुको मर्मत संभार तथा व्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन गाउँपालिकास्तर मा खानेपानी क्षेत्रका दक्ष प्राविधिक र प्लम्बरहरुको क्षमता विकास गरी परिचालन गरिनेछ ।

हालसम्म खानेपानी योजना निर्माण नभएका, सामाजिक रुपले बन्चितिकरणमा परेका समॅदायको बसोबास

भएका बस्तिलाई नयाँ निर्माण गरिने योजनामा विशेष प्राथमिकता दिइनेछ ।

खानेपानी उपभोक्ता समितिहरुलाई खानेपानीको गँणस्तर परीक्षण सम्बन्धी क्षमता विकास गरि आवश्यक औजार प्रदान गर्ने र उपभोक्ता समितिहरुले नियमितरुपमा खानेपानीको गँणस्तर परिक्षण गरि सो को प्रतिबेदन गाउँपालिकाको खासस्व शाखा ⁄इकाईमा पेश गर्ने र खासस्व इकाईले अभिलेख अद्यावधिक गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

खानेपानीको नियमित रुपले गँणस्तर परिक्षणका लागि आबश्यक पर्ने किट, जनशक्ति, र ल्याब सेवा स्थानीय रुपमा उपलब्ध गराउनका लागि निजि क्षेत्रका सेवा प्रदायकको क्षमता अभिबृद्धिका साथ निजि क्षेत्रसंग सहकार्य र साझेदारीको कार्य आरम्भ गरिने छ ।

खानेपानी योजनाको प्रभावकारी संचालन तथा व्यवस्थापनका आधारमा खानेपानी उपभोक्ता समितिहरु लाई प्रोत्साहन तथा दण्ड र जरिवाना गर्ने प्रणाली अवलम्बन गरिने छ ।

गाउँपालिकास्तरमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता इकाईको संयोजनमा खानेपानी योजनाहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न अनँगमन निर्देशिका तयार गरि सो अनँसार नियमित अनँगमन गरिनेछ ।

६.१.३ सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच र आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षा क्षेत्रको नतिजा तथा लक्ष्य तालिका

सि.नं.	रुचकहूस	ईकाइ	वर्तमान अवस्था (०७६/७)	मध्यम अवस्था (०७८/७९)	पाँचौ बर्ष (०८१/८२)	रुपुस्ट्याइका आधारह	जोखिम पक्ष
नतिजा १	गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सम्पूर्ण घरधुरीमा सुरक्षित खानेपानीको सेवामा पहुँच बृद्धि भएको हुनेछ ।						
१.१	उच्च स्तरको खानेपानी सेवामा पहुँच भएका घरधुरी	प्रतिशत	०	३०	५०	गाउँपालिकाको वास प्रतिवे दन, खासस्व योजनाको समिक्षा	
१.२	मध्यम स्तरको खानेपानी सेवामा पहुँच भएका घरधुरी	प्रतिशत	१४।८	४५	६०	,, ,,	
१.३	आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवामा पहुँच पुगेका घरधुरी	प्रतिशत	३६।१	९५	१००	,, ,,	
१.४	सिमित खानेपानी सेवा पुगेका घरधुरी	प्रतिशत	३२।८	०	०	,, ,,	
१.५	वा नपुगेका घरधुरीस	प्रतिशत	१६।४	३	०	,, ,,	
नतीजा २	खानेपानी उपभोक्ता समितिहरु सकृय भई निर्माण भएका खानेपानी योजनाको उचितरुपले मर्मत सम्भार गरि गुणस्तरयुक्त खानेपानी आपूर्तिमा निरन्तरता आएको हुनेछ ।						
२.१	नियमित रुपमा मर्मत सम्भार भई पूर्ण क्षमतामा संचालन भएका खा.प(ा.योजना	प्रतिशत	१	११	२१	गाउँपालिकाको वास प्रतिवेदन, खासस्व योजनाको समिक्षा	
.२.२	नियमित रुपमा खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण भई गुणस्तरयुक्त खाने रुपानी आपूर्ति गरि रहेका खा.पा.योजनाह	प्रतिशत	०	११	२१	,, ,,	
२.३	पानी सुरक्षा अबधारणा कार्यान्वयन भै मर्मत संभार गरिएका आयोजनाहरु	प्रतिशत	०	११	२१	,, ,,	
२.४	रुक्षित खानेपानीयुक्त समुदाय घोषणा भएका खानेपानी उ.स.हरुस	प्रतिशत	०	११	२१	,, ,,	
२.५	नियमित साधारण सभा, लेखा परिक्षण र पारदर्शिता कायम भएका सकृय)उपभोक्ता समिति (संख्या/प्रतिशत	प्रतिशत	१२	२१	२१	,, ,,	
२.६	खानेपानी आयोजनाको उचित मर्मत संभार संयन्त्र (कोष, कार्यकर्ता, औ जार) भएका खानेपानी उ.स. (संख्या/प्रतिशत)	प्रतिशत	६	१२	२१	,, ,,	

६.१.४ कार्ययोजना,प्रमुख क्रियाकलाप तथा वित्तीय श्रोत विश्लेषण

क्र.सं.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
क	खानेपानी सेवा विस्तार								
१	नयां खानेपानी आयोजनाहरुको निर्माणबाट खानेपानी सेवा विस्तार	घरपरिवार	३००	६०	६०	६०	६०	६०	गाउँपालिका, साझेदार संस्था
		योजना संख्या	११	३	२	२	२	२	
		बजेट (रु.०००)	३८५०	१०५०	७००	७००	७००	७००	
२	मौजुदा खानेपानी योजनाको खानेपानी सुरक्षा अवधारणा बमोजिम मर्मत सम्भार र विस्तार	घरपरिवार	९९५	२००	२००	२००	२००	१९५	गाउँपालिका, खा.पा.उ.स., साझेदार संस्था
		योजना संख्या	२०	४	४	४	४	४	
		बजेट (रु.०००)	१६०७५	३२१५	३२१५	३२१५	३२१५	३२१५	
३	मौजुदा खानेपानी योजनाहरुको पुन निर्माण	घरपरिवार	२७	२७	०	०	०	०	गाउँपालिका, साझेदार संस्था
		योजना संख्या	१	१					
		बजेट (रु.०००)	११७५	११७५					
४	घर परिवारमा निजि धारा जडान	संख्या	९००	१८०	१८०	१८०	१८०	१८०	
		बजेट (रु.०००)	१८०००	३६००	३६००	३६००	३६००	३६००	
ख	खानेपानीको श्रोत संरक्षण र गुणस्तर								
५	खानेपानी आयोजनाका मुल तथा श्रोतहरुको संरक्षण,	योजना संख्या	१३	३	३	३	२	२	खा.पा.उ.स.
		बजेट (रु.०००)	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	

क्र.सं.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
६	खानेपानी आयोजनाहरुको खानेपानी सुरक्षा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन	योजना संख्या	२१	५	४	४	४	४	खा.पा.उ.स., साझेदार संस्था
		बजेट (रु.000)	६३००	१५००	१२००	१२००	१२००	१२००	
७	खानेपानीको नियमित गुणस्तर परिक्षण तथा पानी प्रशोधन गर्ने	योजना संख्या	२१	५	४	४	४	४	गाउँपालिका, साझेदार संस्था
		बजेट (रु.000)	२१०	५०	४०	४०	४०	४०	
८	पानी प्रशोधन प्रणाली जडान गरिने खानेपानी योजना	योजना संख्या	५	१	१	१	१	१	
		बजेट (रु.000)	१२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	
ग	नीतिगत तथा संस्थागत बिकास								
९	खा.पा उपभोक्ता समिति गठन र पुनर्गठन गरि क्षमता विकास गर्ने	संख्या	२१	८	५	५	३		
		बजेट (रु.000)	१०५०	४००	२५०	२५०	१५०	०	
१०	खानेपानी योजनाको मर्मत संभार संयन्त्रको विकास गर्ने (पानी शुल्क, मर्मत सम्भार कार्यकर्ता, लेखा व्यवस्थापक, औजार आदि)	संख्या	२१	११	१०				गाउँपालिका, साझेदार संस्था
		बजेट (रु.000)	२१००	११००	१०००				
११	खानेपानीको गुणस्तर परीक्षणका लागि आबश्यक किट , जनशक्ति सहित ल्याब सेवाको उपलब्धता	संख्या	१	१	०	०	०	०	गाउँपालिका, साझेदार संस्था
		बजेट (रु.000)	१४००	१४००	०	०	०	०	
१२	खानेपानी आयोजनाका नियमित अनुगमन, सुपर विक्षण तथा दिगोपनाको जाँच	संख्या	५	१	१	१	१	१	
		बजेट (रु.000)	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	
	जम्मा		६६७७२	१६८५०	१३३२९	१२३१९	१२२१६	१२०५८	

६.१.५. नयाँ निर्माण हुने योजनाहरुको प्रथामिकताक्रम

यस मुड्केचुला गाउँपालिकाबाट हालसम्म हासम्म प्राप्त सूचना अनुसार खानेपानीको पहुँच नपुगेको तथा खानेपानी आपुर्ति अवस्था कमजोर रहेका बस्तीहरुमा सार्वजनिक तथा संस्थागत धाराहरुबाट खानेपानीको प्रयोग गरिराखेका र गाउँपालिका र अन्य निकायबाट चालु बर्षमा कुनै पनि नयाँ खानेपानी आयोजनाको निर्माण नहुने देखिएको छ ।

६.१.६. सामान्य मर्मत संभार गर्नु पर्ने योजनाहरुको प्राथामिकताक्रम

यस गाउँपालिकामा निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरुको संचालन अवस्थालाई नियमित सुचारु राख्न तथा थप व्यवस्थित गर्न सामान्य मर्मत संभार गर्नु पर्ने खानेपानी आयोजनाहरुका प्राथामिकता तपसिल बमोजिम निर्धारण गरिएको छ ।

सि.नं.	योजनाको नाम	वडा नं	ठेगाना/स्थान	लाभान्वित हुने घरधुरी				अनुमानित लागत	कैफियत
				दलित	जन जाति	अन्य	जम्मा		
१	कौशिल्ला खा.पा.यो	२	नमुना टोल	२०	०	०	२०	३१३६९६	
२	नर्कु ग्यारगाउँ खा.पा.यो	६	नर्कु ग्यारगाउँ	२६	१	३७	६४	११८०४७४	
३	सर्मी खा.पा.यो	७	सर्मी गाउँ	४५	२२	१४९	२१६	२१५४६३	
४	औला खा.पा.यो	२	नमुना टोल	३३	०	०	३३	३१५२३७	
५	प्रताप टोल-१ खा.पा.यो	१	प्रताप टोल	०	०	२२	२२	३२१८१८	
६	भोटगाउँ खा.पा.यो	१	भोटगाउँ	०	६	३१	३७	१२७९३१०	
७	जेठा टोल खा.पा.यो	२	जेठाटोल	५२	०	३९	९१	३४९७८८	
८	रिडिंग खा.पा.यो	३	रिडिंग	२	१	३१	३४	३२१०७२	
९	माडे खा.पा.यो	३	प्रताप टोल	०	०	१३	१३	७९९७५५	
१०	देउधारा खा.पा.यो	४	ईला	२०	१२	४०	७२	४००२४२	
११	सुर खा.पा.यो	५	सुर	०	०	२०	२०	३८३८१७	
१२	होर्ता खा.पा.यो	९	होर्ता गाउँ	७	३	३८	४८	२५१४३९	
१३	प्यारी खा.पा.यो	३	प्रताप टोल	०	०	९	९	८१०६२८	
१४	नर्कु थारगाउँ खा.पा.यो	६	थारगाउँ	०	०	१९	१९	२६४६५२	
१५	तल्लो घटघटे-सुर खा.पा.यो	५	सुर	०	०	७२	७२	६९६०८८	
जम्मा				२०५	४५	५२०	७७०	७९०३४७९	

६.१.७. ठुलो मर्मत संभार तथा विस्तार गर्नु पर्ने योजनाहरुको प्रथामिकताक्रम

यस गाउँपालिकामा निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरुको संचालन अवस्थालाई नियमित सुचारु र ाख्न तथा थप व्यवस्थित गर्न ठुलो मर्मत संभार गर्नु पर्ने खानेपानी आयोजनाहरुका प्राथमिकता तपसिल बमोजिम निर्धारण गरिएको छ ।

सि.नं.	योजनाको नाम	वडा नं	ठेगाना /स्थान	लाभान्वित हुने घरधुरी				अनुमानित लागत	कैफियत
				दलित	जन जाति	अन्य	जम्मा		
१	ईला खा.पा.यो	४	ईला	३	२	२०	२५	३७९२२५	
२	ओक्टा खा.पा.यो	८	ओक्टा	११	०	८२	९३	२२८६७५२	
३	गाडापारी खा.पा.यो	८	गाडापारी	५९	०	१४	७३	२४६४६३५	
४	मास टोल प्राईभेट खा.पा.यो	८	ओक्टा	०	०	२६	२६	१६८४४३९	
५	नायक टोल प्राईभेट खा.पा.यो	८	ओक्टा	०	१	७	८	१३५४५१३	
जम्मा				७३	३	१४९	२२५	८१६९५६४	

६.१.८. पुन निर्माण तथा विस्तार गर्नु पर्ने योजनाहरुको प्रथामिकताक्रम

यस गाउँपालिकामा निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरुको संचालन अवस्थालाई मध्यनजर गर्दा तपसिलका खाने पानी आयोजनाको पुनः निर्माण गर्नु पर्ने गरि प्राथमिकतामा राखिएको छ ।

सि.नं.	योजनाको नाम	वडा नं	ठेगाना /स्थान	लाभान्वित हुने घरधुरी				अनुमानित लागत	कैफियत
				दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा		
१	बाईगाउँ खा.पा.यो	१	बाईगाउँ	०	२	२५	२७	११७५४४२	
जम्मा							२७	११७५४४२	

६.२: सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्र

६.२.१ उद्धेश्य :

सहभागितात्मक पद्धतिको माध्यमबाट समग्र ग्रामीण क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनमा अपनत् वभावको विकास भई पूर्ण सरसफाइयँक्त घर, समँदाय, वडा तथा गाउँपालिकाको विकास भएको हँनेछ ।

नतिजा १. सबै घरधुरीको सुधारिएको शौचालयमा पहुँच भई समुचित प्रयोग तथा व्यवस्थापन भएको हुनेछ,

नतिजा २. व्यक्तिगत सरसफाइ सम्बन्धी बानी व्यवहारको विकास भएको हुनेछ,

नतिजा ३. ठोस तथा तरल फोहरको समुचित व्यवस्थापन भई वातावरणिय सरसफाइ कायम भएको हुनेछ ।

६.२.२.कार्यनीतिहरु :

- मुड्केचुला गाउँपालिकामा व्यवस्थित रुपले सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन गर्न पूर्ण सरसफाइ अभियान संचालन गरिनेछ । यस अभियानमा वडाहरुको नेतृत्वमा सहभागितामूलक योजन(ातर्जुमा, सरसफाइ सम्बन्धी सचेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गरी सो को नियमित अनुगमन गरिने छ ।
- प्रत्येक वडामा पुर्ण सरसफाइ सम्बन्धी कार्ययोजना निर्माण गरी सोको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि वडा स्तरमा पूर्ण सरसफाइ प्रवर्द्धन कोष स्थापना गरि परिचालन गरिने छ ।
- सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार जस्ता व्यवहार परिवर्तन सम्बन्धी क्रियाकलापहरु सञ्चालनकालागि आम सरोकारवालाहरुको परिचालन गर्ने वातावरण सिर्जना गरी पूर्ण सरसफाइ प्रवर्द्धनको   सामाजिक अभियान संचालन गरिनेछ ।
- गाउँपालिका क्षेत्रमा उत्सर्जित तरल तथा ठोस फोहोरको घरायसी तहमा न्यून प्रयोग/उत्पादन तथा पुनः प्रयोगमा बिशेष जोड दिने नीति लिइनेछ साथै सार्वजनिक शौचालय निर्माण तथा व्यवस्थापन र फोहोरमैलाको व्यवस्थापनको लागि स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइटको निर्माण गरी सार्वजनिक नीजि साझेदारी पद्दतिको अवधारणा बमोजिम सरसफाइ कार्यक्रमलाई अगाडि बढाइनेछ ।
- पूर्ण सरसफाइ अभियानको प्रभावकारिता परीक्षणका लागि अनुगमन तथा प्रमाणिकरण संयन्त्र विकास निर्देशिका तयार गरी सो बमोजिम गठन र परिचालन गरिनेछ ।
- पूर्ण सरसफाइ प्रवर्द्धनमा प्रोत्साहन, पुरस्कार र कदरको सिद्धान्तलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

६.२.३ नतिजा तथा लक्ष्य तालिका

यस सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच बृद्धि र खानेपानी आयोजनाहरुको समुचित व्यवस्थापन संभाग अर्न्तगतका अपेक्षित नतिजा तथा नतिजा तालिका यस प्रकार रहेको छ।

सि.नं.	सूचक	इकाइ	वर्तमान अवस्था (०७६/७७)	मध्यम अवस्था (०७८/७९)	पाँचौ बर्ष (०८१/८२)	पुस्ट्याइका आधारहरु
नतिजा १	सबै घरधुरीमा सुधारिएको शौचालयमा पहुँच भई समुचित प्रयोग तथा व्यवस्थापन भएको हुनेछ,					
१.१	आधारभुत सरसफाइ (शौचालय) को पहुँच पुगे का घरधुरी	प्रतिशत	९२।७	१००		गा.पा.को खासस्व शाखाको अनूगमन प्रतिवेदन
१.२	सुधारीएको सरसफाइ सुविधा पुगेका घरधुरीहरु	प्रतिशत	४७।७	८०	१००	
नतिजा २	व्यक्तिगत सरसफाइ सम्बन्धी बानी व्यवहारको विकास भएको हुनेछ,					
२.१	साबुन पानी सहित हातधुनका लागि निश्चित स्थान भएका घरधुरी	प्रतिशत	४१	७०	१००	
२.२	जोखीमपूर्ण समयमा सावुन पानीले हातधुने घरधुरी	प्रतिशत	५८	८०	१००	
नतिजा ३	ठोस तथा तरल फोहरको समुचित व्यवस्थापन भई बातावरणिय सरसफाइ कायम भएको हुनेछ।					
३.१	ठोस फोहोर श्रोत स्तरमा सुरक्षित वर्गीकरण तथा व्यवस्थापन गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	२६।२	३०	५०	
३.२	तरल फोहरको सुरक्षित व्यवस्थापन गरेको घरधुरी	प्रतिशत	२७।०४	५०	७०	
३.३	दिसाजन्य लेदो समुचित व्यवस्थापन गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	०	१५	३०	
३.४	पूर्ण सरसफाइ सुचक पूरा भएका घरधुरीको (प्रमाणिकरण)	प्रतिशत	०			
३.५	पूर्ण सरसफाइ युक्त अवस्था पूरा गरेका वडाहरु	संख्या	०	४	८	गा.पा.को वास प्रतिवेदन, पुर्ा सरसफाइ शेषOा

६.२.४ सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन कार्ययोजना,क्रियाकलाप तथा वित्तिय श्रोत विश्लेषण

क्र.सं.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१	आधारभूत सर्वेक्षण तथा तथ्यांक अद्यावधिक	पटक	५	१	१	१	१	१	
		बजेट(रु ०००)	५००	१००	१००	१००	१००	१००	
२	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी सरोकारवालाहरुको क्षमता विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	
		बजेट(रु ०००)	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	
३	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी समुदायस्तरमा सचेतना अभिबृद्धि	पटक	४५	९	९	९	९	९	गा.पा.र वडा, साझेदार संस्था
		बजेट(रु ०००)	२२५०	४५०	४५०	४५०	४५०	४५०	
४	चर्पीहरुको स्तरोन्नती (सुधारिएको शौचालय)	वटा	२००	४०	४०	४०	४०	४०	
		बजेट(रु ०००)	४०००	८००	८००	८००	८००	८००	
५	जुठेल्ली तथा चाङ्ग निर्माण कार्यक्रम	संख्या	१२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	
		बजेट(रु ०००)	६२५०	१२५०	१२५०	१२५०	१२५०	१२५०	
६	साबुन पानी सहित हातधुने निश्चित स्थान निर्माण र प्रयोग	संख्या	३५०	७०	७०	७०	७०	७०	
		बजेट(रु ०००)	७००	१४०	१४०	१४०	१४०	१४०	
७	घर आँगनको सरसफाइ अभियान	पटक	४५	९	९	९	९	९	
		बजेट(रु ०००)	४५०	९०	९०	९०	९०	९०	
८	स्वच्छता प्रवर्द्धन सम्बन्धी सचेतना	पटक	५	१	१	१	१	१	
		बजेट(रु ०००)	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	
	जम्मा		७५७०८	१७५४२	९५४१	१९५४२	९५४१	१९५४२	

९	सुधारिएको चुल्हो निम(ाण तथा मर्मत तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	
		बजेट(रु 000)	४५०	९०	९०	९०	९०	९०	
१०	घरायसी फोहोरमैलालाई स्रोतमा न्यूनीकरण, पुन: प्रयोग, प्रशोधन सम्बन्धी तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	
		बजेट(रु 000)	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	
११	पूर्ण सरसफाइ सुचकको प्रमाणिकरण	पटक	१०	२	२	२	२	२	
		बजेट(रु 000)	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	
१२	वातावरणीय सरसफ(ाइका लागि जनचे तनामूलक कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	
		बजेट(रु 000)	६००	१२०	१२०	१२०	१२०	१२०	
१३	सार्वजनिक शौचालयको निर्माण,मर्मत सुधार तथा व्यवस्थापन	वटा	५	१	१	१	१	१	
		बजेट(रु 000)	१५०००	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	
१४	व्यवस्थित ढल व्यवस्थ(ापन	वटा	५	१	१	१	१	१	
		बजेट(रु 000)	१२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	
१५	ल्याण्डफिल साइटको व्यवस्थापन	वटा	३	१	०	१	०	१	
		बजेट(रु 000)	२८०००	८०००	०	१००००	०	१००००	
१६	पूर्ण सरसफाइ प्रवर्द्धनका लागि होर्डिङ्ग बोर्ड, भित्ते लेखन सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार सम्बन्धी सामग्रीहरु तयार कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	
		बजेट(रु 000)	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	
१७	गाउँपालिका तथा वडाको पूर्ण सरसफाइ अनुगमन तथा प्रमा(णीकरण	पटक	१०	२	२	२	२	२	
		बजेट(रु 000)	३००	६०	६०	६०	६०	६०	
	जम्मा		७५७०८	१७५४२	९५४१	१९५४२	९५४१	१९५४२	

६.३ : संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन

६.३.१ उद्धेश्य :

समन्वयात्मक तथा एकीकृत कार्य पद्धती अपनाइ विद्यालयहरुको खानेपानी तथा सरसफाइ सँविधाको सँधार गरेर पूर्ण सरसफाइको नमूना स्थलको रुपमा विकास भएको हँनेछ ।

नतिजा १: विद्यालयहरुमा प्रयोगकर्तामैत्री खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको सुनिश्चत भई समुचित प्रयोग तथा व्यवस्थापन भएका तीन तारे नमुना विद्यालयहरुको विकास भएको हुनेछ ।

नतिजा २: स्वास्थ्य संस्थाहरुमा प्रयोगकर्तामैत्री खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको सुनिश्चितता भई समुचित प्रयोग तथा व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

नतिजा ३: स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट निस्कने फोहरको उचित रुपमा संकलन, निर्मलिकरण तथा व्यवस्थापन प्रणालीको विकास भएको हुनेछ ।

६.३.२ कार्यनीतिहरु :

- विद्यालयको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था अनँगमन, सँधार तथा व्यवस्थापन गर्ने तीन तारे अवधारणा अवलम्बन गरिनेछ ।
- विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुको खानेपानी तथा सरसफाइ अवस्थाको नियमित अनँगमन गरि विशेष प्राथमिकताका साथ सँधारका कार्यहरु गरिनेछ ।
- विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको अनँगमनका आधारमा त्यस्ता संस्थाहरुको प्रमाणिकरण गरि प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सकारात्मक बानी विकासका बाल केन्द्रीत तथा अनँकरणिय प्रयासहरुको थालनी गरिनेछ ।
- विद्यालयको अगँवाईमा सेवा क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन जस्ता पद्धती लागँ गरिनेछ । विद्यालय र स्वास्थ्य संस्थाहरुमा सँरक्षित खानेपानी तथा सँधारीएको सरसफाइ सँबिधा निर्माण व्यवस्थापनमा विशेष जोड दिई अनँदान र कार्यमँल्याङ्कनसंग जोडिने छ ।
- स्वास्थ्य संस्थाहरुको खानेपानी तथा सरसफाइ अवस्थाको नियमित अनँगमन गरि विशेष प्राथमिकताका साथ सँधारका कार्यहरु गर्ने ।

६.३.३ तीन तारे नमुना विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाका नतिजा,सुचक र लक्ष्य तालिका

सि.नं.	सूचक	इकाई	वर्तमान अवस्था	मध्यम	पाँचौ बर्ष	पुस्ट्याइका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
नतिजा १	विद्यालयहरुमा प्रयोगकर्तामैत्री खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाको समुचित प्रयोग तथा व्यवस्थापन भएका तीन तारे नमुना विद्यालयको विकास भएको हुनेछ ।						
१.१	राष्ट्रिय मापदण्ड बमोजिमका खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सुविधा भएका तथा तिन तारे सुचक पुरा भएका नमुना विद्यालय	प्रतिशत	०	२५	५०	विद्यालय स्वमुल्याङ्कन प्रतिवेदन, बिकज Report	
१.२	दुई तारे सुचक पुरा गरेका विद्यालय	प्रतिशत	०	५०	१००	,, ,,	
१.३	एक तारे सुचक पुरा गरेका विद्यालय	संख्या	१५	०	०	,, ,,	
१.४	विद्यालयहरुमा सुरक्षित तथा नियमित खानेपानीको सेवा भएका विद्यालय	प्रतिशत	५०	९०	१००	,, ,,	
१.५	शौचालयहरुको व्यवस्थित रुपमा प्रयोग भएका विद्यालय	संख्या	१३	१५		,, ,,	
१.६	छात्र र छात्राका लागि अलग अलग सुधारिएका तथा सुचारु शौचालयको व्यवस्था भएका विद्यालय	संख्या	१३	१५		,, ,,	
१.७	अपाङ्गतामैत्री शौचालय सुविधा भएका विद्यालय	संख्या	५	१०	१५	,, ,,	
१.८	सामुहिक हात धुने सुविधा (नियमित पानी तथा साबुनको व्यवस्था) भएका विद्यालय	प्रतिशत	०	१०	१५	,, ,,	
१.९	खानेपानी तथा सरसफाइ व्यवस्थापन सयन्त्र विकास (समिति गठन, कार्य योजना र कोष स्थापना) भएका विद्यालय	प्रतिशत	८	१२	१५	,, ,,	
१.१०	ठोस तथा तरल फोहरको संकलन तथा समुचित व्यवस्थापन भएका विद्यालय	प्रतिशत	९	१२	१५	,, ,,	
२	स्वास्थ्य संस्थाहरुमा प्रयोगकर्तामैत्री खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको सुनिश्चत भई समुचित प्रयोग तथा व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।						
२.१	सुरक्षित खानेपानीको नियमित आपुर्ती व्यवस्था भएका स्वास्थ्य संस्था	संख्या	२	८		स्वास्थ्य संस्था र गापाको खासस्व प्रतिवेदन	
२.२	प्रयोगकर्तामैत्री शौचालयको सुविधा भएका संस्था	संख्या	३	८		,, ,,	
२.३	साबुन पानी सहितको हात धुने सुविधा भएका स्वास्थ्य संस्था	प्रतिशत	३	३७.५	१००	,, ,,	
३	स्वास्थ्य संथाहरुको फोहरको उचित रुपमा संकलन, निर्मलिकरण तथा व्यवस्थापन प्रणालीको विकास भएको हुनेछ ।						
३.१	संस्थाको फोहरको उचित संकलन, निर्मलीकरण र व्यवस्थापन गर्ने	संख्या	घ	ङ		,, ,,	
३.२	प्लेसान्टा पिटमा फोहर व्यवस्थापन गर्ने स्वास्थ्य संस्था	संख्या	२	८		,, ,,	
३.३	फोहर जलाउन इन्सीनेटरको व्यवस्था भएका स्वास्थ्य संस्था	प्रतिशत	५०	८०	१००	,, ,,	
३.४	स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता व्यवस्थापन संयन्त्र भएका (फोकल व्यक्ति, कार्ययोजना, शाखा, आचारसंहिता आदि)	प्रतिशत	५०	९०	१००	,, ,,	

६..३.४ : विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनका क्रियाकलाप र वित्तीय श्रोत विश्लेषण

क्र.सं.	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१	विद्यालय खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता तर्फ								
१	शिक्षक, बाल क्लब, अभिभावक संघ, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, सरसफाइ फोकल शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि	पटक	१०	२	२	२	२	२	
		बजेट (रु ०००)	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	
२	विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता अवस्था सुधार सम्बन्धी कार्य योजना तर्जुमा र अद्यावधिक	वटा	१५	१५	०	०	०	०	
		बजेट (रु ०००)	४५०	४५०	०	०	०	०	
३	प्रयोगकर्ता मैत्री (लैगिक, महि(नावारी मैत्री, अपांगतामैत्री) शौचालय निर्माण, स्तरोन्नती, संचालन तथा व्यवस्थापन	वटा	१५	३	३	३	३	३	
		बजेट (रु ०००)	३५००	७००	७००	७००	७००	७००	
४	वालवालिकामैत्री सुविधायुक्त खानेपानी सुविधा निर्माण, पानी भण्डारण तथा शुद्धिकरण सुविधाको व्यवस्था	वटा	१५	३	३	३	३	३	
		बजेट (रु ०००)	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	
५	सामूहीक हातधुने निश्चित स्थान निर्माण	वटा	२०	४	४	४	४	४	
		बजेट (रु ०००)	२०००	४००	४००	४००	४००	४००	
६	विद्यालय सरसफाइ कोष स्थापना, वृद्धि तथा सञ्चालन	वटा	१५	१५					
		बजेट (रु ०००)	१५००	१५००					
७	विद्यालयमा सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी व्यवहारिक तालिम तथा कक्षा सञ्चालन	पटक	७५	१५	१५	१५	१५	१५	
		बजेट (रु ०००)	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	
८	पूर्ण सरसफाइ प्रवर्द्धनात्मक क्रियाकलापहरु सञ्चालन (ऱ्याली, हाजिरी जवाफ, घरदैलो, गीत, नाच, नाटक)	पटक	१०	२	२	२	२	२	
		बजेट (रु ०००)	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	

९	महिनावारी स्वच्छता सम्बन्धी तालिम	संख्या	५०	१०	१०	१०	१०	१०	
		बजेट (रु ०००)	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	
१०	विद्यालयको साप्ताहिक तथा बार्षिक कार्ययोजना तयार पारी कार्यान्वयन गर्ने	वटा	७५	१५	१५	१५	१५	१५	
		बजेट (रु ०००)	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	
११	अन्तर विद्यालय अवलोकन भ्रमण	पटक	५	१	१	१	१	१	
		बजेट (रु ०००)	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	
१२	विद्यालय वास समिति, बाल क्लबको संस्थागत विकास	संख्या	१५	१५	०	०	०	०	
		बजेट (रु ०००)	७५०	७५०	०	०	०	०	
१३	विद्यालयको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्थाको नियमित अनुगमन तथा प्रमाणिकरण गर्ने	पटक	१०	२	२	२	२	२	
		बजेट (रु ०००)	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	
१४	तारे सुचक पुरा गरेको नमुना विद्यालय घोषणा	वटा	१५	३	३	३	३	३	
		बजेट (रु ०००)	३००	६०	६०	६०	६०	६०	
	विद्यालय खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता तर्फ जम्मा		१८०९५	५८१५	३०७०	३०७०	३०७०	३०७०	
२	स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन तर्फ								
१	वास फिट (स्वास्थ्य संस्थाको खाने पानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता) प्रवर्द्धन सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि	पटक	५	१	१	१	१	१	
		बजेट (रु ०००)	१६२५	३२५	३२५	३२५	३२५	३२५	
२	स्वास्थ्य संस्थाको वास अवस्था सुधार सम्बन्धी कार्य योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	पटक	८	४	४	०	०	०	
		बजेट (रु ०००)	२००	१००	१००	०	०	०	
३	स्वास्थ्य संस्थाको प्रयोगकर्तामैत्री (लैगिक, महिनावारी मैत्री, अप(ंगतामैत्री) शौचालय निर्माण, स्तरो न्नती, संचालन तथा व्यवस्थापन	वटा	८	२	२	२	२	०	
		बजेट (रु ०००)	१६०००	४०००	४०००	४०००	४०००	०	
४	स्वास्थ्य संस्थाहरुको सुरक्षित खाने पानी सुविधाको निर्माण/मर्मत सुधार, पानी भण्डारण तथा शुद्धिकरण सुविधाको व्यवस्थापन	वटा	८	२	२	२	२	०	
		बजेट (रु ०००)	१२००	३००	३००	३००	३००	०	

५	स्वास्थ्य संस्थाको मुख्य स्थानहरुमा हातधुने स्थान निर्माण/मर्मत सुधार	वटा	८	२	२	२	२	०	
		बजेट (रु ०००)	८००	२००	२००	२००	२००		
६	सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सचेतना अभियान (बालबालिकाका आमाहरुलाई लक्षित गरि)	पटक	१०	२	२	२	२	२	
		बजेट (रु ०००)	२०००	४००	४००	४००	४००	४००	
७	सरसफाइ आचारसंहिता निर्माण तथा कार्यान्वयन (फ्लेक्स वा भित्ते लेखन सहित)	पटक	८	२	२	२	२	०	
		बजेट (रु ०००)	१६०	४०	४०	४०	४०		
८	स्वास्थ्य संस्थाको विपद् पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना तयार तथा जो खिम नक्साङ्कन तयार	वटा	८	४	४	०	०	०	
		बजेट (रु ०००)	४०००	२०००	२०००				
९	स्वास्थ्य संस्थाको फोहर संकलन तथा समुचित व्यवस्थापन	वटा	४०	८	८	८	८	८	
		बजेट (रु ०००)	४०००	८००	८००	८००	८००	८००	
१०	स्वास्थ्य संस्थाको फोहर संकलका लागि इन्सीनेरेटर, पिटहरुको मर्मत सुधार	वटा	८	४	४				
		बजेट (रु ०००)	४००	२००	२००				
	स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता तर्फ जम्मा		३०४९६	८३९६	८३९६	६०८४	६०८४	१५३६	
	संस्थागत कुल जम्मा		४८५९१	१४२११	११४६६	९१५४	९१५४	४६०६	

६.४: संस्थागत तथा क्षमता विकास

६.४.१ उद्धेश्य :

गाउँपालिका/वडास्तरीय खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको संस्थागत विकास भइ खानेपानी तथा सरसफाइ प्रवर्द्धनका नविनतम् पद्धतिमा क्षमता विकास भएको हँनेछ ।

नतिजा १ : गाउँपालिका तथा वडास्तरीय समन्वय समितिहरुको संस्थागत विकास एबं परिचालन भएको हुनेछ ।

नतिजा २ : खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि जिल्ला तथा स्थानीयस्तरका समन्वय समिति, सरोकारवाला र संजालहरुको क्षमता विकास भएको हँनेछ ।

६.४.२ कार्यनीतिहरु :

- गाउँपालिकास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्न गाउँ खानेपानी तथा सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति र वडा तहमा वडास्तरिय समन्वय समितिहरु गठन, क्षमता अभिबृद्धि र परिचालन गरिने छ ।।
- गाउँपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा एकरुपता कायम गर्दै क्षेत्रगत समन्वय तथा सहकार्यलाई विशेष जोड दिइनेछ । गाउँपालिकामा छुट्टै खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता शाखा /इकाई स्थापना गरी यस क्षेत्र संग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छन् । साथै बार्षिक रुपमा एकीकृत बार्षिक कार्ययोजना तयार गरी सो अनँसार कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको दिगोपना कायम गर्न स्थानीयस्तरमा दक्ष जनशक्ति विकास तथा परिचालनमा जोड दिइनेछ ।
- गाउँपालिका तथा वडा समन्वय समितिहरुको क्षमता विकास योजना बनाई समन्वयात्मक रुपमा क्षमता विकासका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
- खानेपानी तथा सरसफाइ सेवालाई प्रभावकारी बनाउन नतिजा तथा प्रभावकारिताको आधारमा नियमित अनँगमन गरिनेछ ।

६.४.३ संस्थागत सुदृढीकरण तथा क्षमता विकासको लक्ष्य तालिका

सि.नं.	सूचक	इकाई	वर्तमान अवस्था	मध्यम	पाँचौ बर्ष	पुस्ट्याइका आधारहरु
नतिजा १	गाउँपालिका तथा वडास्तरीय समन्वय समितिहरुको संस्थागत विकास भएको हुनेछ ।					
१.१	गाउँपालिका र वडास्तरीय खासस्व समन्वय समितिहरु गठन र पुनर्गठन भएका	संख्या	०	१०		समन्वय समितिको बैठक,समिति गठनको माइन्युट
१.२	खासस्व समितिहरुको बैठकको नियमितता तथा कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयनमा क्रियाशिल समन्वय समितिहरु	संख्या	०	१०		
नतिजा २	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि जिल्ला तथा स्थानीयस्तरका समन्वय समिति, सरोकारवाला र संजालहरुको क्षमता विकास भएको हुनेछ					
१.३	खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रमा बार्षिक बजेट विनियोजन (कुल बजेटको)	प्रतिशत	१०	२५	४०	गा.पा.को बार्षिक विकास योजना
२.२	खासस्वको क्षेत्रमा बजेट विनियोजन गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने समन्वय समिति	संख्या	०	१०		
२.३	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी तालिम प्राप्त समन्वय समि(तिहरु तथा संजालहरु	पटक	०	१०		तालिम प्रतिवेदन
२.४	आफ्नो भूमिका र जिम्मेवारी सम्बन्धी जानकारी हासिल गरेका समन्वय समिति	संख्या	०	१०		

६.४.४ संस्थागत सुदृढीकरण र क्षमता विकास सम्बन्धी क्रियाकलाप र वित्तीय श्रोत विश्लेषण

क्र स	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कोष निर्माण	पटक	१	१	०	०	०	०	
		बजेट (रु ०००)	१५०	१५०	०	०	०	०	
२	गाउँपालिका/वडास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको गठन/पुनर्गठन	वटा	१०	१०	०	०	०	०	
		बजेट (रु ०००)	३७५	२५०	१२५	०	०	०	
३	पूर्ण सरसफाइ तथा सुरक्षित खानेपानी सम्बन्धी स्थानीय सहजकर्ताहरुलाई तालिम	जना	२५	५	५	५	५	५	
		बजेट (रु ०००)	१२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	

४	पूर्ण सरसफाइ तथा सुरक्षित खानेपानी सम्बन्धी स्थानीय स्तर का समन्वय समिति, सरोकार वाला र संजालहरुको क्षमता विकास तालिम (स्वास्थ्य, शिक्षा, उपभोक्ता समिति)	पटक	१०	२	२	२	२	२	
		बजेट (रु ०००)	५००	१००	१००	१००	१००	१००	
५	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा प्रदायक निकायका पदाधिकारी, प्राविधिक तथा अन्य कर्मचारीको क्षमता विकास तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	
		बजेट (रु ०००)	५००	१००	१००	१००	१००	१००	
७	गाउँपालिकास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिहरुको कार्य योजना निर्माण	पटक	१	१	०	०	०	०	
		बजेट (रु ०००)	५०	५०	०	०	०	०	
८	समन्वय समितिहरुको नियमित बैठक, कार्ययोजना तर्जुमा तथा नियमित समिक्षा गर्ने (चौमासिक रुपमा)	पटक	१५०	३०	३०	३०	३०	३०	
		बजेट (रु ०००)	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	
९	समन्वय समितिहरुमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता फोकल व्यक्ति तोक्ने	संख्या	१०	१०	०	०	०	०	
		बजेट (रु ०००)	०	०	०	०	०	०	
१०	वडास्तरीय समन्वय समितिहरु खानेपानी तथा सरसफाइ प्रवर्द्धन योजना निर्माण	वटा	९	९	०	०	०	०	
		बजेट (रु ०००)	१८०	१८०	०	०	०	०	
११	खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको संयुक्त अनुगमन तथा मुल्यांकन	पटक	१०	२	२	२	२	२	
		बजेट (रु ०००)	३००	६०	६०	६०	६०	६०	
	जम्मा		५०३६	१५११	९७५	८५०	८५०	८५०	

६.५ जलवायु परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण तथा विपद्मा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा

६.५.१. उद्धेश्य :

उद्देश्य ५: खानेपानीका मूलहरुको संरक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कनद्वारा भौतिक निर्माण कार्यलाई व्यवस्थित गर्दै जलवायु परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण भएको हुनेछ। साथै विपद्मा प्रभावकारी खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाका लागि उचित व्यवस्थापन भएको हुनेछ।

नतिजा १: खानेपानी तथा सरसफाइका क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तन तथा विपद्हरुको असरमा न्यूनीकरण भएको हुनेछ।

नतिजा २: विपद्मा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको प्रभावकारी व्यवस्थापन भएको हुनेछ।

६.५.२ कार्यनीतिहरु :

- खानेपानीका श्रोतहरुको नक्साङ्कन गरि श्रोतहरु संरक्षण र पुनर्भरणमा बिशेष जोड दिइनेछ भने खानेपानी क्षेत्रको बहुउपयोग योजना बनाई सोहि अनुसारका कार्यक्रम तथा योजनाहरुलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- विपद् जोखिम व्यवस्थापन र जलवायॅ परिवर्तनको मुद्दालाई मूलप्रवाहिकरण गर्दै जोखिम र सङ्कटासन्न अवस्थालाई सम्बोधन गरिनेछ र सो सम्बन्धी खानेपानी उपभोक्ता समितिहरुको सचेतना अभिबृद्धि गरिने छ ।
- आयोजनाको सर्भे, डिजाइन र कार्यान्वयन गर्दा संभाव्य स्थानहरूमा स्रोतहरूको सुरक्षा, पानीको श्रोतहरुको वृद्धि र जोखिमको न्यून प्रभाव हुने गरी वातावरणमैत्री तथा उत्थानशिल संरचना निर्माण गर्ने कार्य अनिवार्य रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।
- विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा विश्लेषण र अभ्यासका माध्यमले वासका मजबुत भौतिक संरचनाहरूको वृद्धि एवं कमजोर संरचनाको पुनर्स्थापना गरी समॅदायको विपद् प्रतिरोधि क्षमता वृद्धि गरिने छ ।
- परिवर्तित मौसममा पानीको घरायसी एवं कृषिजन्य उपभोगमा किफायती अभ्यासहरू अनुकुल हुने नयाँ प्रविधिको प्रयोग सुनिश्चित गर्दै समुदायस्तरको जोखिम आँकलनमा सहजिकरण गरिने छ ।
- सम्भावित विपद्हरुलाई सामाना गर्न विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माण गर्नका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्लष्टर गठन र परिचालन गरिने छ र आवश्यकता अनुसारको क्षमता विकास, सामाग्रीको मौज्दात र विपद् कोषको स्थापना गरिने छ।

६.५.३ जलवायु परिवर्तन तथा जोखीम न्यूनीकरणका नतिजा, सुचक र लक्ष्य तालिका

सि.नं.	सूचक	इकाई	वर्तमान अवस्था	मध्यम	पाँचौ बर्ष	पुस्ट्याइका आधारहरु
नतिजा १: खानेपानी तथा सरसफाइका क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तन तथा विपद्हरुको असरमा न्यूनीकरण भएको हुनेछ ।						
१.१	मुहान तथा जलाधार संरक्षण गरिएको खानेपानी योजना	प्रतिशत	४८	६०	९०	गाउँप(।लिकाको खासस्व प्रतिवेदन, NWASH तथ्याङ्क
१.२	मूहान तथा पुनर्भरण गरीएका खापा आयोजना	प्रतिशत	०	५०	५०	
१.३	DRR/CCA लाई सबै तहमा समावेस गरी निर्माण तथा मर्मत गरीएका खापा आयोजना	प्रतिशत	०	४०	८०	
नतिजा २: विपद्मा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको प्रभावकारी व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।						
२.१	आपतकालीन खानेपानी र सरसफाइ सम्बन्धी योजना निर्माण भई पूर्व तयारी संयन्त्र भएका गाउँपालिका तथा वडा संख्या	संख्या	०	१०	१०	" " "

६.५.४ जलवायु परिवर्तन तथा जोखीम न्यूनीकरणको कार्ययोजना तथा क्रियाकलाप

य□ ;	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष) जिम्वेवारी					जिम्वेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१	जलवायु परिवर्तनका असर तथा सोको न्यूनीकरण सम्बन्धी खाने पानी उ.स. लाई तालिम	पटक	१०	२	२	२	२	२	
		बजेट (रु 000)	५00	१00	१00	१00	१00	१00	
२	खानेपानी योजनामा जोखिमस्तरको विश्लेषण तथा कार्ययोजना तर्जुमा (खानेपानी सुरक्षा योजना)	वटा	२१	५	४	४	४	४	
		बजेट (रु 000)	६३00	१५00	१२00	१२00	१२00	१२00	
३	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्लष्टर गठन गरी क्षमता अभिबृद्धि र परिचालन	पटक	५	१	१	१	१	१	
		बजेट (रु 000)	२५0	५0	५0	५0	५0	५0	
४	जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी उपभोक्ता समिति तथा समुदाय स्तरमा सचेतना अभिवृद्धि	पटक	१0	२	२	२	२	२	
		बजेट (रु 000)	५00	१00	१00	१00	१00	१00	
५	खानेपानी योजनाको मुहान क्षेत्रमा बृक्षारोपण तथा पानी पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण गर्ने	वटा	२१	५	४	४	४	४	
		बजेट (रु 000)	२१00	५00	४00	४00	४00	४00	
६	खानेपानी सुरक्षा योजना अनुसार खानेपानी योजनाहरुको जोखिम क्षेत्रको सुधार तथा संरक्षण गर्ने	वटा	१३	३	३	३	३	१	
		बजेट (रु 000)	१३00	३00	३00	३00	३00	१00	
७	खानेपानीको मुहान, खोला, नालाहरू तथा अन्य जोखिम क्षेत्रहरुमा जैविक तटबन्धन/बाँधहरू निर्माण गर्ने	वटा	१३	३	३	३	३	१	
		बजेट (रु 000)	१५00	३00	३00	३00	३00	३00	

८	विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य सम्बन्धी कार्य योजना निर्माण	वटा	१	१					
		बजेट (रु ०००)	१५०००	१५०००					
९	गाउँपालिका तथा वडास्तरमा जोखिमको नक्सांकन गर्ने	पटक	१०	२	२	२	२	२	
		बजेट (रु ०००)	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	
१०	खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी सामाग्रीको मौज्दात गर्ने	संख्या	१	१	०	०	०	०	
		बजेट (रु ०००)	२५००	२५००	०	०	०	०	
११	सहजकर्ता/स्वयंसेवकहरूलाई विपद् सम्बन्धि तालिम	संख्या	९०	१८	१८	१८	१८	१८	
		बजेट (रु ०००)	६२५	१२५	१२५	१२५	१२५	१२५	
१२	गाउँपालिकामा विपद् जोखिम जगेडा कोष व्यवस्थापन गर्ने	वटा	१	१	०	०	०	०	
		बजेट (रु ०००)	५०००	५०००	०	०	०	०	
१३	आपतकाल र महामारीसंग जुध्न सामुदायिकस्तरमा विपद् व्यवस्थ(ापन समिति गठन	संख्या	९	३	२	२	२	०	
		बजेट (रु ०००)	२२५	७५	५०	५०	५०	०	
१४	सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको स्थापना	पटक	१	१	०	०	०	०	
		बजेट (रु ०००)	५००	५००	०	०	०	०	
	जम्मा		१३१६५	७२८५	१६०५	१६०५	१३३५	१३३५	

६.६ लैगिंक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण मुलप्रवाहिकरण

६.६.१ उद्धेश्य

संविधानमा नै व्यवस्था भए बमोजिम महिलालाई नीति निर्माण तहमा आवद्ध गराउनका लागि विभिन्न समितिहरूको पदाधिकारीमा अनिवार्य संलग्नताको नीतिका अलावा महिलामैत्रि खासस्व सेवा निर्माणमा पनि बिशेष ध्यान दिईने छ।

उद्देश्य ६: गाउँपालिका तथा वडाहरुमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (वास) कार्यक्रम तथा सेवामा समानता तथा समावेशिकरण सुनिश्चित भएको हुनेछ।

नतिजा १: गाउँपालिका तथा वडाहरुमा वास सेवामा समानता कायम भएको हुनेछ।

६.६.२ कार्यनीतिहरु

- योजनाको प्राथमिकिकरणको पहिलो बुदाँमा नै पछाडि पारिएका र हाल सम्म उपभोगको अधिकारबाट वन्चित समुदायलाई प्राथमिकतामा राख्ने उल्लेख गरेर जातिय, धार्मिक र अति गरिबीको कारणले बन्चितिमा परेका समुदायहरूमा पहिलो चरणमा नै कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गरी कार्यान्वयन गरिने छ।
- महिला तथा पछाडि परेका बर्गहरुलाई नीति निर्माण तहमा आवद्ध गराउनका लागि विभिन्न समितिहरूको पदाधिकारीमा उनीहरुको समानुपातिक उपस्थिति रहने गरि अनिवार्य संलग्नता गरिने छ।
- खानेपानी सेवामा समान पहुँको नीतिलाई आत्मसाथ गरि सीमान्तकृत समुदायलाई बिशेष प्राथामिकता दिइनेछ।
- खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना/प्रणालीहरूमा मानव स्रोतको विकास गर्दा महिला, गरिब र बहिष्कृत समूहहरूलाई प्राथमिकता दिइने छ।
- खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रमा लैससास सम्बन्धि कार्यविधि निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। साथै हालसम्म खानेपानी योजना निर्माण नभएका, सामाजिकरुपले बन्चितिकरणमा परे का समुदायको बसोबास भएका बस्तिलाई नयाँ निर्माण गरिने खानेपानी योजनामा प्राथमि(कता दिइनेछ भने समुदायमा अति गरिव तथा विपन्न बर्गलाई पानी र सरसफाइ महशुलमा बिशेष छुट दिईनेछ र खानेपानी आयोजनाहरुको मर्मत संभार कार्यकर्तामा महिला/दलित/ जनजातिलाई विशेष प्राथामिकता दिइनेछ।

६.६.३ लैससासको नतिजा तथा लक्ष्य तालिका

सि.नं.	सूचक	इकाई	वर्तमान अवस्था	मध्यम	पाँचौ बर्ष	पुस्ट्याइका आधारहरु
नतिजा ६.१	नगरपालिका तथा वडाहरुमा वास सेवामा समानता कायम भएको हुनेछ ।					
१.१	गाउँपालिका/वडा स्तरीय वास समन्वय समि(तिहरुमा महिला, पछाडी परेका समुदाय तथा ब्यक्तिहरुको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	७	२०	५०	गा.पा.को खासस्व शाखाको प्रतिवेदन
१.२	३३ प्रतिशत महिलाको प्रतिनिधित्व भएको खाने पानी उ.स.हरु	प्रतिशत	५	४०	१००	
१.३	महिला/दलित/जनजाति मर्मत सम्भार कार्यकर्ता भएका खा.पा.योजना	प्रतिशत	५	१५	२०	
१.४	अनुगमन समितिहरुमा लैससास समूहको प्रति(निधित्व भएको समिति	प्रतिशत	०	१५	३०	
१.५	विपन्न र महिला घरधुरीलाई पानी महशुलमा छुट दिने उ.स.	प्रतिशत	०	२०	४०	

६.६.४ लैससासका लागि कार्ययोजना,क्रियाकलापहरु र वित्तीय श्रोत विश्लेषण

क स	नतिजा अनुसार प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवरी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१	खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाबाट बन्चित पिछडिएका तथा विपन्न बर्गलाई खानेपानी तथा सरसफाई सेवा सुधारमा अनुदान	संख्या	१००	२०	२०	२०	२०	२०	गाउँपालिका,विकास साझेदार,राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैसस
		बजेट (रु ०००)	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	
२	गाउँपालिका तथा वडास्तरका महिला तथा लक्षित बर्गका प्रतिनिधिहरुलाई खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रमा लैंगिक समानता बारे तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	गाउँपालिका
		बजेट (रु ०००)	४२५	८५	८५	८५	८५	८५	
३	खानेपानी उ.स.का पदाधिकारीहरुलाई खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रमा लैंगिक समानता बारे तालिम	संख्या	१०	२	२	२	२	२	गाउँपालिका,खा.स.उ.महसंघ
		बजेट (रु ०००)	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	
४	खानेपानी उ.स.का महिला तथा लक्षित बर्गका पदाधिकारीहरुलाई नेतृत्व विकास सम्बन्धी तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	गाउँपालिका,खा.स.उ.महसंघ
		बजेट (रु ०००)	३२५	६५	६५	६५	६५	६५	
५	लैससासको खासस्वमा प्रतिनिधित्व सम्बन्धी कानून (नीति,निर्देशिका,कार्यविधि) निर्माण र संशोधन	पटक	२	१	०	०	१	०	गाउँपालिका
		बजेट (रु ०००)	६०	३०	०	०	३०	०	
६	गाउँपालिकामा लैससास कोष स्थापना र व्यवस्थापन गर्ने	पटक	१	१	०	०	०	०	गाउँपालिका
		बजेट (रु ०००)	२५००	२५००	०	०	०	०	
	जम्मा		५१८३	३०५६	५२४	५२४	५५५	५२४	

अध्याय ७

लागत अनुमान तथा श्रोत व्यवस्थापन

७.१ लागत अनुमान

यस खासस्व योजनाको सफल कार्यान्वयन तथा खानेपानी,सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रको समुचित विकास गरी गाउँपालिका, वडा तथा जिल्लालाई पूर्ण सरसफाइ क्षेत्रका रुपमा विकास गर्न क्षेत्रगत रुपमा तपसिल अनुसारको बजेट लागत लाग्ने अनुमान गरीएको छ ।

सि.नं.	विवरण	अनुमानित लागत (हजार)					कुल लागत (रु हजार)	प्रतिशत
		पहिलो	दोश्रो	तेश्रो	चौथो	पाँचौ		
१	सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच र आयोजना हरुको दिगोपना तथा सुरक्षा	१६८५०	१३३२९	१२३१९	१२२१६	१२०५८	६६७७२	३१।१
२	सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन	१७५४२	९५४१	१९५४२	९५४१	१९५४२	७५७०८	३५।३
३	संस्थागत खानेपानी तथा सरसफाइ प्रवर्द्धन	१४२११	११४६६	९१५४	९१५४	४६०६	४८५९१	२२।७
४	संस्थागत तथा क्षमता विकास	१५११	९७५	८५०	८५०	८५०	५०३६	२।३
५	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	७२८५	१६०५	१६०५	१३३५	१३३५	१३१६५	६।१
६	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	३०५६	५२४	५२४	५५५	५२४	५१८३	२।४
	जम्मा	६०४५५	३७४४०	४३९९४	३३६५१	३८९१५	२१४४५५	१००

७.२ आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन :

मुड्केचुला गाउँपालिकाको यस खासस्व योजनाले निर्धारण गरेको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्नको लागि देहाय बमोजिमको आर्थिक स्रोतको प्रक्षेपण गरिएको छ ।

बिषय क्षेत्र	सहयोगी निकाय तथा संस्था
सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच बृद्धि, आयोजनाहरुको दिगोपना, तथा सुरक्षा	मुड्केचुला गाउँपालिका, कर्णाली प्रदेश र सङ्घीय सरकार,खानेपानी,सिचाई तथा उर्जा विकास कार्यालय, यूनिसेफ नेपाल, छायाँ नेपाल तथा खानेपानी क्षेत्रमा काम गर्ने विकासका साझेदार, अन्य गैरसरकारी संघ संस्थाहरु
सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन	मुड्केचुला गाउँपालिका तथा पालिकाका वडाहरु, युनिसेफ नेपाल लगायत विकासका साझेदार,छायाँ नेपाल,सेडा नेपाल,किडार्क नेपाल, उद्योग बाणिज्य संघ लगायत सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका गैरसरकारी संघ संस्थाहरु
संस्थागत (विद्यालय र स्वास्थ्य संस्था) को खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन	मुड्केचुला गाउँपालिका, स्वास्थ्य सेवा कार्यालय,युनिसेफ नेपाल लगायत विकासका साझेदार, छायाँ नेपाल,सेडा नेपाल,किडार्क नेपाल, उद्योग बाणिज्य संघ लगायत सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका गैरसरकारी संघ संस्थाहरु
संस्थागत सुदृढीकरण तथा क्षमता विकास	मुड्केचुला गाउँपालिका तथा पालिकाका वडाहरु, युनिसेफ नेपाल लगायत विकासका साझेदार,छायाँ नेपाल,सेडा नेपाल,किडार्क नेपाल, उद्योग बाणिज्य संघ लगायत सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका गैरसरकारी संघ संस्थाहरु
जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण	मुड्केचुला गाउँपालिका/नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम, जलश्रोत तथा सिचाई विकास डिभिजन, खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन,उर्जा विकास कार्यालय, जिल्ला वन डिभिजन कार्यालय, जिल्ला कृषि ज्ञान केन्द, जिल्ला भेटेनरी अस्पताल तथा पशु विज्ञ केन्द्र,जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम, युनिसेफ नेपाल लगायत विकासका साझेदर,छायाँ नेपाल, किर्डाक नेपाल, लिबर्ड लगायत जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका गैरसरकारी संघ संस्थाहरु
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	मुड्केचुला गाउँपालिका,युनिसेफ नेपाल लगायत विकासका साझेदर, छायाँ नेपाल, सेडा नेपाल, किडार्क नेपाल, उद्योग बाणिज्य संघ लगायत सरसफाई तथा स्वच्छता क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका गैरसरकारी संघ संस्थाहरु लगायत लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका गैरसरकारी संघ संस्थाहरु

७.३ मानवीय स्रोत साधन पहिचान र परिचालन :

- गाउँपालिका/वडास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति
- जनप्रतिनिधिहरु र राजनैतिक दलहरु,
- विषयगत कार्यालयहरु,
- गाउँपालिका तथा वडा स्तरीय सञ्जालहरु,
- खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिहरु तथा महासंघ
- दातृ निकाय, विकासका साझेदार, स्थानीय गैसस एवं सामुदायिक संघ संस्थाहरु
- शिक्षक शिक्षिका, विद्यार्थी, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ तथा बाल क्लव
- पूर्ण सरसफाइ सम्वन्धी सहजकर्ता तथा उत्प्रेरकहरु
- महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविका एवं सामाजिक परिचालकहरु
- संचार माध्यम तथा पत्रकारहरु
- सहकारी सस्थाहरु
- धार्मिक तथा साँस्कृतिक समूह र ती समूहका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरु
- स्थानीयस्तरमा गठित समूहमा आवद्ध व्यक्ति तथा समूह (आमा समूह, महिला समूह, युवा क्लब, बालक्लव, आदि)
- स्थानीय तहका दक्ष मानवीय स्रोतहरु जस्तैः सिकर्मी, डकर्मीहरु,
- सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्वन्धी स्रोतव्यक्तिहरु
- स्थानीय व्यवसायी, व्यापारी तथा निर्माण व्यवसायीहरु
- नागरीक समाज
- सार्वजनिक यातायात व्यवसायी, कर्मचारी तथा चालकहरु आदि लगायतका सम्पूर्ण जनसमुदायहरु

अध्याय ८

खासस्व योजनाको कार्यान्वयन तथा अनुगमन

८.१ खासस्व योजनाको कार्यान्वयन

८.१.१ योजना कार्यान्वयन अवधारणा

गाउँपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी क्रियाकलाप संचालन गर्दा सबै सरकारी तथा गैर सरकारी संघ सस्था र सरोकारवालाहरूले गाउँपालिका खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका रणनीति र मान्यताहरूलाई अवलम्वन गर्नु पर्नेछ। गाउँपालिकास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिले गाउँपालिकामा संचालित कुनै पनि खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताका कार्यक्रम नेपाल सरकारको खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी नीति, नियम र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुरुप संचालन गर्ने सुनिश्चितता एवं सहजीकरण गर्नेछ।

८.१.२ योजना परिमार्जन

गाउँपालिकामा खासस्व योजना परिमार्जन गर्नका लागि गाउँपालिका खासस्व समन्वय समिति एवं गाउँपालिकाको योजना निर्माण समितिको सिफारिसमा आवश्यक देखिए बमोजिम अद्यावधिक वा परिमार्जन गरेर गाउँ कार्यपालिका बैठकबाट पारित गरिनेछ।

८.२ अनुगमन योजना (Monitoring Plan)

८.२.१ अनुगमन ढाँचा तथा पद्धति

गाउँपालिका र वडा तहमा यो खासस्व योजना कार्यान्वयन अनुगमनका निम्ति हाल गाउँपालिकाको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समितिलाइ नै जिम्मेवार बनाइनेछ। गाउँपालिका तहका खासस्व क्रियाकलापहरूको आवधिक अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी गाउँपालिकास्तरीय समन्वय समितिसंगको सहकार्यमा गाउँपालिकाको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समितिले सम्पन्न गर्ने छ। वडा र समुदाय तहमा पनि अनुगमन कार्यदल गठन गरिनेछ। जसमा वडाका सदस्य सहित राजनीतिक दलका सदस्य, नागरिक समाज, शिक्षा, स्वास्थ्य एवं संचार क्षेत्रबाट आवश्यक प्रतिनिधि समावेश गरी गठन गरिनेछ।

विभिन्न तहका समन्वय समिति अन्तर्गत गठित अनुगमन दल खासस्व योजनामा समावेश क्रियाकलापहरूको लेखाजोखा तथा अवलोकलन गर्नेछ। यसका लागि उद्देश्य, प्रक्रिया, प्रभाव सम्बन्धी सूचकहरू विकास गरिनेछ। स्थानीय उपभोक्ता समिति, उपभोक्ता, कार्यक्रम संचालन गर्ने निकाय, नागरिक समाज आदिको उपस्थितिमा अनुगमनका क्रियाकलाप सञ्चालन गरिनेछ।

८.२.२ सूचक

खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता कार्यक्रमका आधारभूत सूचकहरू ६ महिनाभित्र विकास गरिनेछ। यस्ता सूचकहरू विकास गर्दा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी नीति, नियम ,मार्गदर्शन र सम्बन्धित योजनाको उद्धेश्य एवं कार्य पद्धति लगायतका संरचनालाई ध्यान दिइनेछ।

८.२.३ अनुगमनको तह

खासस्व योजना कार्यान्वयन अनुगमनको तह निम्न प्रकारको हुनेछ ।

समुदायस्तर : समुदाय आफै, संघ/संस्थाहरू जस्तै विद्यालय, सामुदायिक वन, स्वास्थ्य संस्थाहरू

वडास्तर : वडास्तरीय खानेपानी , सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति

गाउँपालिकास्तर : उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा रहेको अनुगमन समितिले पनि खासस्वमा प्रस्ताव गरिएका कृयाकलापहरु संचालन, प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा सुचकहरु समयमै हाँसिल गरे नगरेको सम्बन्धमा नियमित अनुगमन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ, सो कार्यमा गाउँपालिकास्तरीय खानेपानी , सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिले आवश्यकताका आधारमा सबै सहयोग प्रदान गर्ने वातावरण निर्माण गरिने छ ।

८.२.४ अनुगमन विधि

कार्यक्रमको प्रभावकारी र व्यवस्थित अनुगमनको लागि गाउँपालिकादेखि समुदाय तथा टोलसम्म अनुगमन तथा मुल्यांकन समिति गठन गरी क्रियाशिल बनाउने ।

अनुगमन तथा मूल्यांकन सूचक तयार गरी स्वःअनुगमन, सहभागितात्मक अनुगमन र संयुक्त अनुगमन गर्ने ।

कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने निकाय वा वाह्य संस्थाहरूबाट सेवा लिई कार्यक्रमले पारेको प्रभावको मध्यावधि तथा अन्तिम मुल्याङ्न गर्ने ।

NWASH Apps प्रयोग गरी नियमित रुपमा (२/२ वर्षमा) यो योजना अद्यावधिक (update) गर्ने ।

८.३ निष्कर्ष तथा भावी कार्यदिशा

यो खासस्व योजनाको अवधि ५ वर्षको हुनेछ । यस योजनाको कार्यान्वयनमा प्रशस्त चुनौतिहरू रहेका छन् तापनि गाउँपालिकाको पूर्ण सरसफाइ अभियानलाई सफलिभूत बनाउन गाउँपालिका, सम्पूर्ण जनसमुदाय, दातृ निकाहरू, प्रदेश सरकार र सङ्घीय सरकारको सहयोग र सद्भावका साथै संयुक्त प्रयासद्वारा यो अभियानको लक्ष्यमा पुग्न सकिने मुड्केचुला गाउँपालिकाको विश्वास रहेको छ । सरसफाइलाई संस्कृतिको रुपमा स्थापित गरी सरसफाइ र स्वच्छतालाई आयआर्जन र जीवनस्तर सुधारका गतिविधमा रुपान्तरण गरिने छ । स्थानीय सरकारको अगुवाइमा फोहोरलाई मोहोर वनाउने विभिन्न सिप तथा ज्ञानहरू समुदायहरूमा हस्तान्तरण गरी सुखि र समृद्ध मुड्केचुला गाउँपालिका अभियानलाई निरन्तरता दिइने छ । यो खासस्व योजना आधुनिक उच्च प्रविधिको प्रयोग गरेर व्यापक रुपमा छलफल र विज्ञ समूहको संलग्नता र छलफल तथा स्थानीय सरकारको अगुवाई तथा नेतृत्वमा तयार भएको छ । यसैले सोही अनुरुपकै कार्यक्रम संचालन र सूचना व्यवस्थापनका तहमा गाउँपालिका नमुना हुनेछ र खासस्व क्षेत्रका जिज्ञासु विद्यार्थीहरूको लागि सिकाई केन्द्रको रुपमा स्थापित हुनेछ भन्ने विश्वास लिइएको छ ।

८.३.१ सिकाईहरू

खुला दिसा मुक्त अभियानका कममा यस गाउँपालिका वा साविकका गा वि स हरूलाई प्रशस्त सिकाईहरू भएका छन् । सरसफाइ र स्वच्छता कार्यक्रम केवल कार्यक्रम मात्र नभई एउटा अभियानका रुपमा स्थानीय सरकारको नेतृत्वमा संचालन भएमा असम्भव भन्ने कुरा केहि छैन भन्ने एउटा प्रमुख सिकाइ भएको छ । असल अभियानको लागि सहयोगी हातहरू पनि प्रशस्त भेटाइने रहेछन । यसै सिकाइका आधारमा खाने पानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अभियानलाई परिणाममुखि बनाउन हर सम्भव प्रयासहरू आवश्यक छन् भन्ने वोध पनि यस गाउँपालिकालाई भएको छ ।

८.३.२ खासस्व योजना स्वीकृति र अवधि

यस खासस्व योजना गाउँपालिकाले स्विकृत गरेर गाउँसभाबाट पास गरेको मितिदेखि लागू हुने छ । खासस्व योजनाको समयावधि नेपाल सरकार खानेपानी मन्त्रालय, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागद्वारा तयार पारिएको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकास योजना (SDP) २०७४-२०८७ संग सामन्जस्यता हुने गरी ५ वर्ष (सन् २०२५ अर्थात् बि.सं २०८१) सम्मको हुनेछ। यो अवधिलाई दुई चरणमा बाँडिएको छ । पहिलो चरण सन् २०२०-२०२२ र दोस्रो चरण सन २०२३-२०२५ सम्म हुनेछ । प्रत्येक चरणको समाप्ति र नयाँ चरणमा प्रवेश गर्दा खासस्व योजना अद्यावधिक र पुनरावलोकन गरिने छ ।

८.४ गाउँपालिकाको खासस्व संरचना

राज्य पुनर्संरचनापछिको वर्तमान अवस्थामा हरेक गाउँपालिकामा झैं मुड्केचुला गाउँपालिकामा पनि निश्चित संगठनात्मक स्वरुप स्थापना भएको छ। खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी कार्यक्रमहरू पूर्वाधार विकास र वातावरण शाखा अन्तर्गत संचालन गरिने गरिन्छ। खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यक्रमका लागि छुट्टै वास संरचना बनि नसकेको अवस्थामा यथासक्य चाँडो खासस्वको प्रभावकारी कार्यान्वयका लागि खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता शाखाको स्थापना तथा जिम्मेवार कर्मचारीको व्यवस्थापन गरी त्यसलाई साधन श्रोत सम्पन्न गरेर अगाडि बढ्ने नीति यस गाउँपालिकाले लिएको छ ।

८.५ गाउँपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) कोष

गाउँपालिकास्तरीय खासस्व समन्वय समितिको रोहवरमा खासस्व कोषको स्थापना गरिने छ । उक्त कोष खासस्व क्षेत्रमा कार्यक्रम संचालन गर्न चाहने अन्य संघ संस्थाहरूको पनि सहयोगको अपेक्षा गरिएको छ। सो कोषको रकम केवल खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता प्रवर्द्धनमा मात्र खर्च गरिने छ। खासस्व समन्वय समितिले को ष संचालन निर्देशिका १ (एक) वर्षभित्र तयार गरी कोषको परिचालन तथा व्यवस्थापन गर्नेछ ।

८.६ संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास आवश्यकता

८.६.१ संस्थागत संरचनात

खासस्व क्षेत्रमा कार्यक्रम, योजना बनाउन, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्नका लागि नेपाल सरकारले निम्न संरचनाहरू स्थापना गरेको छ ।

चित्र ७.१: ”खासस्व” सेवाहरूको लागि संघीय संरचनामा बिभिन्न तहको भूमिका र जिम्मेवारी

खासस्व मन्त्रालय

(राष्ट्रिय वास निर्देशन समिति)

(राष्ट्रिय वास समन्वय समिति)

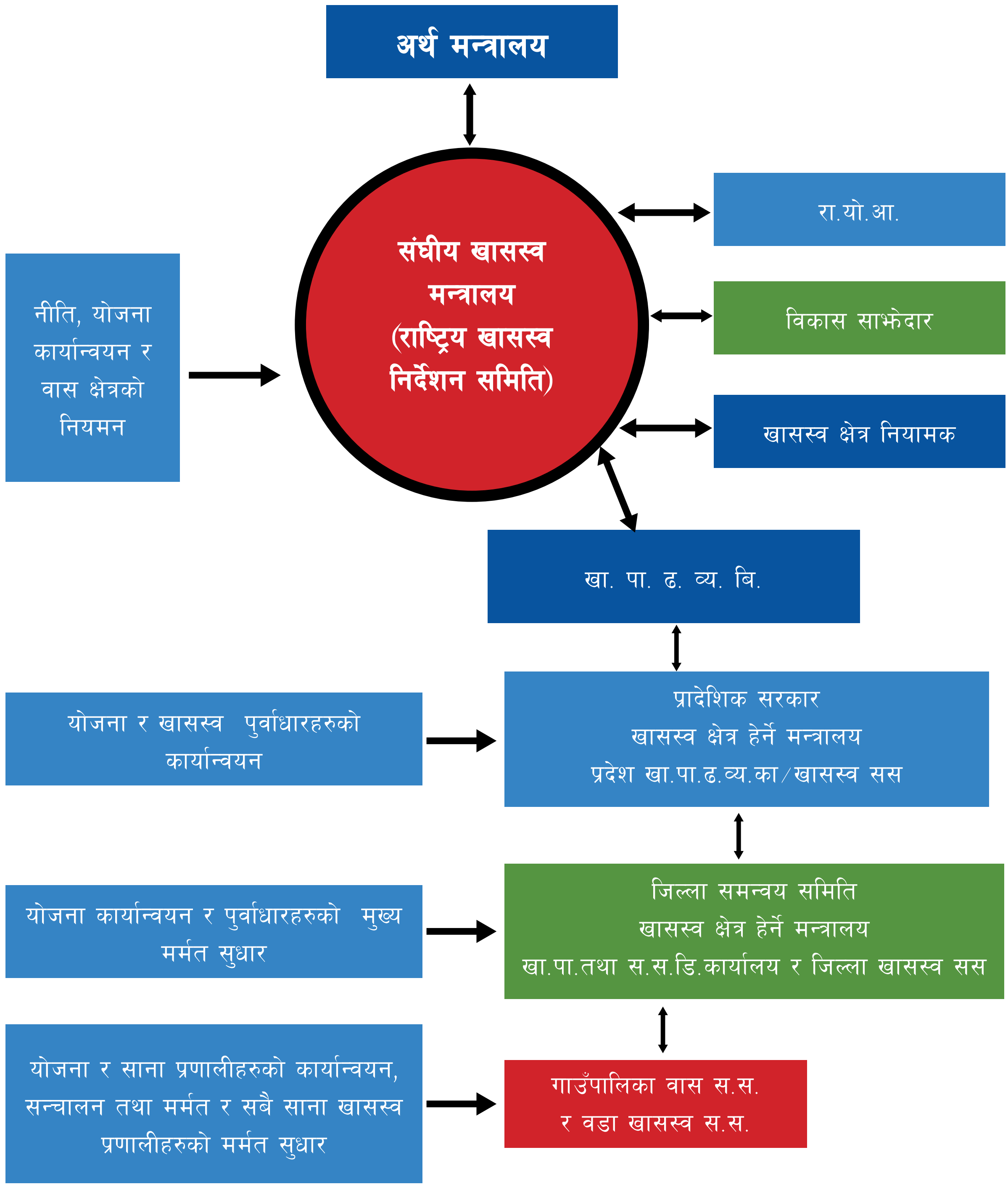

८.६.२ संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि

खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता प्रवर्द्धनका लागि संरचनागत तथा सचेतनागत क्रियाकलापहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि अवलम्बन गरिनु पर्ने उपायहरू यसप्रकार छन् :

- तालिम, कार्यशाला, सेमिनार
- समुदाय र संस्थागत सचेतनामूलक कार्यक्रम
- परीक्षण कार्यक्रमहरू
- सरसफाइ प्रदर्शनी, महोत्सव,
- अवलोकन भ्रमण
- स्व लेखाजोखा अभ्यास

अध्याय ९

संस्थागत संरचना,सरोकारवालाहरुको भूमिका र जिम्मेवारी

९.१ सरोकारवालाहरुको भूमिका र जिम्मेवारी

क.स	सरोकारवाला निकायहरुको विवरण	भूमिका र जिम्मेवारी
१	गाउँपालिका	• स्थानीयस्तरमा खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनमा नेतृत्व प्रदान गर्ने । • स्थानीय साधन स्रोतको प्रभावकारी उपयोग गर्ने गराउने । • स्थानीय सरोकारवालाहरुसँग समन्वयकारी भूमिका खेल्ने । • खासस्व योजना तर्जुमा गर्न सहयोग र कार्यान्वयन • बजेट तथा मानव संसाधन व्यवस्थापन गर्ने • नेतृत्व, समन्वय र सूचना तथा अभिलेख व्यवस्थान • अनुगमन, नियमन र सुपरीवेक्षण
२	वडा कार्यालय	• स्थानीय स्तरमा खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनमा समन्वय तथा नेतृत्व प्रदान गर्ने, • सामाजिक परिचालनको अभियानमा नेतृत्व, समन्वय र सूचना तथा अभिले ख व्यवस्थान • अनुगमन, नियमन र सुपरीवेक्षण
३	गाउँपालिका स्थित खाने पानी सरसफाइ तथा स्वच्छता शाखा	• कार्यक्रमको मुख्य सहयोगीको भूमिकामा रही आफ्नो कार्यालयमा उपलब्ध आर्थिक र मानवीय स्रोतलाई खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा परिचालन गर्ने, • खानेपानी आयोजनाको निर्माण, मर्मत सुधार तथा क्षमता विकासमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गर्ने ।
४	गाउँपाालिका स्थित शिक्षा शाखा	• विद्यालयको अगुवाइमा सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी आनिबानीमा परिवर्तन अभियान कार्यक्रमको नेतृत्व गर्दै हरेक विद्यालयमा पूर्णसरसफाइ कार्यक्रम संचालन गर्ने,
५	गाउँपालिका स्थित स्वास्थ्य शाखा	• स्वास्थ्य, उपस्वास्थ्य चौकीहरुमार्फत हातधुने र अन्य सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यक्रमलाई अगाडि बढाउने,सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी आनीबानीमा परिवर्तन अभियान कार्यक्रममा स्वयंसेवीका, मासिकाहरुलाई परिचालन गर्ने,

६	गाउँपालिका स्थित महिला तथा वालवालिका शाखा	• महिला सहभागिता अभिवृद्धि गर्नका लागि सशक्तिकरणका कार्यक्रम संचालन गर्ने, • महिला सहकारी संस्था तथा समूहहरु परिचालन गर्ने, • वालक्लवहरुलाई सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्वन्धी कार्यमा लाग्न सक्षम वनाउने
७	जिल्ला वन डिभिजन कार्यालय	• सामुदायिक तथा निजी वन समूहको आर्थिक स्रोत र जनशक्तिलाई सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा प्रयोग गर्न मुख्य भूमिका निर्वाह गर्ने, • इलाका वन सेवा केन्द्रहरुलाई समेत सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी आनिबानीमा परिवर्तन गर्ने अभियानमा लगाउने । • वृक्षारोपण, खानेपानीको मूल संरक्षण तथा भूक्षय नियन्त्रणसम्बन्धी कार्य गर्ने
८	जिल्ला कृषि ज्ञान केन्द्र	• कृषि सेवा केन्द्रहरुको अगुवाईमा स्थानीय कृषि समूहलाई सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा काम गर्न लगाउने, • जैविक कृषि प्रणालीलाई प्रवर्द्धन गर्ने, • भकारो सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • फोहोरमैलाको व्यस्थापन सम्बन्धी कार्यमा सघाउने • आयआर्जनका कार्यमा सहकार्य गरी सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रबर्द्धन गर्ने
९	भेटेनरी अस्पताल तथा पशु विज्ञ केन्द्र	• गाईवस्तु तथा पशुपंक्षीहरुको व्यवस्थित पालन गर्नको लागि गोठ तथा मलखाद व्यवस्थापनमा मुख्य भूमिका खेल्ने, भकारो सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • पशुजन्य रोगबाट बच्न सक्ने उपायहरु बारे कार्यक्रम संचालन गर्ने, • चरिचरनको व्यवस्था गर्ने
१०	आमसंचार माध्यमहरु, संचारकर्मी तथा नागरीक समाज	• अभियान र सन्देशमूलक सामग्रीहरुको प्रचारप्रसार • अध्ययन, अवलोकन र सफल कथाहरुको प्रचारप्रसार, • अनुगमन पैरवी
११	विद्यालय	• जीवनउपयोगी ज्ञान, सीप, अभ्यास र सचेतना विस्तार • विद्यार्थी, विद्यालय परिवार र समुदायको सशक्तिकरण र सक्रियता बृद्धि, अभिमुखीकरण र तालिम, अवस्था विश्लेषण, सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालनमा सहजीकरण • सफा र स्वच्छ विद्यालय प्रवर्द्धन गरी नमूनाको रुपमा प्रस्तुत हुने

१२	विकास साझेदार निक(ायहरु	• प्राविधिक तथा विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध गराउने, • आर्थिक स्रोत उपलब्ध गराउने तथा खोजी गर्ने, • कार्यक्रममा सहजीकरणको भूमिका निर्वाह गर्ने ।
१३	उद्योग वाणिज्य संघ	• सरसफाइ तथा स्वच्छताको अभियानलाई सफल वनाउन निजी क्षेत्रलाई परिचालन गर्ने, • स्थानीय स्रोत र जनशक्ति परिचालन गर्न सहयोग गर्ने, • गाउँपालिका र वडाका सरसफाइ तथा स्वच्छता अभियानमा सहकार्य र सहयोग गर्ने
१४	अन्तराष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरु	• आर्थिक स्रोत उपलब्ध गराउने • कार्यक्रमको सहजिकरण गर्ने • प्राविधिक तथा विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध गराउने,
१५	जिल्ला स्थित गैर सरकारी संघ संस्था	• सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी आनिबानीमा परिवर्तन अभियानलाई संस्थाको कार्ययोजनामा राखेर कार्यान्वयन गर्ने, • सामाजिक परिचालनको कार्य गर्ने,
१६	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	• समुदायस्तरमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्च्छता प्रवर्द्धनमा सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने ।
१७	व्यवसायीहरुः होटेल तथा रेष्टुराँ, थोक तथा खुद्रा व्यापारी,यातायात व्यवसायी, कल कारखाना र मठ मन्दिर संचालक	• सरसफाइ सामग्री उत्पादनमा सहयोग र लगानी गर्ने • फोहोर मैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन • सुरक्षित पिउनेपानी र शौचालयको सुविधा, हात धुने स्थान र सामग्रीको व्यवस्था आदिमा ध्यान दिने ।
१८	स्थानीय क्लव र स्थानीय समूह, उपभोक्ता समिति आदि	• सचेतनामूलक कार्यकम संचालनमा सहजीकरण • स्थानीय स्तरका कार्यक्रममा अगुवाइ गर्ने

अनुसुचीहरु

अनुसुचि : १ वडागत रुपमा खानेपानीको सेवाको स्तर विवरण

क्रम संख्या	वडा नं	सुरक्षित व्यवस्थित सेवा	आधारभूत सेवा	सीमित सेवा	सेवा छै न	जम्मा
१	१	०	५४	०	०	५४
२	२	०	६३	१८	०	८१
३	३	२७	७२	२७	९	१३५
४	४	०	९९	०	०	९९
५	५	०	९०	०	०	९०
६	६	०	१४४	०	९	१५३
७	७	०	२७	९	१३५	१७१
८	८	०	१४४	०	६३	२०७
९	९	०	१०८	०	०	१०८
जम्मा		२७	८०१	५४	२१६	१०९८

अनुसुचि :२ खानेपानी आयोजनाहरूको मुख्य भौतिक संरचनाको अवस्था

क.सं.	आयोजनाको नाम	वडा नं	ईन्टेक					आर.भी.टी.					धारा					वि.पि.टि तथा अन्य संरचना				
			जम्मा संख्या	राम्रोसंग सञ्चालित	सामान्य मर्मत सुधार	वृहत् मर्मत सुधार	पुनर्निर्माण	जम्मा संख्या	राम्रोसंग सञ्चालित	सामान्य मर्मत सुधार	वृहत् मर्मत सुधार	पुनर्निर्माण	जम्मा संख्या	राम्रोसंग सञ्चालित	सामान्य मर्मत सुधार	वृहत् मर्मत सुधार	पुनर्निर्माण	जम्मा संख्या	राम्रोसंग सञ्चालित	सामान्य मर्मत सुधार	वृहत् मर्मत सुधार	पुनर्निर्माण
१	कौशिल्ला खा.पा.यो	२	१	०	१	०	०	१	१	०	०	०	३	०	३	०	०	१	१	०	०	०
२	नर्कु द्यारगाउँ खा.पा.यो	६	१	१	०	०	०	१	१	०	०	०	४०	२९	२	२	७	२	२	०	०	०
३	सर्मी खा.पा.यो	७	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	४	४	०	०	०	१	१	०	०	०
४	बाईगाउँ खा.पा.यो	१	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	३	३	०	०	०	०	०	०	०	०
५	औला खा.पा.यो	२	१	०	१	०	०	१	१	०	०	०	३	०	३	०	०	१	१	०	०	०
६	प्रताप टोल(१ खा.पा.यो	१	१	१	०	०	०	१	१	०	०	०	५	५	०	०	०	१	१	०	०	०
७	भोटगाउँ खा.पा.यो	१	१	१	०	०	०	१	१	०	०	०	४	३	१	०	०	०	०	०	०	०
८	जेठा टोल खा.पा.यो	२	१	०	१	०	०	१	१	०	०	०	१०	७	३	०	०	०	०	०	०	०
९	रिडिंग खा.पा.यो	३	१	१	०	०	०	१	१	०	०	०	५	१	१	२	१	३	२	१	०	०
१०	माडे खा.पा.यो	३	१	०	१	०	०	१	१	०	०	०	८	५	०	२	१	२	१	०	१	०
११	ईला खा.पा.यो	४	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०
१२	देउधारा खा.पा.यो	४	१	०	०	०	०	१	१	०	०	०	६	४	१	२	०	०	०	०	०	०
१३	सुर खा.पा.यो	५	१	१	०	०	०	१	१	०	०	०	२१	१८	२	०	१	५	५	०	०	०
१४	ओक्टा खा.पा.यो	८	३	०	०	३	०	२	०	०	२	०	७	०	०	५	२	०	०	०	०	०
१५	गाडापारी खा.पा.यो	८	१	१	०	०	०	१	०	१	०	०	८	०	०	८	०	३	०	१	२	०
१६	होर्ता खा.पा.यो	३	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	०	०	०	२	१	१	०	०
१७	प्यारी खा.पा.यो	३	१	१	०	०	०	१	१	०	०	०	५	२	३	०	०	१	१	०	०	०
१८	नर्कु थारगाउँ खा.पा.यो	६	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	१९	१८	१	०	०	१	१	०	०	०
१९	मास टोल प्राईभेट खा.पा.यो	८	१	०	०	१	०	१	०	१	०	०	२५	०	१९	६	०	०	०	०	०	०
२०	नहेक टोल प्राईभेट खा.पा.यो	८	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	७	०	१	६	०	०	०	०	०	०
२१	तल्लो गतगते(सुर खा.पा.यो	८	१	०	१	०	०	१	०	१	०	०	२	०	२	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा			२३	१०	५	६	१	१६	११	३	२	०	१८७	१००	४३	३३	१२	२३	१७	३	३	०

अनुसुचि :३ मौजुदा खानेपानी आयोजनाको विवरण

क सं	योजनाको नाम	श्रोतको प्रकार	प्रकार	वडा नं	लाभान्वित			
					घरधुरी	पुरुष	महिला	जम्मा
१	कौशिल्ला खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	२	२०	४६	५४	१००
२	नर्कु ढारगाउँ खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	६	५७	१९३	१८५	३७८
३	सर्मी खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	७	९५	१७१	१८१	३५२
४	बाईगाउँ खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	१	२७	७७	८७	१६४
५	औला खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	२	३३	८१	८०	१६१
६	प्रताप टोल(१ खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	१	२२	४८	५३	१०१
७	भोटगाउँ खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	१	३७	८८	७५	१६३
८	जेठा टोल खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	२	९१	२६८	२७९	५४७
९	रिडिंग खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	३	३३	१९३	१८३	३७६
१०	माडे खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	३	१३	४७	३९	८६
११	ईला खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	४	२५	१९	२४	४३
१२	देउधारा खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	४	७२	२०८	२०५	४१३
१३	सुर खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	५	२०	६६	५०	११६
१४	ओक्टा खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	८	९३	४८८	५४९	१०३७
१५	गाडापारी खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	८	६५	२२०	२६४	४८४
१६	होर्ता खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	३	१४२	३८५	३२८	७१३
१७	प्यारी खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	३	९	३९	१४	५३
१८	नर्कु थारगाउँ खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	६	१९	६७	६५	१३२
१९	मास टोल प्राईभेट खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	८	२६	८२	८३	१६५
२०	नहेक टोल प्राईभेट खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	८	८	२७	१९	४६
२१	तल्लो गतगते(सुर खा.पा.यो	मुल	ग्राभिटी पाईप सिस्टम	८	७२	१८३	१८८	३७१
जम्मा					९७९	२९९६	३००५	६००१

अनुसुचि : ४ विद्यालय,खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि सूचकगत विवरण

क.सं	आधारहरु	सुचकहरु		
		एक तारा	दुई तारा	तिन तारा
१	पानी	१.१.पिउन, हातधुन र सरसफाइ गर्नका लागि पानीको उपलब्धता	१.२.विद्यालयमा पिउनका लागि शुद्धीकरण गरिएको पानीको व्यवस्था	१.३.पिउन र सरसफाइका लागि सुरक्षित र पर्याप्त पानीको उपलब्धता (प्रति व्यक्ति दैनिक १२ लि.)
२	शौचालय	२.१.छात्रा तथा छात्रहरूका लागि चुकुल सहितका अलग अलग शौचालय भएको	२.२.बाल, लैङ्गिक , अपाङ्गता र वातावरण मैत्री युरिनल र पानी सहितको धारा भएको शौचालयको व्यवस्था	२.३.सुरक्षित स्थानमा बाल, लैङ्गिक, अपाङ्गता र वातावरण मैत्री १:४० शौचालय र विद्यार्थिको अनुपातमा सुविधा सहित दिसा, पिसाबको सुरक्षित निकास तथा व्यवस्था गरिएको
३	बातावरणिय सरसफाइ	३.१.ठोस फोहरलाई डस्टबिनमा सङ्कलन गरी समय समयमा बिसर्जन गने गरिएको	३.२.ठोस फोहरहरूलाई सिसा वा धातुजन्य, नकुहिने र कुहिने गरी अलग अलग डस्टबिनमा सङ्कलन गरी कम्तिमा हप्तामा एक पटक बिसर्जन गर्ने गरिएको	३.३.सामग्रीहरूको प्रयोग घटाउने, पुनःप्रयोग गर्ने र पुनःचक्रणको पद्धति लागु गरी फोहोरको व्यवस्थापन गरिएको
४	सफा र हरियाली वातावरण	४.१.विद्यालय सेवाक्षेत्र खुला दिसा मुक्त घोषणा भएको	४.२.विद्यालय परिसरभित्र फूलहरू रोपी बगैंचाको व्यवस्था भएको	४.३विद्यालय भित्रको उपयुक्त खाली जमिनमा वृक्षरोपण र करेसाबारीको विकास गरिएको
५	स्वच्छता सुविधा	५.१.पानी र साबुन सहितको हातधुने सुविधा भएको	५.२.समूहमा साबुन पानीले हातधुने स्थायी सुविधा सहित साबुन र पानीको नियमित व्यवस्था भएको	५.३.समूहमा साबुन पानीले हातधुने स्थायी सुविधा (४० विद्यार्थी बराबर एक धारा) मा सबैको सहज पहुँच भई नाली वा सोकपिट वा करेसाबारीमा पानीको निकासको व्यवस्था गरिएको
६	स्वच्छता शिक्षा	६.१.सबै कक्षामा स्वच्छता शिक्षा अध्ययन, अध्यापन हुने गरेको र पाँच कक्षाभन्दा माथि महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन पठन पाठन गर्ने गरिएको	६.२.विद्यार्थीहरूको व्यावहारिक/जीवन उपयोगी स्वच्छता शिक्षामा सक्रिय सहभागिता हुने गरेको	६.३.स्वास्थ्य तथा वातावरण विषयमा विद्यार्थीहरूको व्यक्तिगत सरसफाइ र स्वच्छता व्यवहार का आधारमा अङ्क दिने पद्धतिको अवलम्बन गरिएको
७	महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुविधा	७.१.सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनका लागि छात्रा शौचालयहरूमा ढकन सहितको डस्टबिन राखिएको	७.२.आकस्मिक अवस्थाका लागि सहज सेनीटरी प्याडको व्यवस्था र प्रयोग गरिएका प्याडहरूको सुरक्षित बिसर्जन गर्न छात्रा शौचालयमा इन्सीनेटर सुविधा भएको	७.३.छात्राहरूले पुन प्रयोग गर्ने सेनिटरी प्याड तयार गर्ने सिप सिकी व्यवहारमा ल्याएका र महिनावारी स्वच्छता सुविधाहरू सञ्चालनमा रहेका

८	संस्थागत व्यवस्था र दिगोपना	८.१.बाल क्लब र विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति गठन भएको	८.२.विद्यालय सुधार योजनामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना समावेश भएको	८.३.मर्मत सम्भार कोषको व्यवस्था, आवश्यक सिप र जगेडा औजारहरूको व्यवस्था भएको र नियमित रूपमा तालिका अनुसार शौचालयको सरसफाइ गर्ने गरिएको
९	विपद् जोखिम व्यवस्थापन	९.१.शिक्षक तथा बालब(ालिकाहरूलाई विपत जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धमा क्षमता विकास गरिएको	९.२.खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समेतको विपत पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना तयार गरिएको र जोखिम नक्साङ्कन तयार गरी सबैले देख्ने स्थानमा टाँगिएको	९.३.खानेपानी तथा सरसफाइका संरचनाहरू नेपाल सरकारको स्वीकृत मापदण्डअनुसार निर्माण भएको
१०	अनुगमन तथा जवाफदेहिता	१०.१.खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता र महिनावारी स्वच्छताका लागि सम्पर्क शिक्षक (महिलालाई प्राथमि(कता) को व्यवस्था गरिएको	१०.२.खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता र महिनावारी स्वच्छता सम्पर्क शिक्षकको निगरानीमा दैनिक रूपमा शौचालयको सफाइ र साबुन पानीले हात धुने गरिएको	१०.३.खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता र महिनावारी स्वच्छता सम्पर्क शिक्षकको सहजीकरणमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कर्नर को स्थापना गरिएको

अनुसुचि ५ : विद्यालय, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको विवरण

क. सं.	विद्यालयको पुरा नाम	वडा नं	टोल र समुदायको नाम	विद्यालयको किसिम	बिद्यालयको तह	पुरुष बिद्यार्थी	पुरुष शिक्षक	महिला बिद्यार्थी	महिला बिद्यार्थी	१. खानेपानी			२. शौचालय			३. सफा, स्वच्छ र हरि याली तावरण			४. स्वच्छता सुविधा			५. स्वच्छता शिक्षा			६. महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुविधा			७. संस्थागत व्यवस्था तथा दिगोपना			८. विपद् जोखिम व्यव:थापन			९.अनुगमन तथा जवाफदेहिता		
										१.१	१.२	१.३	२.१	२.२	२.३	३.१	३.२	३.३	४.१	४.२	४.३	५.१	५.२	५.३	६.१	६.२	६.३	७.१	७.२	७.३	८.१	८.२	८.३	९.१	९.२	९.३
१	श्री नवज्योति आ.वि.	१	बाईगाउँ	सामुदायिक	आधारभूत (१ देखि ८)	१५	२	२१	१	०	०	०	०	०	०	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	श्री सुर्योदय आ.वि.	१	भोटगाउँ	सामुदायिक	आधारभूत (१ देखि ८)	५५	४	५०	१	१	०	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
३	कालिका मा.वि	२	कालिका	सामुदायिक	आधारभूत (८ देखि १२)	१९४	१३	१८५	३	१	०	०	१	०	०	१	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
४	श्री भैरब आ.वि.	३	प्रतापटोल	सामुदायिक	आधारभूत (१ देखि ८)	१९	१	१२	२	१	०	१	१	०	०	१	०	१	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१
५	श्री नवज्योति आ.वि.	३	मुडकेचुला	सामुदायिक	आधारभूत (१ देखि ८)	२७	४	२७	०	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०	०
६	श्री भानु आ.वि.	४	ईला	सामुदायिक	आधारभूत (१ देखि ८)	७०	५	५४	२	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	१	१	०	०	०	१	०	०	०
७	श्री डाँफे आ.वि.	५	सुर	सामुदायिक	आधारभूत (१ देखि ८)	७५	२	४०	२	१	०	१	०	०	०	१	१	१	०	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८	मस्टो भवानी बालबिकास केन्द्र	६	दलित टोल	सामुदायिक	बाल शिक्षा	१४	०	४	१	०	०	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
९	श्री महादेव आ.वि.	६	थार गाउँ	सामुदायिक	आधारभूत (१ देखि ८)	११	१	१४	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१०	श्री मालिका मा. वि	६	नर्कं	सामुदायिक	आधारभूत (१ देखि ८)	१२६	१२	१४४	२	१	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	१	१	०	१	०	०	०	०	०
११	श्री अन्नपुर्ण मा.वि	७	शर्मि	सामुदायिक	आधारभूत (१ देखि ८)	२१३	१५	२०१	३	१	०	१	१	०	०	०	१	१	०	०	०	१	०	०	१	०	०	१	१	१	०	०	१	०	०	१
१२	श्री रारा आ.वि.	८	ओक्ट	सामुदायिक	आधारभूत (१ देखि ८)	९८	७	१३५	३	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
१३	श्री कैलाश आ.वि.	८	गाडापारी	सामुदायिक	बाल शिक्षा	३५	२	३७	२	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१४	श्री चन्दननाथ आ.वि.	९	होर्ता	सामुदायिक	आधारभूत (१ देखि ८)	१३५	६	१३६	२	०	०	०	०	०	०	१	०	१	०	०	०	०	१	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	१	१	०
	जम्मा						७४	१०६०	२६	९	०	५	४	०	०	९	४	५	०	०	०	५	८	१	१	०	०	८	५	१	१	०	२	२	२	२

अनुसुचि : ६ गाउँपालिकाको योजना तर्जुमा गोष्ठीको माइन्युट

आज (मिति) २०७७-[illegible]-१३ गतेका दिन [illegible] गा.पा (पालिका) वडा नं. [illegible] मा(पद) पालिका अध्यक्ष (नाम) श्री दत्त बा. शाही ज्यू को अध्यक्षतामा यूनिसेफ नेपालको आर्थिक सहयोग तथा छाँ-या नेपालको प्राविधिक सहयोगमा पालिका स्तरिय खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना निमार्णका लागि प्रारम्भिक चरणको तथ्याङ्क संकलन कार्य सम्पन्न भईसकेको हुदा वडा स्तरमा संकलित तथ्याङ्कको बैधता तथा वडा स्तरीय योजना तर्जुमा साथै सो योजना निर्माण गर्ने क्रममा तयार भएको ५ बर्षिय (२०७७-२०८१) खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धि योजना कार्यपालिकामा प्रस्तुत गर्नेसम्वन्धमा तपशिलमा उल्लेखित सरोकारवाला व्याक्ति संग छलफल गरि कार्यक्रम सम्पन्न गरियो।

उपस्थिति

सि.नं	नाम	आबद्द संस्था	पद	सम्पर्क नं	हस्ताक्षर
१	दत्त बा. शाही	गा.पा अध्यक्ष	अध्यक्ष	9848350909	[illegible]
२	चिदराज साउँदी / डाँगी	पुसासाखाको अधिकृत	अधिकृत	9849151526	[illegible]
३	विष्णु बा. शाही	लेखापाल	लेखापाल	9848020383	[illegible]
४	दिल्ली राज पराजुली	लेखापाल	लेखापाल	9858360111	[illegible]
५	मनकृष्ण ज्ञवाली	नायब अधिकृत	अधिकृत	9848344287	[illegible]
६	लोकचन्द्र रोकाया	सचिव	सचिव	9848324040	[illegible]
७	रूपलाल बोहरा	डिभिजनको अधिकृत	डिभिजन अधिकृत	9848208392	[illegible]
८	योगेन्द्र बुढा	संयोजक	संयोजक	9848380922	[illegible]
९	मनिता बोहोरा	सचिव	सचिव	9848366836	[illegible]
१०	दत्त बा. शाही	वडा अध्यक्ष	अध्यक्ष	9848322221	[illegible]
११	तिर्थराज ~~[illegible]~~ महतारा	स्वास्थ्य अधिकृत	स्वा. अधिकृत	9848366699	[illegible]
१२	रत्नजङ्गकुमार शाह	आईटी	आईटी	9854044310	[illegible]
१३	रत्नमेला शाही	पोखरेल	पोखरेल	9858226846	[illegible]
१४	विष्णु बोहोरा	सचिव	सचिव	98[illegible]9757	[illegible]
१५	तारा प्रसाद आचार्य	प्रा. सि. लि प्रा. लि.	संयोजक	9851069262	[illegible]
१६					
१७					
१८					
१९					
२०					
२१					

प्रतावहरु: १) संकलित तथ्याङ्क सार्बजनिकिकरण सम्बन्धमा।

२) तथ्याङ्क बैधता/प्रमाणीकरण सम्बन्धमा।

३) खासस्व प्रर्वद्धन तथा योजना तर्जुमा सम्बन्धमा।

मुड्केचुला गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
डोल्पा

(निर्णय नं.१) प्रस्ताव नं.१:माथी छलफल गर्दा यस ....मुड्केचुला गाउँ....पालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वाच्छता योजना निर्माण कार्यका लागि संकलित आवश्यक तथ्याङ्कहरुको विश्लेषण, छलफल र समिक्षा गरि जनप्रतिनिधि तथा अन्य सरोकारवाला व्यक्ति सामु तथ्याङ्कहरु सार्वजनिकिकरण गरेको निर्णय सर्व सम्मत पारित गरियो।

(निर्णय नं. २) प्रस्ताव नं.२: माथि छलफल गर्दा पालिका स्तरिय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना निर्माण कार्यका लागि मुड्केचुला गाउँ........ पालिकाको,छाँ-या नेपालले (N-WASH Apps) को माध्यमवाट संकलन गरिएका खासस्व सम्वन्धीका सम्पूर्ण तथ्याङ्कहरुको हामि माथि उल्लेखित जनप्रतिनिधि तथा अन्य सरोकारलवाला व्याक्तिहरु द्धारा पूर्ण रुपले विश्लेषण तथा रुजु गरि बस्तविकता र तथ्यमा आधारित तथ्याङ्कहरु संकलन भएको हुदा सम्पूर्ण संकलित तथ्याङ्कहरुलाई बैधता गरिएको निर्णय सर्बसम्मत पारित गरियो।

(निणर्य नं.३)प्रस्ताव नं.३:यस ....मुड्केचुला गाउँ.... (पालिका) को क्षेत्रगत योजना निर्माण गर्ने क्रममा तयार भएको ५ बर्षिय (२०७७-२०८१) खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छतासम्बन्धि योजना कार्यपालिकाको बैठकमा प्रस्तुत गरी छलफल गरी खासस्व योजना पारित गरियो। खासस्व योजना प्रकाशन, वितरण तथा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने बजेटका लागी साझेदारी संस्था संग अनुरोध गर्ने र योजना निर्माणमा सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने संस्था युनिशेफ नेपाल तथा छाँ-या नेपाललाई धन्यवाद दिने निर्णय पारित गरियो।

दत बहादुर शाही
गा.पा.अध्यक्ष

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

अनुसुचि ७ : सामान्य मर्मत सुधार गर्नुपर्ने खानेपानी आयोजनाको लागत अनुमान

सि.नं.	योजनाको नाम	वडा	ठेगानारस्थान	लाभान्वित हुने घरधुरी					अनुमानित लागत	कैफियत
				ब्राह्मण/क्षेत्री	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा		
१	कौशिल्ला खा.पा.यो.	२	नमुना टोल–०२	०	२०	०	०	२०	३१३६९६	
२	नर्कं द्यारगाउँ खा.पा.यो.	६	नर्कं द्यारगाउँ–०६	३७	२६	१	०	६४	११८०४७४	
३	सर्मी खा.पा.यो.	७	सर्मी गाउँ–०७	१४९	४५	२२	०	२१६	२१५४६३	
४	औला खा.पा.यो.	२	नमुना टोल–०२	०	३३	०	०	३३	३१५२३७	
५	प्रताप टोल(१ खा.पा.यो.	१	प्रताप टोल–०१	२२	०	०	०	२२	३२१८१८	
६	भोटगाउँ खा.पा.यो.	१	भोटगाउँ–०१	३१	०	६	०	३७	१२७९३१०	
७	जेठा टोल खा.पा.यो.	२	जेठाटोल–०	३९	५२	०	०	९१	३४९०८८	
८	रिडिंग खा.पा.यो.	३	रिडिंग–०३	३१	२	१	०	३४	३२१०७२	
९	माडे खा.पा.यो.	३	प्रताप टोल–०३	१३	०	०	०	१३	७९९७५५	
१०	देउधारा खा.पा.यो.	४	ईला–०४	४०	२०	१२	०	७२	४००२४२	
११	सुर खा.पा.यो.	५	सुर–०५	२०	०	०	०	२०	३८३८१७	
१२	होर्ता खा.पा.यो.	९	होर्ता गाउँ–०९	३८	७	३	९	४८	२५१४३९	
१३	प्यारी खा.पा.यो.	३	प्रताप टोल–०३	९	०	०	०	९	८१०६२८	
१४	नर्कं थारगाउँ खा.पा.यो.	६	थारगाउँ–०६	१९	०	०	०	१९	२६४६५२	
१५	तल्लो घटघटे – सुर खा.पा.यो.	५	सुर–०५	७२	०	०	०	७२	६९६०८८	
जम्मा				५२०	२०५	४५	०	७७०	७९०३४७९	

अनॅसॅची ८ : बृहत् मर्मत सुधार गर्नुपर्ने खानेपानी आयोजनाको लागत अनुमान

सि.नं.	योजनाको नाम	वडा	ठेगानारस्थान	लाभान्वित हुने घरधुरी					अनुमानित लागत	कैफियत
				ब्राह्म(ण/क्षेत्री	दलित	जन जाति	अन्य	जम्मा		
१	ईला खा.पा.यो	४	ईला–०४	२०	३	२	०	२५	३७९२२५	
२	ओक्टा खा.पा.यो	८	ओक्टा–०८	८२	११	०	०	९३	२२८६७५२	
३	गाडापारी खा.पा.यो	८	गाडापारी–०८	६	५९	०	८	७३	२४६४६३५	
४	मास टोल प्राईभेट खा.पा.यो	८	ओक्टा–०८	२६	०	०	०	२६	१६८४४३९	
५	नाहेक टोल प्राईभेट खा.पा.यो	८	ओक्टा–०८	७	०	१	०	८	१३५४५१३	
जम्मा				१४१	७३	३	८	२२५	८१६९५६४	

अनुसुची ९ : पुनःनिर्माण गर्नुपर्ने खानेपानी आयोजनाको लागत अनुमान

सि.नं.	योजनाको नाम	वडा	ठेगानास्थान	लाभान्वित हुने घरधुरी					अनुमानित लागत	कैफियत
				ब्राह्मण/क्षेत्री	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा		
१	बाईगाउँ खा.पा.यो	१	बाईगाउँ–०१	२५	०	२	०	२७	११७५४४२	
जम्मा				२५	०	२	०	२७	११७५४४२	

अनुसुची १०: गाउँपालिकाको जानकारी पत्र

मुड्केचुला गाउँपालिका
Mudkechula Rural Municipality
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
Office of the Rural Municipal Executive
कर्णाली प्रदेश, डोल्पा
Karnali Province, Dolpa

प.सं. : ०७७/०७८
च.नं. :- ३८८

मिति :-२०७७/०८/१७

बिषय : जानकारी सम्बन्धमा ।

श्री युनिसेफ नेपाल
मध्य तथा सुदुर पश्चिम फिल्ड कार्यालय
कारकाँदो,नेपालगञ्ज ।

प्रस्तुत बिषयमा तहाँ कार्यालयको आर्थिक सहयोग र छायाँ नेपालको प्राविधिक सहयोगमा यस गाउँपालिकाको ५ (पाँच) बर्षे खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तयार भइ कार्यान्वयनको चरणमा रहेकोले उक्त योजना कार्यान्वयन गर्नु पुर्व गाउँ कार्यपालिकाको बैठकबाट पारित भए पश्चात् कार्यान्वयन गरिने हुदा हाललाई गाउँ कार्यपालिकाको बैठक बस्न सम्भव नभएको र आगामी बस्ने पहिलो बैठकबाट योजना पारित गरी कार्यान्वयन गरिने व्यहोरा जानकारीका लागि अनुरोध छ ।

०७७/०८/१७
दत्त बहादुर शाही
गा.पा. अध्यक्ष

E-mail : ito.mudkechulamun@gmail.com, info@mudkechulamun.gov.np
Website : www.mudkechulamun.gov.np | Ph. 994870133, Mob. 9858390100